

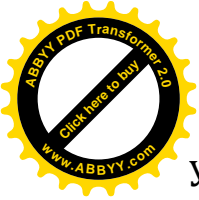

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Інститут філології

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІ КОНЦЕПТИ ШІСТДЕСЯТНИЦТВА

Суми
Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка
2012

УДК 833.3+37.05.6

ББК 83.3(4укр)6-5:63.3(4укр)я73

К 73

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту філології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(Протокол №7 від 23.02.2012 р.)

Авторський колектив: О. Бабенко, Ю. Данильченко, А. Дунай, О. Іватська, М. Кириленко, В. Кравцов, Г. Кобилякова, К. Косенко, А. Могиліна, М. Патрікеєва, Ю. Павленко, Н. Перепічай, Н. Пономаренко, Т. Рева, О. Шелестюк, Н. Шепеленко, М. Ячменик.

Рецензенти:

В. М. Владимірова – кандидат філологічних наук, доцент

В. В. Герман – кандидат філологічних наук, доцент

К 73 Художньо-естетичні концепти шістдесятництва / За ред. Н. І. Кириленко. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. – 136 с.

У збірнику вміщено практичні результати наукових досягнень магістрантів Інституту філології, отримані під час вивчення курсу «Художньо-естетичні концепти шістдесятництва».

Книга складається з двох розділів: теоретичний «Художньо-тематичні пошуки шістдесятників» та практичний «Тести».

Збірник адресований літературознавцям, викладачам, студентам-філологам, викладачам вищих навчальних закладів, учителям-словесникам.

УДК 833.3+37.05.6

ББК 83.3(4укр)6-5:63.3(4укр)я73

ЗМІСТ

Передмова 6

РОЗДІЛ 1. ХУДОЖНЬО-ТЕМАТИЧНІ ПОШУКИ ШІСТДЕСЯТНИКІВ

Бабенко О. М. Художнє відтворення національних характерів у творах Григора Тютюнника 7

Данильченко Ю. В. Художня парадигма моралі у творчості Євгена Гуцала 90-х років ХХ століття («Блуд: Україна: розпуста і виродження», «Імпровізація плоті») 12

Дунай А. С. Філософія античності в збірці Ліни Костенко «Річка Геракліта» 18

Іватська О. В. Елементи сюрреалізму в поемах Івана Драча 22

Кириленко М. В. Морально-етичні імперативи лірики Бориса Олійника 27

Кобилякова Г. В. Художня рецепція інтраперсонального гендерного конфлікту в романі «Марусі Чурай» Ліни Костенко 34

Косенко К. Націоментальні образи-символи квітів у поезії шістдесятників 40

Кравцов В. І. Жінка в поетичному світі Ліни Костенко 46

Могиліна А. М. Особливості світосприйняття ліричного героя в поетичних творах Василя Симоненка 51

Павленко Ю. Фольклорні мотиви в поезіях Дмитра Павличка 55

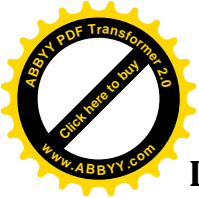
Патрікеєва М. В. Відображення життєвої дійсності у творах Григора Тютюнника 63

Перепічай Н. О. Зв'язок творчості Ліни Костенко із неокласицистичною традицією 68

Пономаренко Н. П. Еволюція жіночого характеру в поезії Дмитра Павличка 73

Пономаренко Н. П. Українське «самашество» за романом Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» 79

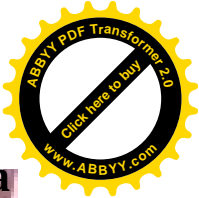
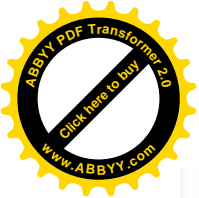
Рева Т. В. Громадянсько-політичні мотиви в ліриці Василя Симоненка 84

Шелестюк О. І. «Возвеличу отих малих рабів німих. Я на сторожі коло них поставлю слово...» (особливості образотворення селян у прозі Гр. Тютюнника)	91
Шелестюк О. І. Тривимірний вияв любові у творчому доробку М. Вінграновського	96
Шепеленко Н. Іван Світличний в контексті шістдесятництва	100
Ячменик М. М. Фольклорно-міфологічні образи у творах Івана Драча	107

РОЗДІЛ 2. ТЕСТИ

Євген Гуцало (Ю. Данильченко)	112
Іван Драч (О. Іватська)	114
Ліна Костенко (М. Патрікеєва)	116
Дмитро Павличко (Н. Пономаренко)	118
Василь Симоненко (А. Дунай)	122
Григір Тютюнник (О. Бабенко)	126
Валерій Шевчук (Г. Кобилякова)	129
Шістдесятництво як культурний феномен (М. Ячменик)	132

Микитенко Олена

До Ліни Костенко

Ваш перший вірш написаний в окопі,
А мій – при лампі вдома, за столом.
Ви серце з димом кутали в неспокій,
А я пірнала в зорі за вікном.
Ваш перший віршик – біль дорослих вражень,
Як смерть сплітала зав'язь на гіллі.
Чи бачила це я, ніхто не скаже,
Вже вогник миру гріє на землі.
Ви творите любов з літератури,
І довго будем жити без коректур,
Бо музи – Ваші вірнії амури
Пустились в серце і розбили мур.
Ще довго нам співатиме Маруся,
І вірний Іскра ждатиме віки.
І Вам, як сильній жінці, я клонюся
За доблесні і мужнії думки.
Ваш перший вірш, написаний в окопі,
Приніс в долонях, мов перлинку, час.
Ви серце з димом кутали в неспокій,
А я в свій час пишу цей вірш про Вас.

ПЕРЕДМОВА

Українські митці 60-их років ХХ століття залишили помітний слід у культурі та літературі. Молоде покоління інтелігенції, яких Захід називав «в'язнями сумління», виступили на захист свого, рідного, високоморального й досконалого.

Українські шістдесятники своїми творами й активною громадською діяльністю намагалися відроджувати національну свідомість, боролися за збереження української мови та культури, сприяли демократизації суспільно-політичного життя в Україні. Вони протиставляли себе офіційному догматизмові, сповідували свободу творчого самовираження, пріоритет загальнолюдських цінностей. Значний вплив на їх становлення справила західна гуманістична культура та традиції «Розстріляного відродження».

Твори шістдесятників і стали об'єктом для дослідження магістрантів Інституту філології.

Цей збірник молодих науковців є результатом вивчення спецкурсу «Художньо-естетичні концепти шістдесятництва».

Книга складається з двох розділів. У першому (теоретичному) – наукові статті магістрантів. Другий розділ – практичний. Тут подано тести до тем.

Маємо надію, що цей збірник стане в нагоді студентам, викладачам, учителям та учням загальноосвітніх шкіл.

Надія Кириленко

РОЗДІЛ 1

ХУДОЖНЬО-ТЕМАТИЧНІ ПОШУКИ ШІСТДЕСЯТНИКІВ

О. М. Бабенко

ХУДОЖНЄ ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ХАРАКТЕРІВ У ТВОРАХ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА

У статті робиться спроба виокремити основні аспекти творчості українського письменника Григора Тютюнника. Узагальнено подається характеристика творчості, особливості літературного стилю письменника, показано ментальність українців на прикладі героїв прози новеліста.

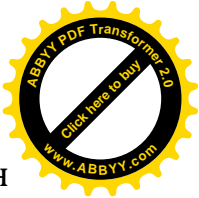
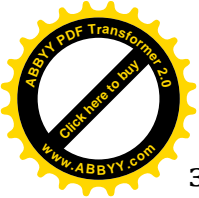
Ключові слова: моральний імператив, творчий поступ, менталітет.

Постановка проблеми. Григор Тютюнник належить до когорти письменників, які своїм правдивим словом будили совість і розсудливість суспільства. За роки незалежності України гостро постало питання про глибинне виявлення особливостей українського національного характеру у творчості митця. Наразі творчість Григора Тютюнника досліджується досить інтенсивно.

Питання досліджували В. Даниленко, О. Мороз, П. Засенко, О. Мусієнко, Н. Зборовська, А. Шевченко, М. Шудря та ін. Літературознавці зазначали, що Г. Тютюнник ретельно розглядав найтонші, найприхованіші мотиви поведінки своїх героїв і робив це з величезною повагою й симпатією до них. Сьогодні, зазначають дослідники, є потреба звертатися до прозового доробку письменника, адже він сприяє викоріненню давніх стереотипів нашої свідомості, провокуючи український народ до позбавлення комплексів меншовартості, що наразі залишається актуальним для суспільства.

Метою статті є спроба окреслення визначальних особливостей творчості Григора Тютюнника, визначити риси літературного стилю прозаїка, показати палітру української ментальності на прикладі героїв прози новеліста.

Виклад основного матеріалу. Критики про Гр. Тютюнника писали: «Чесний до прямолінійності, принциповий до жорстокості, від чого сам не раз потерпав. Але то все Григорів характер, вироблений,

зредагований і затверджений життям. Безмежно талановитий, він умів словесно, експромтом накидати таку виразну життєву картину, що тільки записуй – і до друку. А працював неквапом, інколи – важко, нещадно правлячи себе. До літератури ставився з священною шанобою, з цнотливою ніжністю, як до матері...»[3, 5]. Так влучно Борис Олійник підкреслив особливості автора геніальних, актуальних і в наш час новел і оповідань.

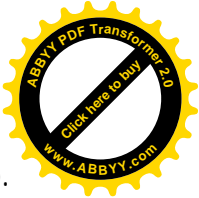
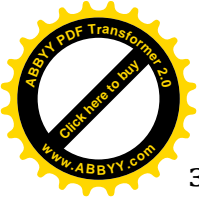
Перш ніж реалізувати творчий задум, Григир Тютюнник неодноразово перечитував свої твори слухачам, наче «прокручуючи» відзняті, але ще не змонтовані остаточно кінокадри»[1, 46], адже усна реалізація художнього твору базується на «ситуативних реаліях конкретного моменту»[1, 46], обумовлена специфікою розмовного жанру. Письменник, очевидно, удосконалював художнє вираження думки, пильно стежачи за реакцією співрозмовника на почуте.

Сучасник Гр.Тютюнника Петро Засенко у своїй статті «З великою любов'ю...» так згадує про новеліста: «Він (Григир Тютюнник) дуже любив дітей, умів гратися з ними, міг годинами вести з малечею цікаві розмови, а діти любили його»[2, 170].

У прозі Григора Тютюнника домінують морально-етичні проблеми. Письменника цікавить особливе в людях – те, що не одразу видне, але що визначає природу особистості. У його творчості з'являються й нові на той час теми: дитина в окупації, взаємини міста й села.

Симпатії новеліста, за словами Олеся Гончара, завжди належали людині, наділеній почуттям совісті. Прагнення письменника показати життя в усій його правдивості, шукаючи в людині людину, приводить до поєднання в його творах суб'єктивного та об'єктивного. Твори Григора Тютюнника несли правдиві й невтішні вісті про свій час. Письменник не був здатний на компроміси, і в цьому його трагедія.

Григир Тютюнник сформулював для себе закони творення прози: «Написати добре – значить не написати нічого зайвого»[4, 645]; «зараз, як ніколи, проза повинна за лаконізмом наблизитися до усної розповіді»[4, 647]. Дослідники відзначають, що в кожній фразі письменника лежить благородна стриманість, гармонія, органічність

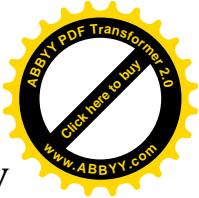

звучання, незабгненний чар народності інтонацій. Адже сам Гр. Тютюнник указував: «Речення художнє – як чаша терпіння. Воно повинне бути повним, але не переповненим. ... Написати добре – значить не написати нічого зайвого»[4, 653].

Текстуальний та стильовий аналіз творів досліджуваного прозаїка дозволив виділити особливості його індивідуального стилю, серед яких домінантними є такі: композиційна стрункність кожного твору, граничний лаконізм при емоційній та змістовій насиченості, влучність, конкретність портретних, мовних, психологічних характеристик, вагомість художньої деталі, настроєва домінанта творів, простота розповіді, розмовні інтонації, ліризм, що є не лише стильовою ознакою, але й настроєвою домінантою. Саме настроєність зумовлює риси поетичності творів, зміст яких увиразнюється пластичними малюнками природи («Дивак», «Зав'язь», «Холодна м'ята», «На згарищі», «Проти місяця», «Печена картопля»).

Характерними ознаками творчості письменника є: лаконічні діалоги (часом підсилені недомовленістю, за якою криється багатий підтекст); широко послуговується письменник монологічними формами оповіді, у тому числі внутрішнім монологом. Новеліст уживає короткі речення, які уповільнюють хід подій, дають можливість читачеві неквапливо заглибитись у суть проблеми. Таким чином автор повністю заволодіває психічним станом читача, налаштовує його на певний лад і «дає належний вихід викликаним почуттям, не стримуючи, не обмежуючи нічим, навіть сюжетом»[1, 48]. Отже, авторський психологізм проявляється не лише в описі стану героя, але і в актуалізації відчуттів читача.

Визначальною ментальною рисою українців завжди було вміння посміятися над собою, пересміяти лихо, по-доброму пожартувати над іншими, дотепно глузувати у кризові моменти життя. Такими є дід Лаврін і Микола з оповідання «Зав'язь», оповідач з «Обнови» та інші герої. Особливо прикметним є те, що ніякі злигодні й нещастя, що випали на долю людей, не змогли знищити споконвічну народну рису – шанобливе ставлення до батька й матері, повагу до старших, до яких герої-діти звертається на «Ви» навіть у своїх думках.

Герої Григора Тютюнника працюватимуть й закохані в красу природи, як Михайло («Три зозулі з поклоном»), Миколка («Зав'язь»), Данило («Лісова сторожка») та багато інших. Не зважаючи на те, що герої творів прозаїка належать до покоління, обпаленого війною, сирітством та повоєнною розрухою, вони за природою своєю мрійники й оптимісти, «диваки», вірні друзі, милосердні й відповідальні за долю інших (Павло з товаришами з повісті «Вогник далеко в степу», Климко з однойменної повісті, Олесь із оповідання «Дивак» та інші).

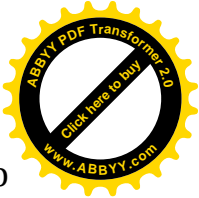
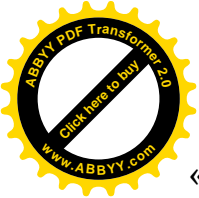
Здебільшого для героїв Гр. Тютюнника прикметні такі риси характеру, як любов до ближнього, милосердя й усепощення. Згадаймо Сою («Три зозулі з поклоном»), тітку Ялосовету («Вогник далеко в степу»), Миколку («Зав'язь»), того ж Климка, які жили за принципом: «Буде в людей – буде і в нас...» (бо діди так учили).

Але не замовчує письменник і те негативне, що є в нашого народу – покірність, довірливість, пристосовництво й легка здатність до асиміляції, як мовної, так і духовної. Багато українців стали вважати себе меншовартісною нацією (у чому не їхня вина, а скоріше, біда), тому запозичували з «вищої» на їх погляд, нації все, навіть далеко не найкраще.

Твори прозаїка наповнені вірою в те, що в генетичній пам'яті (пам'яті, що дається людині в спадщину при народженні) українців «записані» любов і доброта, яка дозволяє їм бути саме народом, а не населенням певного географічного регіону.

Григор Тютюнник переймався процесами соціальної й моральної деформації на селі, яке одвіку було хранителем звичаїв і традицій народу, української мови й ментальності. Він із тривогою спостерігав, як духовне в житті стає незначущим, як на зміну високоморальним поняттям честі, гідності, порядності приходять пристосуванство, кар'єризм, зверхність у ставленні до селянства, родинних стосунків, нівеляція української мови.

Особливістю було те, що вірус користолюбства, мовного нігілізму охопив усі верстви населення. Священик, не соромлячись, бере з людей подвійну плату, лісник збагачується за рахунок різних

«послуг» і величається цим, сержант-надстроковик говорить такою скаліченою мовою, що робиться дуже сумно. Проблема духовного збідніння людей залишається актуальною й нині. Твори Григора Тютюнника дають змогу ніби подивитися читачеві на себе збоку, у результаті чого стривожитися й замислитися, зробити певні висновки для себе.

Висновки. Постать і творчість українського прозаїка Григора Тютюнника не можна розглядати осібно від етичної сутності таких вічних категорій духовності, як доброта, честь, людська гідність, милосердя, співпереживання. Адже саме моральний імператив письменника визначав хід і напрямок його творчого поступу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аврахов Т. Екзистенція в художньому слові Григора Тютюнника [Текст] / Т. Аврахов // Українська мова і література в школі. – 1992. – № 9-10. – С. 46 – 48.
2. Засенко П. «З великою любов'ю...» [Текст]: [про Григора Тютюнника] / П. Засенко // Київ – 2009. – №5/6. – С. 168 – 170.
3. Олійник Б. Прийшов, щоб не розлучатись [Текст] / Б.Олійник // Григир Тютюнник. Вибрані твори. Оповідання. Повісті. – К.: «Дніпро», 1981. – С. 5-10.
4. Тютюнник Гр. Облога [Текст]: Вибр. твори / Гр. Тютюнник; передм., упорядкув. та приміт. В.Дончика. – 3-тє вид. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2005. – 832 с.

РЕЗЮМЕ

Бабенко О. М. Художественное изображение национальных характеров в произведениях Григора Тютюнника.

В статье делается попытка выделить основные аспекты творчества украинского писателя Григора Тютюнника. Обобщенно дается характеристика творчества, особенности литературного стиля писателя, показана украинская ментальность на примере героев прозы новелиста.

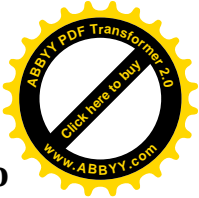
Ключевые слова: моральний імператив, творческий прогресс, менталитет.

SUMMARY

Babenco O. Grigor Tutunnik as a creative individuality.

The article tries to highlight the main aspects of creativity ukrainian writer Grigor Tutunnik. Generalizes the characteristics of creativity, especially the literary style of the writer, ukrainian mentality shown by the example of the heroes of novelit's prose.

Keywords: moral imperative, creative progress, mentality.

Ю. В. Данильченко

ХУДОЖНЯ ПАРАДИГМА МОРАЛІ У ТВОРЧОСТІ ЄВГЕНА ГУЦАЛА 90-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ («БЛУД: УКРАЇНА: РОЗПУСТА І ВИРОДЖЕННЯ», «ІМПРОВІЗАЦІЇ ПЛОТІ»)

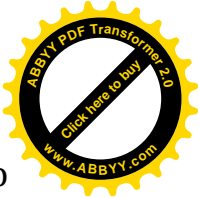
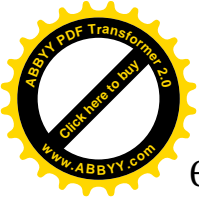
У статті на матеріалі прози Є. Гуцала 90-х років ХХ століття («Імпровізації плоти», «Блуд: Україна: розпуста і виродження») проаналізовано особливості художнього моделювання моралі.

Ключові слова: мораль, сексуальність, тілесність, аморальність, стосунки, іронія, суспільство.

Постановка проблеми. Проза Є. Гуцала 90-х рр. досліджена недостатньо. До її критичного поцінування зверталися О. Гнатюк, Н. Зборовська, М. Павлишин, М. Шкандрій, висловлюючись здебільшого негативно. Критичний інтерес зосереджувався переважно на химерній трилогії «Позичений чоловік», «Приватне життя феномена», «Парад планет» та публіцистичній збірці «Ментальність орди». А цілий прозовий пласт творів на так звану міську тематику, створену під знаком масової урбаністичної культури 90-х р., залишився практично не прочитаним. Проблема моралі у творах Є. Гуцала 90-х р., таких як «Блуд: Україна: розпуста і виродження», «Імпровізації плоти», стала основною у його повістях та статтях.

Мета статті – на матеріалі прози Є. Гуцала 90-х років ХХ ст. визначити функцію та своєрідність моралі як найпродуктивнішого засобу індивідуалізації героя, з'ясувати характер моральних станів та психологічних засобів вираження внутрішнього світу героїв творів Є. Гуцала «Блуд: Україна: розпуста і виродження», «Імпровізації плоти».

Аналіз останніх досліджень. Прозовий доробок Є. Гуцала був предметом наукових зацікавлень багатьох літературознавців і критиків, дослідження яких сконцентрували увагу на окремих аспектах поетики письменника. Одним із перших, хто почав досліджувати творчість Є. Гуцала був, Ю. Бадзьо. У журналі «Вітчизна» було опубліковано статтю Ю. Бадзя «Пора перших підсумків» – про творчість Є. Гуцала. У збірнику статей «Нація. Культура. Література: національно-культурні міфи та ідейно-естетичні пошуки української літератури» М. Жулинський основну увагу приділив творчості

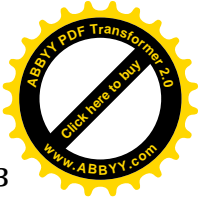
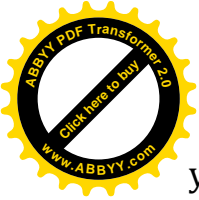

Є. Гуцала, розглядаючи його доробок у контексті європейського культурного розвитку. Літературознавець виділив три етапи творчості письменника: «лірико-поетичний, суто реалістичний, тобто «заземлений» у реалії життя звичайної людини, і химерно-гротескний...» [5, 35].

Мала проза Є. Гуцала цікавила багатьох літературознавців, зокрема й І. Дзюбу «З криниці літ». Химерна проза Є. Гуцала стала предметом дослідження В. Агеєвої, М. Слабошпицького. Високо оцінив прозу письменника В. Дончик, промовисто назвавши її «прозою українського серця». Дослідник стверджував, що «Є. Гуцало завжди залишався самим собою. Змінювалися часи й література, письменник випробовував різні жанри й художні способи, але й у перших новелістичних збірках і в останній публіцистично-документальній повісті «Ментальність орди» Є. Гуцало вгадується безпомилково» [4, 51]. Проте досі поза полем зору фахівців залишається творчість письменника 90-х років.

Виклад основного матеріалу. Після півстолітнього панування соцреалізму в українській літературі знову була потреба відкривати еротику. Задум створення українського Декамерону належав Є. Гуцалові. Письменник здійснив його в збірках «Полювання з гончим псом» (1980) та «Мистецтво подобатись жінкам» (1986). Далі на поприщі українського Декамерону автор працював над «епосом-еросом» – «Блуд: Україна: розпуста і виродження», «Імпровізації плоті». Письменник відверто звертався до тілесного, сексуального, тобто плоті. Публіцистичні твори цього періоду являють собою мозаїчну картину життєвих пошуків, завданням яких здебільшого є освоєння «заборонених раніше тем».

Невимовна симфонія-рапсодія інтимного, суто сексуального гумору постає в романі Є. Гуцала «Блуд: Україна: розпуста і виродження». У творі немає одного героя, принципу триєдності часу, простору, ідеї, а є безліч героїв тривіального гумору, тобто на один раз, а ще безмежна кількість комічних і трагікомічних ситуацій, читаючи опис яких, ніби потрапляєш в інший світ нестримного, гомеричного сміху. Ось лише одна блискітка з того калейдоскопа подій, фактів, свідчень. Дочка

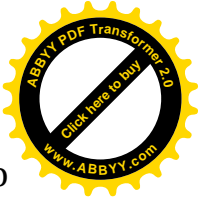
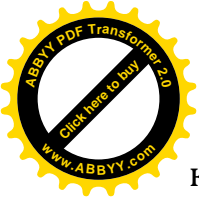
у своїй хаті констатує неможливе прелюбодійство: « – Мамо, комедія із нас: солдат з мене та на вас» [1, 131].

Роман Є. Гуцала «Блуд. Україна: розпуста і виродження» (1993) написаний всуціль на міську тему, та український характер від цього не перестає бути ні менш ексцентричним, ні менш приниженим. Цей роман прийнято називати українським «декамероном» на підставі того, що тут зібрано «історії про стосунки чоловіків і жінок у ліжку... Тільки це не порнографія, а здоровий секс. Отже, Євген Гуцало – як продовжувач Апулея і Бокаччо на українському ґрунті» (з анотації) [1, 8].

Любов у сучасному світі стала вторинною й виключно деструктивною формою. Вона почала сприйматися як «дві-три ходки» в ліжку [1, 19]. Інтимність великого почуття вичерпується сповна: «У мене ще такого партнера не було. Та коли я своїм знайомим дівкам розкажу про тебе – не повірять» [1, 79]. Навіть гомосексуальне кохання в героїв Є. Гуцала розглядається не як аномалія, а як звичайний розрахунок. Так, приміром, імпозантний чоловік, який з дитинства любив чоловіче тіло (автор не розкриває глибинні психологічні підоснови, які за сприяння фрейдівської теорії можна було б розвинути в складне плетиво психологічних травм), полюбив хлопчика Альошу, «влаштував його у медичне училище, обіцяє влаштувати в медичний інститут, він його одягає, дає гроші на ресторани...» [1, 83].

З іронією й навіть сарказмом автор змальовує подружні зради. Зраджуючи, і чоловіки, й жінки переступають через будь-які моральні та етичні правила. Так, чоловік хворої на рак Тані спить на роботі з дружиною бухгалтера. Дружина сварить чоловіка за свою вагітність. А її подруга знає, що вагітна не від свого чоловіка, а від іншого: «Але мене лють колотить. Я ж із ним теж сплю, то чого вона вагітна і сварить свого чоловіка, а я не вагітна?» [1, 129].

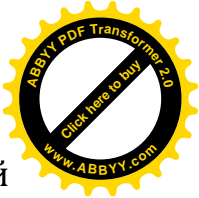
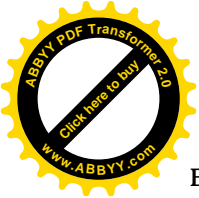
Оповідючи такі історії, Є. Гуцало констатує розпад інституту сім'ї, деградацію родинних стосунків: порівнює старі часи з новими, наводить приклади. Стара жінка щовечора мие чоловікові ноги, виймає його вставну щелепу, а він її б'є за те, що в молодості зраджувала. Чоловік і жінка розлучилися, але змушені жити в одній

квартирі. Проте щовечора він шаленіє від ревнощів: йому здається, що жінка приводить до себе коханців. У зображенні сім'ї домінують наскрізь аморальні стосунки: «...дурні ці чоловіки... Прийшла я додому від любовника, то чого ти до мене лізеш?.. В мене ще свято в душі, а ти береш і моє свято псуєш!..» [1, 135]; «... ні-ні, я не роздягатимуся, у нас дуже мало часу, не вистачить... А що я тобі привезла? Коньяк, шампанське. Ти ж знаєш, що я люблю шампанське, але ти, скнара, шампанським мене не вгощав, тільки горілкою, хоч добре знаєш, що я горілку не п'ю» [1, 102]; «Жінка повинна бути майстром у своєму ділі, вона повинна всю техніку постелі знати назубок, вона повинна грати на чоловікові, як дідько на роялі» [1, 102]. Якщо в ранній прозі письменника хвилі щастя герой пізнавав через відкриття таємниць природного існування, світлого почуття, то тепер він може бути потенційно щасливим, лише добре матеріально прилаштувавшись. Корисливість стає основною формою людських стосунків.

У повісті «Імпровізації плоті» поняття сексуальності, як то можна побачити у назві твору, пов'язане з особливим поняттям «плоть» і саме в такому образі легалізується в офіційному українському літературному дискурсі. Головний герой повісті – розповідь ведеться від першої особи, аби краще передати досвід буття героя – страждає та метушиться через неможливість повністю й адекватно реалізувати свою суб'єктивність у радянській соціальній реальності. Спостереження за тим, як пореагує з побутовими проблемами, з дружиною в родині, з іншими жінками, з його оточенням на роботі тощо, має залишити читача, який звик до того, що в радянській людині немає жодних побутових проблем окрім, як відомо, єдиної для всіх людей проблеми побудови комунізму, із почуттям гострої жалості й співчуття до його проблем у побуті.

З одного боку, у центрі авторської уваги знаходяться жінки: жінка, що вимагає гроші за секс від власного чоловіка; коректорка, що збожеволіла через власне дівоцтво; жінка, яка заради кар'єри й добра родини всім доводить, що її чоловік, який є гультьєм (і про це всім відомо), не гультьяй; жінки, які сплять із арабами задля подарунків; жінка, яка спить із кожним охочим, але має при цьому довідку про

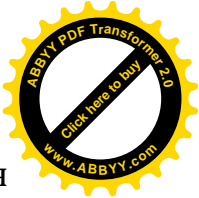
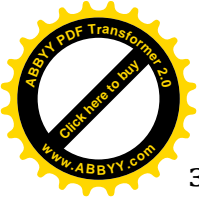
власне дівоцтво. З іншого – чоловіки: «примурок» у береті, який підглядає за парочками в Голосієвому; чоловік, який не може кохатися через присутність у квартирі сліпої й глухої баби; чоловік, який бив дружину за її плотські утіхи, яким вона віддавалася ще до їхнього одруження. Нарешті, найскандальніший сюжет у всій книжці – оповідання про лесбійку, яка привезла відчипного своєму коханцю у вигляді советського дефіциту, оскільки вирішила поміняти його на коханку – лейтенанта міліції. Загалом усі ці історії розповідають про «советський секс», спростовуючи тезу, згідно з якою в СРСР і сексу начебто не було.

У написаних в останні роки творах Є. Гуцала, таких як «Імпровізації плоті», «Блуд: Україна: розпуста і виродження», письменник намагався поєднати іноді дотепні, а переважно непретензійні історії про пристрасті й сексуальні відхилення з ідеєю розпустити й виродження нації.

Автор імпровізував із давно вивченими й добре знаними стосунками між чоловіками та жінками. Є. Гуцало орієнтувався лише на свою аналітично-психологічну гру, маніпулюючи з певною обраною моделлю стосунків людей, пропонуючи читачеві динамічно нову реальність. В основу творів «Імпровізації плоті», «Блуд: Україна: розпуста і виродження» покладено принцип «машини бажань», що найповніше виявляється в корисливих та сексуальних стосунках як вираження підсвідомо-безособової хтивості. Письменник не вдається до дидактичних настанов, оскільки з урахуванням постколоніальних нормативів, по суті, неможливе існування якоїсь певної системи моральних цінностей або абсолютних основ, якими могла б послуговуватись сучасна людина.

Висновки. У повістях «Імпровізації плоті» та «Блуд: Україна: розпуста і виродження» Є. Гуцало, використовуючи іронію, легку манеру оповіді, відсутність одного героя, намагався показати аморальність суспільства.

Саме таким бачив суспільство прозаїк у 90-х р. ХХ століття. Моральні цінності та орієнтири вже не мали значення для людей; головним ставало задоволення власних потреб плоті та особисте

збагачення. Письменник застерігав, що мораль умирає, залишається лише плоть. У своїх пізніх творах Є. Гуцалу вдалося створити колоритні образи сучасників у тотальному світі відчуження, де панують егоїзм та прагматизм. Авторська іронія звучить виключно як остання пересторога перед невідвратною деградацією суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуцало Є. Блуд: Україна: розпуста і виродження. – К.: Український письменник, 1993. – 173 с.
2. Гуцало Є. Імпровізації плоті: епос-ерос. Блуд: Україна: розпуста і виродження – К.: Посередник, 1993. – 192 с.
3. Гуцало М. «Поділля – його Єрусалим» Спогади про Є. П. Гуцала (події та роки життя). – Вінниця: Вінницька міська друкарня, 2008. – 289 с.
4. Дончик В. Проза українського серця // Урок української. – 2002. – № 4. – С. 51–54.
5. Жулинський М. Нація. Культура. Література: національно-культурні міфи та ідейно-естетичні пошуки української літератури. – К.: Наукова думка, 2010. – 560 с.

РЕЗЮМЕ

Данильченко Ю. В. Художественная парадигма морали в творчестве Евгения Гуцала 90-х годов XX столетия («Импровизации плоти», «Блуд: Украина: разврат и вырождение»).

В статтє на матеріалє прози Е. Гуцала 90-х годов XX столетия («Импровизации плоти», «Блуд: Украина: разврат и вырождение») проанализировано особенности художественного моделирования морали.

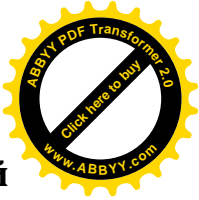
Ключевые слова: мораль, сексуальность, телесность, аморальность, отношения, ирония, общество.

SUMMARY

Daniilchenko Y. Artistic paradigm of moral in creation of Evgen Gutsalo 90th years XX century («Improvisations of flash», «Fornication: Ukraine: dissoluteness and degeneration»).

In the article on materials of prose E. Gutsalo 90th years XX century («Fornication: Ukraine: dissoluteness and degeneration», «Improvisations of flash») is analysed particular of artistic modeling of moral.

Key words: moral, physicality, sexuality, immorality, relations, irony, social.

А. С. Дунай

ФІЛОСОФІЯ АНТИЧНОСТІ В ЗБІРЦІ ЛІНИ КОСТЕНКО «РІЧКА ГЕРАКЛІТА»

У статті розглядається поетична новизна збірки Ліни Костенко «Річка Геракліта», охарактеризовано вмотивованість образів античних богів, їх смислове призначення й філософічність.

Ключові слова: грецькі ріки, боги, комічність поезії, філософічність образів, філософія античності.

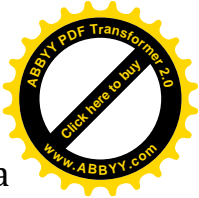
Постановка проблеми. Невичерпною скарбницею образів, тем, ідей, настроїв була, є і буде античність. Кожен поет, епоха, беручи за зразок «часточку» античності, так чи інакше, інтерпретує її по-різному, вкладає в неї власне смислове навантаження та значення. Так і у збірці Ліни Костенко «Річка Геракліта» тема античності, образів, античних героїв трактується автором індивідуально, самотньо, оригінально.

Аналіз актуальних досліджень. Творчість Ліни Костенко завжди привертала увагу багатьох дослідників-літературознавців: В. Брюховцького, В. Панченка, Є. Прісовського, М. Слабошпицького, І. Коляди, П. Найдана, О. Пахльовської, Н. Кириленко, які відзначають надзвичайну образність її поезій, тонке відчуття сенсу слова, особливість мовної системи поетеси й наголошують на необхідності ґрунтовних досліджень її творчості в літературознавчому аспекті [3, 12].

Виклад основного матеріалу. Нова книжка Ліни Костенко «Річка Геракліта» у своїй наповненості межує від інтимної миті буття до самопочуття глобального; «Я на планеті дерево людське», від перепливання людини через власну Річку Геракліта – до космічної проєкції Землі, зануреної у свою Річку Часу: «Юдоль плачу, земля моя, планета, блакитна зірка в часу на плаву...».

Міфологічні грецькі ріки були епічно однозначні. Лета – ріка забуття. Стікс – ріка смерті, де «світить бакени Харон» [7, 45]. Але й у ті фатальні ріки, як і в річку Геракліта, не можна було вступити двічі.

Річка тут – це психологічний, інтимний, почуттєвий вимір космічного Часу. Це космічний Час, заломлений крізь пам'ять людини. Над ріками – живими й мертвими – здійснений над планетою смичок «страшного скрипаля»: він грає реквієм річок» як «увертюру апокаліпсису».

Якби Ліна Костенко не була поетесою, вона, мабуть, стала філософом. Утім, чому стала? Вона є ним, і не обов'язково мати базову філософську освіту. Філософський погляд на життя – ось основа поетичного кредо Ліни Костенко. І саме в такій площині й з такої точки зору слід розглядати її творчість [1, 9].

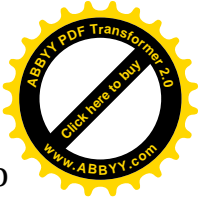
Її вірші – це щоденний поетичний зріз буденного життя, філософське осмислення часу й простору в їхній єдності.

Поет – а тим паче поет-філософ – зовсім по-іншому усвідомлює життя, ніж простий смертний [8, 10]. Ніби маємо однакові очі, ніби так само дивимося на одні й ті ж речі, але бачимо зовсім інше й навіть не розуміємо, що все наше життя – це суцільна філософія, філософське осмислення його буття: «На возі сіно, сіно, сіно! / Повз нього траса поспіша. / А дядько цвѡхкає сумлінно. / За ним вибрикує лоша. / Скажи, навіщо людству розум, / щоб так цей світ занастить? / Біжить лошаточко за возом, / не просить віжки попустить. / Вокзали, темпи, термінали, / В прогрес запряжена душа. / Самі себе вже перегнали. / А озирнулись на лоша.» [6, 54]

Так буденна подія в очах Поета й Філософа стає космічною, усеосяжною, вселюдською.

У своїй новій збірці авторка часто звертається до теми античності й уживає найменування античних героїв та богів із різною метою. Розглядаючи одну з причин звертання у віршах до античності, варто відзначити, що це було задля того, щоб показати сучасне життя, певною мірою нище й порівняти з тим, що було раніше, чого не зберегли з греко-римських часів античності і не рівняємося до цих пір на сильних духом людей із «сильною» історією: «Були Геракли і Перикли, / і не порнуха, а Парнас. / Навіщо ми до всього звикли? / Навіщо звикло все до нас?» [6, 63]

Можна жити цим минулим, але ж можна й учитися на ньому, брати за приклад і не забувати про чарівні скарби античності: «І цілу ніч дивися хоч задурно / у те склепіння, де горить Персей, / жонглює космос бриликом Сатурна, / і Всесвіт крутить всю цю карусель. / Ірже Пегас, виблискує Корона, / і Волопас пасе своїх Телят, / і мерехтять у сяйві Оріона / химерні сальто Діви і Плеяд. [6, 65]»

У вірші «По сей день Посейдон посідає свій трон...» ми бачимо цілу античну країну, яка була. А головне, що й могла б бути зараз. Не вберегли, не оцінили по заслугах, пустили «танкер» у простори й пришвидшуємо технічний прогрес, але задля чого? «Просто хочеться моря. Ні Скілл, ні Харибд. / І богиню із піни, невзуту. / Поки танкер якийсь не наскочить на риф / й не розіллє муари мазуту.» [6, 85]

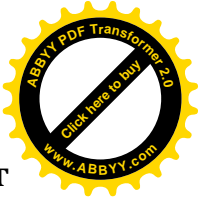
Образ Пегаса – крилатого коня, покровителя муз є наскрізним для віршів Ліни Костенко. Для неї, людини творчої, Пегас – це муза, яка наповнює її кожного разу новими силами, новими ідеями: «Хай проводжає всіх моїх птахів. / Це тінь сумна, бо тіні всі з черниці. / Отут спочину після всіх шляхів / і напою Пегаса із чорнильниці.» [6, 88]

Естетика Ліни Костенко прослідковується в кожному вірші, у кожному рядочку. Влучно використана згадка про давньогрецького бога родючості та дикої природи Пана, який у будь-якому випадку розуміє авторку: «Мене ізмалку люблять всі дерева, / і розуміє бузиновий Пан, / чому верба, від крапель кришталева, / мені сказала: «Здрастуй!» – крізь туман.» [6, 94]

Подвиги грецьких героїв завжди були прикладом для наслідування. Л. Костенко у вірші «Трамплін для сосен і снігів» порівнює власне бажання взяти вершину, «узять трамплін» із подвигом Ікара, який летів до сонця й спалив свої крила. Так і авторка летить до подолання перешкод і трамплінів у власному житті, не дивлячись ні на що: «Узять трамплін! / І з'їхать, як Сольвейг. / Як з крижаними крилами Ікар.» [6, 129]

Крила Ікара вона називає крижаними, певно, через те, що сама виростила власні крила крижані й тверді до незгод у житті, горе гартувало її крила, на яких вона тримається у світі літератури.

Образ історії, музи Клію, яка відморозила душу у вірші «Мені завжди здавалося, що у Греції...» досить символічний. Історія, яка «відморозила душу» – це й наша історія, яка, на жаль, сьогодні перевернута й утратила в більшості рядків свою правоту, історія – мертва, бо вона не живе в наших душах: «Муза історії Клію, мабуть, одморозила душу.» [6, 133]

Історія й невміння берегти її – основна тема збірки. Тут присутній той «Прометеїв вогонь», який слід було пронести через віки й зробити все можливе, аби він не погас. Народ неправильно використав його, не в те русло направив на прикладі Чорнобиля: «Облети, моя пташко, те царство вугляне, / Що вжило неналежно Прометеїв вогонь. / Ні однісінький сад з-під долоні не гляне, / Бо немає вже в саду зелених долонь.» [6, 184]

Висновки. Крізь призму різних часових спектрів – минулого, сучасного, майбутнього – філософськи осмислюється завжди злободенна тема Вічності, Часу, змарнованого чи вдало використаного, Краси, утраченої людством чи збереженої в душі окремої людини, високих моральних критеріїв, швидкоплинності та вічності духу [2, 18].

Головний образ збірки – це ріка Геракліта. Усі знають, що не можна двічі увійти в одну й ту саму річку, але в Річку Геракліта ми весь час уходимо й щоразу є дедалі більше синтезу наших почуттів, нашої пам'яті, наших утрат, наших надій, нашого минулого та нашого майбутнього. Тому причали Річки Геракліта – це місця й міста нашої пам'яті, усе, що нам дороге. І велике, й мале.

Цінуймо те, що маємо. Цінуймо поезію Ліни Костенко, хоча, за її ж словами: «Поезія потрібна дивакам. / Поети не потрібні вже нікому.» [6, 102]

Ліна Костенко залишається людиною «з іншого світу» – зі світу порядності, моральності, етичної відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакула Б. Історія і поезія: [Л.Костенко] / Б. Бакула // Урок української. – 2000. – № 2. – С.9-15.
2. Богомолець О. Пробудження Душі / О. Богомолець // День. – 2010. – 19 бер.(№48). – С. 17-19.
3. Дроздовський Д. Поет і Час...: до ювілею Ліни Костенко / Д. Дроздовський // Дзеркало тижня. – 2010. – 20-26 бер.(№11). – С. 12.
4. Лепчук А. С. Самобутність творчості Ліни Костенко / А. С. Лепчук // Українська мова та література. – 2000. – №11 – С. 10-14.
6. Костенко Л. Річки Геракліта / Л. Костенко. Либідь. – 2011. – 336 с.
7. Тарнашинська Л.Б. Час у творчості Ліни Костенко як темпоральний код людського досвіду / Тарнашинська Л. // Слово і час. – 2005.- №6. – С.42–52.

8. Яновська Л. Високовольтна лінія духу: треба бути людьми / Л. Яновська // Урядовий кур'єр. – 2010. – 27 бер.(№57). – С. 10.

РЕЗЮМЕ

Дунай А. С. Філософія античності в збірці Лины Костенко «Речка Гераклита».

В статті розглядається поетична новизна збірки Лины Костенко «Речка Гераклита», охарактеризовано вмотивованість образів античних богів, їх смислове призначення і філософичність.

Ключеві слова: грецькі річки, боги, космічність поезії, філософичність образів, філософія античності.

SUMMARY

Dunay A. The philosophy of antiquity in the collection «Heraclit's river».

The subject under discussion in the article is the poetic novelty in the collection by Lina Kostenko «Heraclit's rive », described images of ancient gods, estimated their semantic purpose and philosophy.

Keywords: Greek gods, rivers, the philosophy of antiquity.

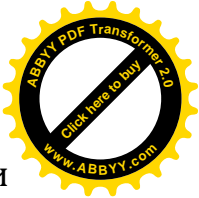
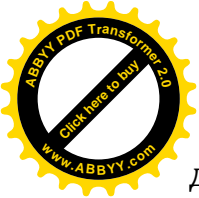
О. В. Іватська

ЕЛЕМЕНТИ СЮРРЕАЛІЗМУ В ПОЕМАХ ІВАНА ДРАЧА

У статті проаналізовано елементи сюрреалізму в поемах І. Драча («Смерть Шевченка», «Ніж у сонці»).

Ключові слова: сюрреалізм, об'єктивний випадок, міф, символ, асоціація.

Постановка проблеми. Те піднесення, що принесли із собою шістдесятники, зокрема їхнє «поетичне крило», можна порівняти хіба із цунамі, коли одним емоційним поривом, сплавленим із наснаженим словом, як потужною хвилею, змивалися всі тодішні стереотипи, задавлені переконання, побоювання, душевні скініння. Саме тоді в літературі з'явився «баладний» Драч зі своїми натхненними одами будню, в якому до останку розчинялося людське життя і в якому, власне, закодовано чи не весь зміст і мету людського перебування на землі [6, 45]. Іван Драч епатував читачів оригінальністю метафор, асоціацій, переплетенням стилів і неоднорідністю своєї поезії. За словами Івана Денисюка, «його поезія в його читанні нагадувала цілий ряд несамопитих візій. Якийсь чарівник позривав усі барви з квітів, з веселки, потовк усі кольорові скельця, змішав усе це в якомусь водовороті...» [6, 46]. Нині творчий доробок поета не вивчений

досконало. Так, залишається нез'ясованим питання про елементи сюрреалізму в його поемах. Таким чином, невелике коло дослідницьких аспектів цього питання зумовило **актуальність** обраної нами теми.

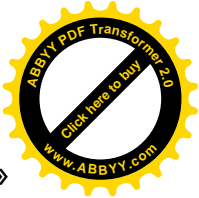
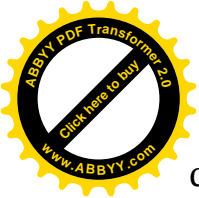
Аналіз актуальних досліджень. На сучасному етапі вивченням поетичної творчості Івана Драча займаються Л. Тарнашинська («Навіщо я? Куди моя дорога?»...Прелюди застереження в «баладному» виконанні Івана Драча»), О. Труш («Дума про вчителя»: І. Драч із присвятою В. Сухомлинському»), М. Мельник («Солярні мотиви у поезії раннього Івана Драча») та ін. У працях літературознавчого характеру тільки побіжно згадується про використання поетом сюрреалістичних елементів. Проблемою потрактування сюрреалізму в українській літературі займаються А. Біла, С. Павличко, М. Моклиця, І. Павелко, Б. Рубчак та ін.

Мета статті полягає в дослідженні специфіки використання письменником елементів сюрреалізму в поемах «Смерть Шевченка», «Ніж у сонці».

Викладення основного матеріалу. Сюрреалізм – (фр. *surrealisme* – надреалізм) – авангардистська течія, що сформувалася до початку ХХ ст. у Франції. Сюрреалізм сформувався як модерний художньо-літературний рух, гаслом якого стала тріада: «кохання, краса, бунт». За словами Бретона, два заклики стали основоположними у формуванні сюрреалістичного канону: «переробити світ» і «змінити життя» [4].

Поезія сюрреалізму пройнята думкою про екзистенцію людини, її визволення. Поезія як вид мистецтва дає можливість звільнитися з-під контролю свідомості й соціальних рамок завдяки використанню образів сновидінь, міфотворчості. Художній світ поетів-сюрреалістів цілковито втрачає референтність і перетворюється на знак. Для такої поезії характерна розмитість плану вираження, езотеричні знання, притаманні сучасній естетиці, тому такі художні тексти потребують певного декодування [3].

З точки зору філософії, для сюрреалізму характерний антираціоналізм і суб'єктивізм. Вирішальний вплив на модерну течію

справив психоаналіз З. Фрейда [4]. Таким чином, «трьома китами» сюрреалістичної гносеології стають: звільнення людини, звільнення свідомості, вивільнення духу. Сюрреалісти відкривають істину, яка полягає в тому, щоб повернутися до «я», зануритися в нього, розкріпачити його. У результаті розкуте «я» встановлює:

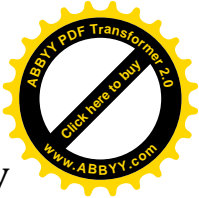
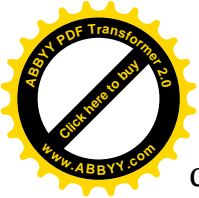
- сутність речей ніяк не пов'язана з їх реальністю;
- всевладність випадку, ілюзії, фантастики, марення [5].

Зважаючи на вищесказане, доцільно розглянути сюрреалізм через призму української літератури. М.Моклиця («Модернізм у творчості письменників ХХ ст.», «Модернізм як структура: Філософія. Психологія. Поетика») говорить про наявність сюрреалізму в нашому письменстві з помітною обережністю, убачає в ньому ремінісценцію бароко з його ідеями поєднання непок'єднуваного, важливою роллю символів та емблем, віри у вищу духовну реальність, збагачену українськістю: філософією життя й філософією серця (кордоцентризм), а також сковородинівським пантеїзмом [3].

В українській поезії чимало письменників із трансцендентним баченням художньої дійсності, які, занурившись у національну стихію кордоцентризму, творили символічно-сюрреалістичні композиції. Однак у літературі України ХХ століття сюрреалізм не став школою – існувала лише стильова тенденція цього напрямку, яка проявлялася в авторській поетиці [3].

З відкриттям несвідомого в психології, до якого часто зверталися сюрреалісти, сталося відродження давніх міфів, й водночас відбувався процес міфотворення нових. Тому, щоб збагнути суть творчості сюрреалістів, необхідно звернутися до природи міфу й символу [3].

Картини марення в поемах Івана Драча постають динамічними й колоритними. Так, поема «Смерть Шевченка» складається з трьох марень, використання яких є елементом сюрреалізму. Змальовані картини відзначаються посиленою експресивністю, драматизмом. У першому маренні перед читачем постають *«покритки із випитим лицем»* [2, 29], *«мерці шпіцрутени тримають у руці»* [2, 29], *«казахи похнюплені – орбіти без очей»* [2, 30]. Ці образи є асоціативними, які

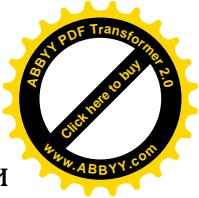
спонукають інтуїцію для напруженої роботи декодування. У другому маренні письменник у символічному світлі подає образ народу: «*Ми – українські горобці, як оселедці в нас чуби*» [2, 31], одночасно застосовуючи гірку іронію над творцем «Заповіту». Сюрреалістичними постають не самі образи, а ті відчуття та емоції, які вони створюють, адже для сюрреалістів головне – не суть речей, а певна аура, яку вони навколо себе утворюють. У третьому маренні ліричний герой не може спам'ятатися «*чи це ява, чи сні*», коли спостерігає за підняттям з могили самого Тараса Шевченка. Поема наснажена шевченковими ремінісценціями, фольклорними деталями (*туман, вишня, м'ята, гопак, барвінок, українська хустка* та ін.).

У поемах І. Драча реалізується також поняття «об'єктивного випадку», яке відіграло в мистецтві сюрреалізму важливу роль. Ще А. Бретон зауважував, що наше життя сповнене випадковостей, дивних і непередбачуваних подій, неправдоподібних зустрічей, які не мають під собою жодних причин і цілей. Письменник пояснював ці явища активною дією бажання, яке закладене в підсвідомому й спрямовує пошуки людини на віднайдення необхідного йому об'єкта [5]. Люди, істоти, з якими зустрічається ліричний герой, видаються йому такими, яких він уже бачив, або своєю появою нагадують про щось важливе, що вже відбулося або незабаром має відбутися. Так, у поемі-трагедії «Ніж у сонці» ліричний герой зустрічає в трамваї Г. Сковороду:

*Сковороду зустрів я у трамваї
(Блукає він по світу двісті літ).
Смушеву скинув і мене питає,
Чи можу Сонцю передати привіт* [2, 88].

Подібні зустрічі стають своєрідними символами, що породжують низку асоціацій (зустрічі ліричного героя з чортом, божевільною, Врубелем):

*І з того світу в хату Врубель вбіг,
Завмер на мить, дивився на каліку
І впав на збитий тугою поріг* [2, 91].

Містичною є зустріч із живим небіжчиком («Похорон голови колгоспу»):

*Востаннє він підвівся в домовині,
Рукою сперся на ребро гембльоване...[2, 92].*

Таким чином, різниця між об'єктивним і суб'єктивним нівелюється, адже суб'єктивне починає панувати в об'єктивній реальності. Сюрреалісти заперечували існування нездоланного бар'єру між зовнішнім і внутрішнім світом. Художній світ І. Драча сповнений випадкових зустрічей із незвичними істотами, миттєвих фантастичних подій, які мають глибинний сенс, оскільки дають можливість передбачити майбутні події, дають відповіді на хвилюючі питання, знімаючи страх, побоювання, суперечності.

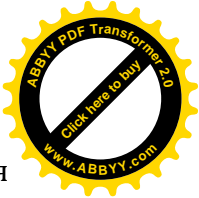
Не видається несподіваним той факт, що Іван Драч героями своїх поем виставляє митців-сюрреалістів: Пабло Неруду («Зоря і смерть Пабло Неруди», «Гітара Пабло Неруди»), П. Пікассо («Ніж у сонці»).

Висновки. Поетична творчість Івана Драча становить собою неординарний та оригінальний здобуток української літератури доби шістдесятництва. У його поемах «народний сюрреалізм» (Б. Рубчак) [1, 53] досконало переплітається з європейським: відсутня агресивність, автоматичне письмо, сюжет ґрунтується на елементах усної народної творчості, високий психологізм та асоціативність оповіді, містичність випадку. Сюрреалізм Івана Драча межує із символізмом та імажизмом.

Перспективи досліджень. Перспективою для подальших розвідок стане вивчення екзистенційних мотивів у творчості письменника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біла А. Дискурс «народного сюрреалізму» в українській ліриці 1960–1980-х років / А. Біла. – Слово і час. – 2007. – № 4. – С. 53-56.
2. Драч І. Сонце і слово: Поезії / І. Ф. Драч. – К., «Дніпро», 1978. – 367 с.
3. Ожарівська С. Сюрреалізм в українському літературному процесі кінця ХХ століття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// essuir.sumdu.edu.ua/handle](http://essuir.sumdu.edu.ua/handle).
4. Сюрреалізм [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/187/6781.html>.
5. Сюрреалізм в літературі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.abc-people.com/typework/literature/ukr/u-lit-2.htm>.

6. Тарнашинська Л. «Навіщо я? Куди моя дорога?»...Прелюди застереження в «баладному» виконанні Івана Драча / Л. Тарнашинська. – слово і час. – 2011. – № 10. – С. 43–57.

РЕЗЮМЕ

Иватская Е. В. Элементы сюрреализма в поэмах Ивана Драча.

В статье проанализированы элементы сюрреализма в поэмах И. Драча («Смерть Шевченко», «Нож в солнце»).

Ключевые слова: сюрреализм, объективный случай, миф, символ, ассоциация.

SUMMARY

Ivatskaya O. The elements of surrealism in the poems of I. Dratch.

In the article author analyses elements of surrealism in the poems of I. Dratch («The death of Shevchenko», «A knife is in the sun»).

Key words: surrealism, an objective event, a myth, a symbol, an association.

М. В. Кириленко

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ ЛІРИКИ БОРИСА ОЛІЙНИКА

У статті досліджується морально-етичні проблеми, відтворені в поезіях Бориса Олійника, аналізуються мотиви «людина та її покликання», «високе й земне у людині» та ін.

Ключові слова: мораль, проблема, лірика, гуманізм.

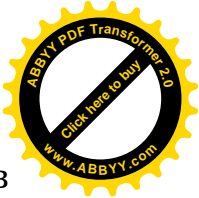
Постановка проблеми. Основний спектр поетичних мотивів Бориса Олійника обертається навколо феномена людини. Лірика Б. Олійника випромінює енергетику людиноцентризму й людиноутвердження, пройнята пафосом гуманістичних і людинознавчих начал.

Мета: дослідити й проаналізувати поезію Б. І. Олійника з точки зору філософії сенсу буття людини, визначити морально-етичні імперативи лірики Бориса Олійника. Розробка мети дослідження визначила його **основні завдання:**

– висвітлити філософію сенсу буття людини в поезії Бориса Олійника;

– висвітлити філософію сенсу буття людини в поезії Бориса Олійника;

– звернути увагу на екзистенційність проблематики творів митця;

– дослідити авторські композиційно-стильові прийоми в художніх текстах поета;

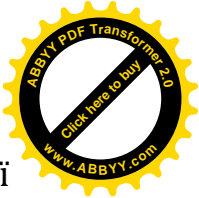
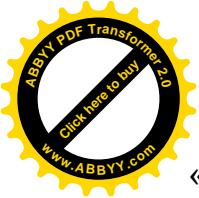
– розробити методичні рекомендації до вивчення лірики Бориса Олійника в середній школі.

Борис Олійник належить до покоління поетів, яких називають шістдесятниками. Справді, на початку 60-х років ХХ століття за Дмитром Павличком та Ліною Костенко почувся і його голос у злагодженому хорі Івана Драча, Василя Симоненка, Миколи Вінграновського, інших молодих та завзятих, які стали сівачами на ниві красного письменства.

Борис Олійник проповідує високі загальнолюдські цінності, зокрема він глибоко переконаний, що кожен повинен жити напруженим духовним життям, бути щирим і щедрим, розуміти красу, неповторність світу, кожної миті власного існування на землі, бо це відповідає природі самої людини. «Тим-то попри певні суб'єктивні мотиви, що реалізувалися часом і не без формальних захоплень, основною темою в творчості молодих поетів була все-таки велич людини доброї волі, її розуму, почуттів і високих устремлінь. І водночас молоду поезію пронизували відчуття тривоги, яку таїв у собі атомний вік. То було планетарне, більше того – космічне возвеличення людини і таке ж планетарне, космічне відчуття тривоги, поєднане з утвердженням готовності молодого покоління самовіддано стати на захист людини і людства» [2, 16]. Саме в цьому сенс багатьох творів поетів «шістдесятників», зокрема поезій Б. Олійника.

Аналіз останніх досліджень. Попри те, що існує цілий ряд масштабних досліджень М. Ільницького, О. Сизоненка, В. Моренця, окремі аспекти творчої спадщини митця залишаються мало дослідженими, вимагають особливої уваги з боку науковців. Літературознавча наука продовжує усвідомлювати природну самотність, магію слова поета.

Заслуговує на увагу досить значна розвідка – роздуми над поезією Бориса Олійника «У гиблій час глобального безплоду» М. Кудрявцева, у якій розглядаються окремі поезії Б. Олійника –

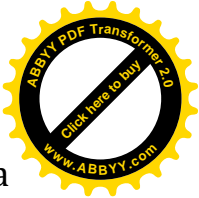
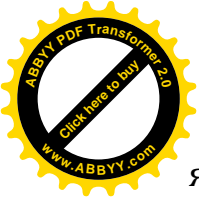
«принаймні лише деякі з тих, що є художнім документом нашої трагічної доби, що будять громадську совість...»[1, 122].

До 70-ої річниці від дня народження Бориса Олійника в російськомовній та україномовній періодичній пресі з'явилася безліч статей про поета та його творчість, громадську діяльність: М. Шудрі «Мати сіяла сон», В. Кирилюка «З Україною в серці», «Слово непожате» та ін.

«За Маланюковим пророчим приписом: «Як в нації вождя нема, тоді вожді її – поети», Борис Олійник повсякденно виконував це стисле визначення роботи душі. Я. Голобородько в статті «Речник духотворного слова, «аналізуючи суть творчої спадщини поета, справедливо акцентує: «Основний спектр поетичних мотивів Бориса Олійника обертається навколо феномену людини, й цілком закономірно, що мотиви «людина та її покликання», «високе й земне у людині», «людське начало й гідність», «людина та її честь» об'єднують і виструнчують твори поета різних історико-духовних періодів» [2, 307].

Виклад основного матеріалу. Без сумніву, уся лірика Б. Олійника пройнята пафосом людинолюбних і людинознавчих начал. Спираючись на це твердження, з'ясуємо, як воно реалізується в другому розділі книги «Пісня про матір», який має назву «Освідчення» та збірці «Сива ластівка».

Частина книги «Пісня про матір» представлена 35 віршами, в яких автор намагається визначити місце людини не лише на рідній землі, а й у цілому світі («Мій борг», «Не озивайте», «Освідчення»), осмислює й проповідує вічні загальнолюдські цінності: чесність, добро, відповідальність перед людством, дотримання батьківських заповітів («Літа вже не мчать», «Ти гукай, не гукай «Коли повернуся», «Ти зброєю світ...»). Тут же спостерігаються твори, в яких Б.Олійник по-філософськи осягає подвиг як вирішальний вчинок життя («Останній», «Афганцеві»), інтерпретує події, реалії та явища навколишньої дійсності, зокрема місце національної еліти для розбудови сучасної української держави («Гуляє панство», «Довго гризли», «Розмова з учителем» та інші). В окремих поезіях простежується думка, що Україна – рівноправна європейська країна,

яка має свою історію, культуру, гідні того, щоб їх цінувала світова спільнота («Нічний візит», «Європі»), певне місце в розділі займає поема «Таємна вечерея».

Як бачимо, у часі й просторі орбіти поетичної планети Бориса Олійника пролягають через макрокосм апокаліпсичних катаклізмів ХХ і нинішнього століть, які вибилися з логічних закономірностей історичного розвитку. У двох світах живе душа поета – у світі мрії, фантазії, зачарування й у світі тверезого, холодного й об'єктивного аналізу. Така роздвоєність дуже згубна для поезії, але, слава Богу, поетичний ген Бориса Олійника не зазнав руйнівних мутацій. Може, тому, що його поезія просякнута «топографічним відчуттям» – він обожнює свою полтавську Зачепилівку, село, назване в дусі народного гумору (так і уявляється козак-нетяга, який де тільки блукав, а тут, у цьому селі, таки зачепився за якусь прегарну молодицю). Він обожнює батька-матір, українське слово («Бо тільки Слово береже в основі Безсмертя української душі»), великого Тараса («Ти в моєму серці, Україно, Думою Тараса гомониш»).

Українські поети витворили величезну й прекрасну симфонію святої любові до жінки, матері, берегині роду й народу.

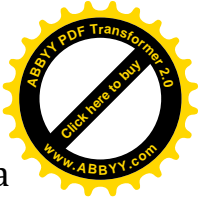
Образ матері – це символ добра на землі, людяності, любові. Тому закономірним є те, що в першому вірші розділу «Сива ластівка» мати представлена в образі Богородиці, яка в наш час, коли :

*Отчі святині споганені,
Храми плюндровані вщерть.
Через віки заарканену
Мову рокують на смерть*[3, I, 121].

Вона благословляє «юну державу» на добро, на життя й процвітання :

*Люди, всією родиною
Прошу: відкрийте з добром
Перед моєю Вкраїною,
Перед живлющим Дніпром!* [3, I, 121]

У Бориса Олійника образ матері – це й образ конкретної людини, і узагальнений образ люблячої матері.

У віршах «Мати», «На березі вічності», «Як упав же він...», «Балада вірності» показані біль, переживання жінки-матері, жінки-дружини за долю своїх дітей, чоловіка. У поезії «Мати» автор звертається до поетів, просить не поспішати писати «пафосні вірші і оклики в збірках», «довгі романи й поеми, як ринви...» на честь загиблого сина, що з чорного космосу не повернувся. Бо надія залишається – «мати молиться в небо ... на рідного сина»[3,II, 133].

Отже, Мати – «красива і сива, як доля» стає уособленням цілої доби, а не генерали й корифеї, не світила науки й герої праці ... Мати – це вибір, гора й міра Поета. Його філософський всесвіт.

Разом із тим вражає простота дій, вона «мовчки ковтає просолені сльози», «... йде за село, на околицю, і стає на коліна, і небові молиться».

Усім удовам Великої Вітчизняної війни Б.Олійник присвятив поезію «Балада вірності». Уже в самому визначенні жанру приховується основна думка – це гімн надзвичайній, безмежній жіночій вірності, яка витримала тяжкі часи, завдяки їй зростила дітей, «... онуки, як соколи, розлетілися у світ». В останні хвилини свого земного існування, мати, «чи сова, чи вдова», лине душею до «судженого» :

– А хіба це дрібниця, коли

Моя мати побожно надвечір

Дістає з голубої печі

Повновидий, як місяць, хліб!

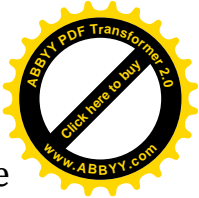
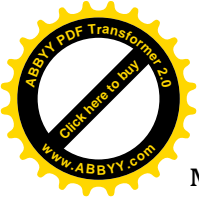
А коли вона ранком гожим

Із тітками іде на пар,

І незмінна її сапа

На ручний кулемет похожа! [3, II, 257]

Ліричний герой поезії «Мати сіяла сон» оспівує працьовитість, душевність рідної мами, яка приносить синові стільки радості. Мати – як сонце, зігріте її теплом і старанням, усе дозріває, обдаровує людину достатком. Доброта материнства світить синові. Романтично забарвлений у поезії образ соняшника, який також у щедрості невичерпний. Цим образом починається й завершується вірш : «Я несу його в світ, щоб не тільки мені, щоб і вам сонячно». Вирощений

матір'ю соняшник, який продовжує світити людям і після її смерті – це уособлення всього найкращого :

*Тільки квітам своїм
при моєму вікні
Не опав соняшник.
Я несу його в світ,
щоб не тільки мені,
Щоб і вам сонячно... [3, II, 274]*

Отже, для поета мати – насамперед невтомна трудівниця, самозречена охоронниця родинного вогнища, чудодійниця планети.

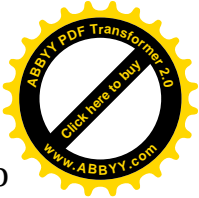
Мотив любові до матері, неповторного болю утрати, вірності її світлій пам'яті високохудожньо розкрито в циклі «Сиве сонце моє». У дев'яти його невеличких віршах постає ліричний образ трудівниці, відданої чесній хліборобській праці, образ людини, для якої віками утверджені принципи народної моралі були непорушним законом. Від матері син успадкував її трудний життєвий урок, який тепер має учити безсонно до віку.

Б. Олійник ототожнює образ матері з народом, для нього мати й народ – єдині: Рід наш – із кореня верби.

*Не шукай древніше знаті :
На фамільному гербі
Ми карбуєм вічне :
«Мати».
В чорнім горі і журі
Віру нашу не підтяти :
Умирають матері,
Та не вмре ніколи Мати ![3,II, 311]*

У поезію Б. Олійника, як нам здається, приходять космос, але не як факт науково-технічного прогресу, а як стан душі, як вияв зв'язку людини зі світом природи, приходять «фольклорна космічна символіка»:

*Посіяла людям
літа свої, літечка житом,
Прибрала планету,
послала стежкам споришу [3, II, 201].*

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, можемо зауважити, що лірика Б. Олійника випромінює енергетику людиноцентризму й людиноутвердження, пройнята пафосом гуманістичних і людинознавчих начал.

Б. Олійник – один із багатьох письменників, які художньо досліджують психологію особистості, розкриття духовних та моральних цінностей. Він займається проблемою виховання духовно зрілої особистості, яка є центральною для педагогічної науки та соціальної практики.

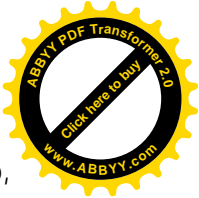
Поет постійно замислювався й замислюється над важливістю моральних факторів, без яких навіть найвищий матеріальний добробут не дасть відчуття повноцінності життя. Олійникова любов до людей і до рідної землі відлунює в думці про те, що батькам на старості тяжко дивитися на те, що їх діти вирости егоїстами, духовно бідними людьми, яких задовольняє лише власне щастя й увесь сенс життя в них зводиться до накопичення багатств.

У своїх творах Б.Олійник обстоює право кожного на природній розвій, виступає проти руйнації духовного світу людини, бореться за чистоту й незайманість свого персонажа, вирваного новим ладом із родючих ґрунтів материзни й кинутого сваволі, мов перекотиполе, у хаос незахищеності й чужинства. Герої ж намагаються бути самими собою: дітьми природи, людьми щирими й добрими.

Підводячи підсумки, з упевненістю можна сказати, що Б. Олійника найбільше хвилює проблема морального здоров'я суспільства, духовних основ життя народу, збереження його самоідентичності, історичної пам'яті й совісті як виду історичної енергії багатьох поколінь. Естетична цінність його творів невіддільна від етичної сутності таких вічних категорій духовності, як чуйність, доброта, ввічливість, громадянська гідність, милосердя. Один із найсвітліших художників, він утверджує кожну окрему людину як найвищу цінність буття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кудрявцев М. «У гиблий час глобального безплоду...»/ М. Кудрявцев// Дніпро. – 2004. – №5.- 6. – С.120-140.

2. Моренець В. Борис Олійник: Нарис творчості./ В. Моренець. – К.: Дніпро, 1987. – 343 с.

3. Олійник Б. Вибрані твори: У 2-х т./ Передм. О.Гончара. – К.: Дніпро, 1985.

РЕЗЮМЕ

Кириленко М. В. Морально-етические императивы лирики Бориса Олейника.

В статье исследуются морально-этические проблемы, отображены в лирике Бориса Олейника, анализируются мотивы «человек и его назначение», «высокое и земное в человеке» и др.

Ключевые слова: мораль, проблема, лирика, гуманизм.

SUMMARY

Kyrylenko M. The moral-ethical imperatives of lyrics Boris Oleynik.

In the article investigates the moral and ethical issues, which are represented in the lyrics of Boris Oleynik, analyzes the motives «the person and its appointment», «high and terrestrial in the person» etc.

Keywords: moral, problem, lyrics, humanism.

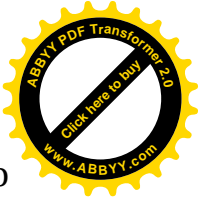
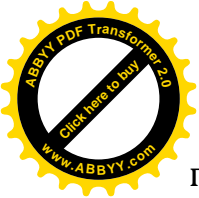
Г. В. Кобилякова

ХУДОЖНЯ РЕЦЕПЦІЯ ІНТРАПЕРСОНАЛЬНОГО ҐЕНДЕРНОГО КОНФЛІКТУ В РОМАНІ «МАРУСЯ ЧУРАЙ» ЛІНИ КОСТЕНКО

Стаття присвячена аналізу особливостей моделювання внутрішньоособистісного ґендерного рольового конфлікту в романі «Маруся Чурай» Л. Костенко. Автор досліджує опозицію маскулінних стратегій ґендерної ідентифікації, яка зумовлює синкретизм та суперечливість образу Гриця – центрального чоловічого персонажа означеного твору.

Ключові слова: інтраперсональний ґендерний конфлікт, маскулінність, ґендерна ідентичність.

Постановка проблеми. Реверсія традиційних ґендерних ролей, втрата чоловіками домінантних позицій у багатьох сферах суспільного життя та загальна криза патріархального світогляду, що охопила європейський культурний простір, зумовили загострення проблеми самоідентифікації сучасного українського чоловіка. Суть цієї проблеми полягає в суперечності, закладеній у поняття маскулінності, під якою, на думку І. Кона, слід розуміти водночас: дескриптивну (описову) категорію, що означає сукупність поведінкових і психічних рис, якостей і особливостей, об'єктивно притаманних чоловікам; аскриптивний концепт – систему соціальних уявлень, установок і вірувань про те, чим є чоловік, які якості йому приписуються;

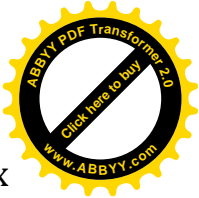
прескриптивну категорію як нормативний еталон чоловічості, що включає сукупність вимог до ідеального чоловіка [2, 210].

Іншими словами, процес становлення маскулінної парадигми світобачення ускладнюється постійною необхідністю балансувати між реальними рисами, властивими чоловікам, суспільними стереотипами, що пов'язуються з маскулінністю, та критеріями «справжньої» мужності, котрі висуває соціум. У таких умовах повноцінно самореалізуватися можливо лише в межах найбільш психологічно й емоційно прийнятної для кожної конкретної особистості гендерної ідентифікаційної моделі.

Проблема становлення маскулінної парадигми світобачення була найвиразніше артикульована на межі тисячоліть. Однак її витoki слід шукати в глибинах історії народу, про що промовисто свідчить історичний роман у віршах «Маруся Чурай». У цьому творі Л. Костенко, знакова постать не лише шістдесятництва, а й усієї української літератури, моделює інтраперсональний гендерний рольовий конфлікт, який віддзеркалює двоїстість натури Гриця Бобренка – чоловіка, котрий не може знайти власного місця в тодішньому соціумі.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням мистецького доробку Л. Костенко займаються такі дослідники: С. Барабаш, О. Башкирова, В. Брюховецький, Д. Дроздовський, М. Жулинський, Г. Жуковська, О. Ковалевський, Г. Клочек, Г. Кошарська, В. Мартинов, В. Панченко, Т. Салига та ін. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених аналізу поетичної спадщини письменниці, у цій галузі літературознавства досі залишаються лакуни, що потребують заповнення. Так, особливої уваги, на наш погляд, заслуговує необхідність розгляду гендерних аспектів творчості Л. Костенко, зокрема параметрів художньої рецепції кризи маскулінності в романі у віршах «Маруся Чурай».

Постановка завдань. Метою статті є з'ясування сутнісної суперечності, що лежить у основі інтраперсонального (внутрішньоособистісного) рольового конфлікту, пов'язаного з процесом гендерної ідентифікації Гриця – головного чоловічого образу твору «Маруся Чурай».

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- дослідити природу синкретизму означеного персонажа роману Л. Костенко;
- визначити труднощі конструювання маскулінної парадигми світобачення Гриця, пов'язані з утіленням різних моделей самоідентифікації.

Виклад основного матеріалу. Смісловою домінантою образу Грицька Бобренка є внутрішня роздвоєність, дискретність почуттів, переконань та прагнень, очевидні як для самого парубка, так і для всіх оточуючих:

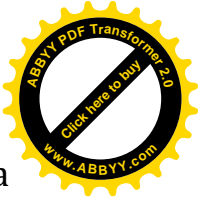
*Грицько ж, він міряв не тією міркою.
В житті шукав дорогу не пряму.
Він народився під такою зіркою,
що щось в душі двоїлося йому [4, 20].*

Суть цієї дихотомії авторка роману формулює досить лаконічно, називаючи причиною душевного сум'яття та трагічної долі козака дисгармонію піднесеного емоційного начала та практичної спрямованості ціннісних орієнтацій:

*Від того кидавсь берега до того.
Любив достаток і любив пісні.
Це як, скажімо, вірувати в бога
і продавати душу сатані [4, 20].*

Застосовуючи термінологію гендерної теорії, суперечливість означеного характеру полягає в зіткненні різних схем особистісної ідентифікації чоловіка – за фемінним (чуттєвим) та маскулінним (прагматичним) зразками, що сприймаються як опозитивні одне до одного. Першу модель конструювання гендерної ідентичності втілює стратегія *Тюхтія*, другу – поведінкова парадигма *Захисника*.

Образ *Тюхтія* втілює світоглядну систему фемінної чоловічості, значною мірою притаманну кордоцентричній українській ментальності. Ця модель конструювання гендерної ідентичності передбачає самоствердження за рахунок культивування в особистості рис напівдитячості-напівжіночності: інфантильності, безпосередності, емоційності, чутливості тощо».

Зазначені характеристики властиві Грицю, який із дитинства відзначається м'якою, покірною, мрійливою вдачею, котру зберігає й надалі, захоплюючись пісенним талантом Марусі, виконуючи бажання матері – годувальниці родини та охоронниці сімейного вогнища, та гостро переживаючи кривду, завдану коханій зрадою:

Які я муки пережив пекельні!

Од крику серця як я не оглух!

Шкварчала совість, наче на пательні,

і одганялась од зелених мух [4, 67].

Традиційно асоційовані з фемінністю імпульсивність учинків, тривалі вагання, схильність до різких змін настрою, демонстративний тип поведінки дозволяють парубкові частково зменшити тягар відповідальності за близьких, страх перед якою є важливою складовою ідентифікаційної стратегії *Тюхтія*, що виявляється досить ефективною. Так, навіть сама покинута Чураївна не засуджує Гриця, жаліючи козака та покладаючи провину за його невірність та боягузтво на себе:

Біднесенький, намучився зі мною.

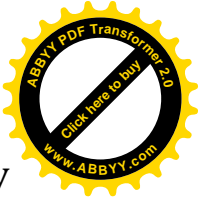
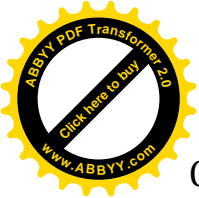
Веселий був, а я була сумною.

Ласкавий був, розгублений і добрий.

Зайшов за мене, як за чорний обрій [4, 44].

Проте повністю уникнути суспільної та особистої відповідальності досліджуваний персонаж не може априорі: буремний час визвольної боротьби українського народу проти чужоземного гніту, статус єдиного чоловіка в родині, скрутний матеріальний стан сім'ї та норми народної моралі вимагають від козака виконання гендерної ролі *Захисника*.

Генетичні витоки цієї маскулінної моделі ідентифікації знаходимо в давній слов'янській міфології, що репрезентує цілий пантеон чоловічих божеств, які стоять на варті миру, спокою та безпеки родини й роду; в біблійних образах Мойсея, Самсона, Давида, Соломона; в усній народній творчості, у якій оспівується мужність та відвага витязів-богатирів та в численних творах української літератури, що ідеалізують постать чоловіка-борця, незламного воїна, непохитного й безстрашного.

Стратегія *Захисника* передбачає наслідування суспільного еталону мужності й ґрунтується на притаманному національній свідомості визнанні необхідності збереження традиційного патріархального порядку організації світобудови.

Оскільки основним осередком патріархальних цінностей є родина, означений тип – це перш за все стриманий, надійний, відповідальний і підкреслено мужній годувальник і голова сім'ї, котрий відчуває всю повноту відповідальності за добробут і безпеку свого «клану». *Захисник* не шкодує зусиль для захисту родини (та держави як її масштабної проєкції) «від будь-якої загрози, зовнішньої чи внутрішньої, жертвуючи власним правом на повноцінну самореалізацію в царині міжособистісних взаємин із рідними» [3, 49] та максимально обмежуючи вияви властивої *Тюхтієві* емоційності та чуттєвості як свідчень слабкості та браку мужності.

Грицеві доводиться притлумлювати власну вразливість та емоційну відкритість, плекаючи в собі рішучість, козацьку звитягу та прагматизм справжнього ґазди, надії та опори літньої Бобренчихи, яка висуває до сина обґрунтовані суспільною мораллю вимоги:

Чого сидиш? Одвик хазяйнувати.

Мені б оце невістку молоду.

А то все мати, мати, мати, мати!

Чи я коли хоч помочі діжду?

От ти прийшов з великого походу,

а не приніс ні слави, ні добра.

Сидиш, мовчиш, ні за холодну воду.

Та й не туди, що я уже стара [4, 62].

Парубок визнає слухність претензій матері та усвідомлює свою відповідальність за долю родини, позбавленої засобів для існування, тому й погоджується одружитися із заможною, але нелюбою дівчиною, здатною вести господарство та примножувати статки. Гриць відмовляється від внутрішнього комфорту, що обіцяє йому союз із коханою, аби захистити й себе, і дівчину від злиднів та розчарування, оскільки не бачить змоги самотійно забезпечити майбутнє Марусі відповідно до загальноприйнятих уявлень про добробут:

З'єднаєм що, нестатки до нестатків?

*Багатому і діти чорт колише,
а бідному і янгол не рідня [4, 44].*

На думку парубка, саме таке рішення є найбільш зрілим та виваженим для справжнього *Захисника*, проте насправді воно не розв'язує міжособистісного конфлікту героїв, а лише вкотре підтверджує слабкодухість та інфантильність Бобренка, нездатного протистояти зовнішньому впливові. Як *Тюхтій* за внутрішньою природою, Гриць урешті перекладає відповідальність за ситуацію на тендітні плечі дівчини, благаючи пробачити йому зраду та взяти шлюб. Отримавши відмову, чоловік, від якого оточення очікує сили волі, витримки та життєвої стійкості *Захисника*, зовсім по-жіночому самоусувається від проблем, п'ючи отруту. Смерть стає для козака не тільки способом ліквідації «любовного трикутника», а й утечею від іншого конфлікту – колізії несумісних одна з одною моделей ґендерної ідентифікації в межах його власної особистості:

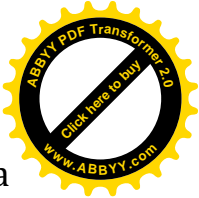
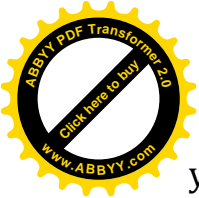
Я мучуся. Я сам собі шуліка.

Є щось в мені так наче не моє.

*Немов живе в мені два чоловіка,
і хтось когось в мені не впізнає [4, 74].*

Висновки. Отже, образ Гриця в історичному романі у віршах «Маруся Чурай» є художнім утіленням інтраперсонального ґендерного рольового конфлікту, який полягає в опозиції реалізованих означеним персонажем маскулінних стратегій самоототожнення: *Тюхтія* – синкретичного типу фемінного чоловіка, якому властиві здатність до емпатії, емоційна відкритість, комунікабельність та чуттєвість, а також спорадичні прояви маскулінної поведінкової парадигми; *Захисника* – протилежного попередньому архетипного уявлення про чоловіка-воїна, голови роду й годувальника родини, що цілковито відповідає традиційному патріархальному еталонові мужності.

Перспективи подальших досліджень. Проблема пошуків особистістю власної ґендерної ідентичності в літературному доробку Л. Костенко не вичерпується здійсненням нами аналізом. Перспективним може бути виявлення інших, можливо, більш

узагальнених типів фемінної та маскулінної парадигм світобачення, а також особливостей співіснування останніх у глибинних структурах особистості у творчості письменниці, що відкриває широкі можливості для подальшого наукового дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендерна перспектива / упоряд. В. Агеєва. – К.: Факт, 2004. – 256 с.
2. Гендерні студії в літературознавстві: навчальний посібник / за ред. В.Л. Погребної. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2008. – 222 с.
3. Єременко О. Маскулінні моделі гендерної ідентифікації в романах Василя Слапчука / О. Єременко, Г. Кобилякова // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Вип. 154. Філологія. Літературознавство. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2011. – С. 49-52.
4. Костенко Л. Маруся Чурай: Історичний роман у віршах / Л. Костенко. – К.: Веселка, 1990. – 159 с.

РЕЗЮМЕ

Кобылякова А. Художественная рецепция интраперсонального гендерного конфликта в романе «Маруся Чурай» Лины Костенко.

Статья посвящена анализу особенностей моделирования внутреличного гендерного ролевого конфликта в романе «Маруся Чурай» Л. Костенко. Автор исследует оппозицию маскулинных стратегий гендерной идентификации, которая обуславливает синкретизм и противоречивость образа Грыця – центрального мужского персонажа обозначенного произведения.

Ключевые слова: интраперсональный гендерный конфликт, маскулинность, гендерная идентичность.

SUMMARY

Kobyliakova A. The art reception of an intrapersonal gender conflict in the novel «Marusia Churay» by Lina Kostenko

The article analyzes the modeling features of an intrapersonal gender role conflict in the novel «Marusia Churay» by L. Kostenko. The author explores the opposition of masculine gender identification strategies, which leads to syncretism and controversy of the image of Grits – the central male character of the above mentioned writing.

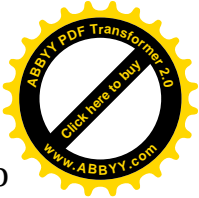
Key words: intrapersonal gender conflict, masculinity, gender identity.

К. В. Косенко

НАЦІОНЕНТАЛЬНІ ОБРАЗИ-СИМВОЛИ КВІТІВ У ПОЕЗІЇ ШІСТДЕСЯТНИКІВ

Запропонована стаття є спробою простежити особливості виявлення національних образів-символів квітів у поезії шістдесятників та з'ясувати їх ролі у створенні узагальненого образу України.

Ключові слова: символ, архетип, національна категорія, фольклорна традиція.

Постановка проблеми. Кожен митець вдається до загальновідомих архетипів, без використання яких він не зможе побудувати певного кодового сенсу творів, що буде зрозумілий читачу на підсвідомому рівні, але й одночасно збагачує ці образи новими значеннями, співзвучними добі.

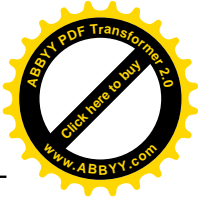
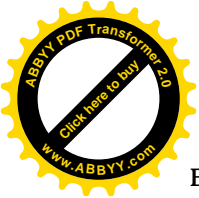
Поезія шістдесятників пропонує читачеві ґрунтовне переосмислення, нові інтерпретації образів і символів, і в цьому реалізує не тільки своє право на новаторство, а й свій обов'язок дати естетичну картину світу, суголосну світорозумінню людини ХХ століття та її духовним пріоритетам.

Аналіз останніх досліджень. Наукових праць, предметом яких було дослідження національної образності у творчому доробку окремих постатей другої половини ХХ століття досить багато. Серед них можна виділити розвідки Ю. Дмитренко, А. Росінської, О. Кузьменко, Ю. Шумейко, С. Мишанича, В. Просалової, С. Негодяєвої, О. Бровко, О. Вертій та ін. Спроби вивести спільні для письменників 60-х років образні домінанти робили О. Кузьменко, Н. Поколенко. Лінгвостилістичний аспект проблеми розглянули у дисертаційних роботах І. Коломієць та І. Шапошникова. Утім, спеціального дослідження, у якому б виводилася узагальнена парадигма квіткових символів поетичного доробку митців зазначеного періоду з огляду на її націоментальне вираження, на сьогодні не маємо. Тому тему статті вважаємо **актуальною**.

Мета статті – простежити особливості виявлення націоментальних образів-символів квітів у поезії шістдесятників.

Виклад основного матеріалу. У поезії шістдесятників особливу відіграє образ-символ. Символ у літературознавстві трактується як «предметний або словесний знак, який опосередковано виражає сутність певного явища, має філософську смислову наповненість» [6, 622].

Важливе місце в образній структурі віршового тексту шістдесятників. посідає символіка рослинного світу, яка неодмінно спрямовується в площину образу України. Використання образів природи як засобів художнього відтворення дійсності сягає корінням

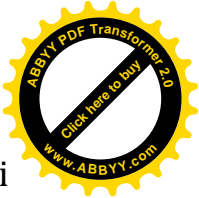

в історію національної фольклорної традиції. Одвічні рослини-символи України – палаючі маки, золоточубі соняшники, красені чорнобривці, верба і калина – з'являються на сторінках творів як ранніх, так і пізніх шістдесятників. Помітне місце серед них відводиться калині – символу материнської любові й мудрості, незнищенності роду і неперервності часу, спрямованого в майбутнє. Метачасовість образу-символу калини зумовлює широту його значень та трактувань.

Сучасна трансформація цього образу в символ України зумовлена саме ототожнення калини з долею жінки, її життєтворчим началом. Тому закономірно, що у поезіях шістдесятників цей образ подекуди набуває трагічного звучання: *«На колимському морозі калина / Зацвітає рудими слізьми» (Василь Стус).*

Другий вид символічної спорідненості калина – Україна також підкріплюється граматичним родом жіночого образу. У цьому виявляється сутність національної специфіки мови. Такий механізм реалізації асоціативного зв'язку простежуємо в поезії Івана Драча «Калинова баляда»:

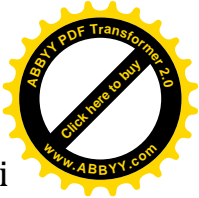
*Я часто не знаю. Не знаю, де хвилі
Стають золоті, де багряно тривожні,
Не знаю, де міра вготована силі
Й нащо мої клітки сині спроможні.
Не знаю. Не відаю. І колінкую
Перед відомим (відомим для кого?),
Своєму коневі кую свою зброю
І в губи цілую зорю дорогу.
Крапчасті напасті, роковані роки,
Чоласті незвідані вади «не знаю».
Не знаю, де блиснуть вогнем мої кроки
І що принесе мені пам'ять з Дунаю.
Та знаю: мене колисала калина
В калиновім лузі тонкими руками,
Й калинова кров, як і пісня єдина,
Горить в моїм серці гіркими зірками.[3].*

Квітковий символічний світ ще більш різнобарвний і загадковий. Серед квітів, які становлять національні категорії всієї України, можна виділити маки – символ пам'яті роду, чорнобривці – символ сонця, родинного тепла і затишку, волошки, руту, м'яту і одвічні степові символи: чебрець, полин і соняшник. Творча уява митця здатна поєднувати ці своєрідні національні символи з метою створення неповторного колориту українського пейзажу, який неможливо сплутати ні з чим іншим: «Там повен двір любистку, цвітуть такі жоржини, і вишні чорноокі стоять до холодів. Хитаються патлашки уздовж всієї стежини, і стомлений лелека спускається на хлів [5, 213].

Одним із квіткових символів України віддавна вважається мальва, вона згадується як обов'язковий елемент українського побуту. Не було села, а в ньому хати, де б не росли під вікнами мальви – прекрасні обереги нашої духовної спадщини. Всім, хто вирушав у далеку-далеку дорогу, ці квіти нагадували: там земля мила, де мати родила! У творах шістдесятників мальва – це символ любові до рідної землі, до свого народу, до батьківської хати: «Стара дзвіниця й досі ловить гави./Танцює цїп на житньому току./Ну що мені магнолії, агави?/Я поцілую мальви у щоку». У Дмитра Павличка цей образ втілює духовне коріння людини, її вірність духовній спадщині предків:

*В Єгипті, над Червоним морем,
Між кактусами, на піску
Вона стоїть із цвітом хворим,
Здоровий цвіт – у сповитку.
Я поклонився їй. Родина.
Вона прийшла з мого села;
Колючок злотна павутина
Її нещадно облягла.
Нагадує та мальва птаху,
Що смерті сіть розкриллям рве...
Нагадує мій край, що з праху
Підводиться, встає, живе [7].*

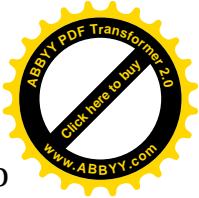

Чільне місце в українській народній культурі й фольклорі посідає чебрець – українське «євшан-зілля». Його народ наділяє магічними функціями; чебрець брали з собою, від'їжджаючи на чужину, як згадку про рідний край, оскільки він має надзвичайно ароматичний запах, який здатен зберігатися довгий час, і навіть висушена трава при спалюванні дає ніжні пахощі степу. Подекуди в Україні й досі під час церковних служб використовують підкурювання чебрецем і вважають, що це забезпечить добробут у родині. У поезії шістдесятників це символ закоріненості в рідну землю. У Євгена Гуцала читаємо:

*В посушливе літо – блакитні в душі небокраї;
блакитні пустелі, де вівцями вовняне майво біжить.
В посушливе літо – тебе, наче зливу, чекаю,
чебрець і полин у душі прагне квітнути і зеленіть...[1].*

У традиційній українській етнокультурі символом радісної життєвої сили, провісника весни, невмирущої пам'яті є барвінок. У середні віки через нев'янучу зелень і велику живучість барвінку приписували чудодійну надприродну силу. Вважали, що він може вберегти людину від влади диявола, різної нечисті. Тому його вивішували над дверима, не викидали на смітник, а лише у воду. Барвінком прикрашали також весільну світличну шаблю (меч), де він символізував душевну прихильність, приязнь. У народній мові існували вислови «барвінок рвати», що означало «йти на любовне побачення», «ночувати в барвінку» – переночувати з коханим, судженим. Барвінок висаджували і на кладовищах, як символ вічної пам'яті. Така символіка барвінку відтворена в поезії Івана Драча:

*Я пам'ятаю їх, барвінків, навесні.
Цвіли вони, синющі, навісні,
Такі блакитні, буйні, небоокі,
Такі безжальні і такі жорстокі.
Цвіли вони на всіх моїх могилах,
На всіх зелених, з вітром в чубі, схилах,
Де все моє родинне вічне древо
Гуло в землі крислате, коренево [4].*

В українському фольклорі є чудова поетична розповідь про квітки конвалій і їх виникнення. У ній говориться, що ці квіточки, подібні до перлин, є не що інше, як застиглий сріблястий щасливий сміх лісової русалки – Мавки, яка вперше відчула радість великого, щирого, взаємного кохання. Українська легенда розповідає про те, що квітка виросла там, де впали сльози дівчини, яка чекала нареченого з далекого походу. На Русі цю квітку пов'язують з іменами Садка, Любави та Волхови. Конвалія – це нібито сльози царівни, пролиті нею, коли її розлюбив відважний купець. В інших легендах розповідається про те, що конвалія постала з розірваного намиста Білосніжки, що це ліхтарики гномів. Існує легенда, в якій розповідається не тільки про квітки, а й про червоні ягоди цієї рослини: юнак на ім'я Конвалія так гірко плакав за Весною, яка покинула його, що сльози перетворилися на білі квіточки, а кров серця забарвила ягоди. У рослинній символіці квіти конвалій пов'язують з найкращими почуттями людини, такими як ніжність, вірність, щирість. Поети-шістдесятники, змальовуючи квіти конвалії у своїх творах, спираються на народнопоетичні джерела: у них вони також символізують весну в природі й у почуттях, надію, тепло у стосунках. Про це й пише Євген Гуцало:

*Конвалії цвітуть у молодій траві,
тремтить роса на вічках дзвонів білих.
І зацвіла весна у мене голові,
і в почуттях, і в мріях повесніло.
Метафори весни, гіперболи її!
Так знов кортить у вас повірить свято!
Повірити кортить, що справжні солов'ї
й барвінок справжній стелиться хрещатий...[2]*

Висновки. У дослідженні з'ясовано, що у квіткових образах поетів-шістдесятників втілена націоментальна символіка: вони трансформуються в символи України, родинного тепла й затишку, сонця, пам'яті роду, відтворюючи тим самим світогляд і спосіб життя українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуцало Є. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://77.88.252.42/metrс_poem.php?poem=16812
2. Гуцало Євген : «Конвалії цвітуть у молодій траві...» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://77.88.252.42/metrс_poem.php?poem=16708
3. Драч Іван Калинова баяда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.poetryclub.com.ua/metrс_poem.php?poem=17054
4. Драч Іван Барвінок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.poetryclub.com.ua/metrс_poem.php?poem=17086
5. Костенко Л. Річка Геракліта. – К.: Либідь, 2011. – 336с.
6. Літературознавчий словник-довідник / Гром'як Р.Т. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
7. Павличко Д. Мальва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.poetryclub.com.ua/metrс_poem.php?poem=7633

РЕЗЮМЕ

Косенко К. В. Націоментальні образи-символи цвіток в поезії шестидесятників.

Стаття посвячена виявленню загальних для поезії 60-х рр. ХХ століття національних категорій, образів і символів цвіток, аналізу їх ролі в створенні узагальненого образу України.

Ключеві слова: символ, архетип, національна категорія, фольклорна традиція.

SUMMARY

Kosenko K. National mental symbolic images of flowers in the poetry of the Shistdesyatnikiv.

This article is devoted to the identification of national categories, images and symbols of flowers that are common for the poetry of the second half of XX century and to the analysis of their role in the creation of a general image of Ukraine.

Key words: symbol, archetype, national category.

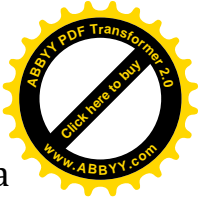
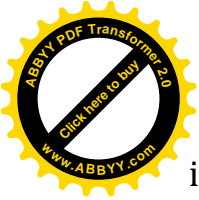
В. І. Кравцов

ЖІНКА В ПОЕТИЧНОМУ СВІТІ ЛІНИ КОСТЕНКО

У статті проаналізовано інтерпретацію образів жінки у творчій спадщині Ліни Костенко. Окремлено традицій і новаторства у їх зображенні.

Ключові слова: образ, жіночий образ.

Постановка проблеми. Протягом багатьох років образ жінки в українській літературі завжди був у центрі уваги письменників різних епох. У ХІХ ст. традиційний жіночий образ зазнав еволюції: від обездоленої селянки, що у всьому підкоряється долі, до емансипованої

інтелігентки, яка здатна боротися за рівні з чоловіком права. На рубежі XIX та XX ст. з'являється новий образ жінки, що бореться за власні права, економічне, моральне рівноправ'я. На противагу сентиментальним героїням в українській літературі з'являється героїня, що вщент розбиває традиційні поняття про місце й роль жінки в суспільстві. З розвитком літератури помітним стає різноманітність у трактуванні жіночих образів: на початках XIX ст. об'єктом естетичного дослідження була жінка-селянка; у середині XIX ст. з'являється образ жінки-бурлачки та жінки-інтелігентки. Кінець XIX ст. – початок XX ст. наповнив ці художні образи новим змістом. Досягненням літератури початку XX ст. стали образи нових жінок, які прагнуть незалежності.

Аналіз останніх досліджень. У XX ст. особливу увагу слід звернути на образ жінки у творчості Ліни Костенко. Творчому доробку поетеси присвячено чимало праць українських літературознавців (Л. Таран, Г. Клочек, С. Барабаш, О. Страшко, Л. Нетребчук, А. Сафонова, Н. Кириленко). Але в них окремо не приділялась увага всебічному висвітленню образу жінки в поетичному світі Ліни Костенко, що й зумовлює актуальність нашого звернення до цієї проблеми.

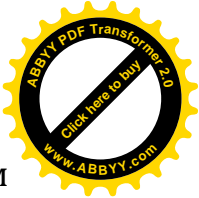
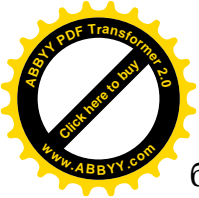
Метою статті є дослідження особливості презентації жіночих образів у творчій спадщині Ліни Костенко.

Завдання:

- простежити нові інтерпретації цих образів у творах письменниці;
- окреслення традицій і новаторства у їх зображенні.

Виклад основного матеріалу. При дослідженні цієї проблеми на особливу увагу заслуговує роман у віршах «Маруся Чурай», у ньому змальовано історичні події XVII століття. Уже з перших рядків роману розуміємо, що Маруся вольова, горда дівчина, яка не приймає старих усталених традицій, діє не за чиєюсь вказівкою, а за велінням свого серця: «струїла геть.. козака». «А хто ж би ще труїв Бобренка Гриця? Кому він ще так знівечив життя?» [5, 37].

Гриць зрадив Марусю, ту, з якою знайомий змалечку та зріс у їхньому домі. Маруся не ухиляється від відповідальності. Вона завжди

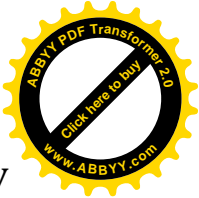

була і є сама собою. Тому можна з упевненістю сказати запитанням самої Ліни Костенко: «Чи й справді необхідно, щоб жінка була мужня?» Так, на «полі бою» мусить бути мужньою і сильною. Такою постає перед читачем дівчина з легенди. Авторка зображує жінку через її самооцінку, як вільну, розвинуту особистість, з багатим духовним життям. Привертає увагу та викликає інтерес до того, що саме Маруся виступає як самостійна індивідуальність, яка цінна внутрішнім багатством душі. Воля, мужність, гідність – це найдорожчі скарби Марусі Чурай. Саме з цим вона може жити й діяти як особа з відважною вдачею, ясним розумом, особа, яка переступає через важкі заборони, перекидає забобони застиглої моралі. У Марусі усвідомлений, ясний ідеал, за який вона мужньо бореться. Героїчний лад душі, моральне здоров'я, свіжість і глибина людяності почувань, прагнень – це те, що притаманне жінці в тогочасній літературі.

Створений авторкою образ ліричної героїні в поезіях надзвичайно близький до храму природи, а жіночий потяг до краси відбився в здатності створювати ідеал, хоча б у поетичному світі. Усталеність і консерватизм ліричної героїні спостерігаємо в бажанні слабкої жінки бути захищеною й у дотриманні традицій версифікації. З поетичного атласу почуттів закоханої жінки перед нашими очима постали яскраві й рельєфні ознаки сильної особистості, що дають їй змогу досягти вершин духовності, мудрості й щирості, бути безкомпромісною й відважною в коханні й у поезії, вражати аскетизмом переживань й дисципліною думки. У поетичному світі Л. Костенко певні риси її героїні створюють суперечливе поєднання, своєрідну боротьбу протилежностей [1, 36].

В інтимній ліриці Ліни Костенко жінка виступає шляхетною, інтелектуальною й високодуховною особистістю. Дуже часто вона наділена рисами середньовічної прекрасної дами:

*хоч в'яжить, хоч плітку або клітку,
хоч бозна-хто розкаже бозна-де,
якщо він лицар, – жінка кине квітку,
на все життя очима проведе [4, 321].*

Доба емансипації й фемінізму все-таки завдає відчутного удару по жіночності, змінюється ставлення до жінки як до істоти тендітної, делікатної. У багатьох віршах Ліни Костенко відчувається туга за тим історичним часом, коли жінка була насамперед Жінкою:

*Якісь красуні, всупереч вікам.
До нього йшли по місячній доріжці.
А потім зникла музика. Антракт.
Усі чоловіки говорили прозою,
Жінки мовчали. Все було не так.
їм не хотілось пива і морозива.
Старий співав без гриму і гримас.
Були слова палкими й не сучасними,
О, заспівайте дівчині романс!
Жінки втомились бути не прекрасними. [4, 235]*

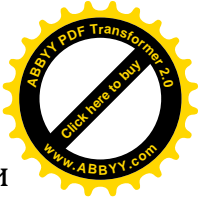
У «Світлому сонеті» поетеса наголошує на хибності того твердження, що нерозділене кохання – нещасливе. Закохана людина переживає час свого цвітіння, незалежно від того, люблять її чи навпаки, не відповідають на почуття:

*...Вона в житті зіткнулась з неприємністю:
хлопчина їй не відповів взаємністю.
І то чому: бо любить іншу дівчину,
а вірність має душу неподільчиву.
Ти не дивись. Що дівчинка сумна ця.
Як пощастило дівчинці в сімнадцять! [4, 127]*

На те, кого саме поетеса вважає зовнішньо красивими, указують використані в поетичних текст прецеденті імена, що називають відомих осіб, міфологічних істот: «*Десь там жила Наталка Розумиха. Грицькова жінка, гарна й молода...* [4, 175]».

У поетичних текстах поетеси спостерігаємо тяжіння образу жінки до квітки: «*Ти прекрасна, моя кохана, ти прекрасна, як мальва під вікном моєї матері*» [3, 35].

У поезії «*О, не взискуй гірко меду слави!*» образ жінки виступає втіленням найціннішої нагороди за патріотичний вчинок: «*А справжня слава – це прекрасна жінка, що на могилу квіти принесе*» [4, 158].

Авторські уявлення про красу духовного світу жінки конкретизовані шляхом опозиції до потворного, виразниками якого в поетичній картині світу Ліни Костенко стали зло, зрада, страждання: *«І що найтяжче: мука ж моя марна, бо зрада – діло темне і брудне»* [4, 173].

Згущене поетичне письмо Ліни Костенко переконує в тому, що закохана українська душа, пізнаючи світ і себе у переживанні пронизливо-всеохоплюючого почуття, сповнюється найвищої святості на своїх глибинних регістрах і знаходить свій чистий першообраз.

Висновки. Отже, дослідження образу жінки у творчості Ліни Костенко, дозволяє констатувати його конотації з природою, людиною, квіткою, зрадою, зламом і стражданнями. Жіночий світ у творчій спадщині Л. Костенко позначений особливою вразливістю, чуттєвою гостротою, між полюсами якого дуже коротка відстань. Складний емоційний спектр ліричної героїні вбирає всю складність української екзистенції. Природа і побут, люди близькі й незнайомі – усе сприймається й переживається через призму закоханої душі, яка поєднує в собі надію й безнадію, печаль і радість, віру і сумнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш С. Г. Творчість Ліни Костенко в ідейно-художньому контексті літературної доби: Автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня д-ра філол. наук: 10.01.01. – Л., 2004. – 44 с.
2. Костенко Ліна. Берестечко. Вид. 2-ге/ Ліна Костенко – Л.: Каменяр, 2007. – 170 с.
3. Кириленко Н. Художньо-національний світ у романі Ліни Костенко «Маруся Чурай»/ Надія Кириленко. – Монографія. – Суми: Видавництво Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 164 с.
4. Костенко Ліна Василівна. Вибране/Ліна Костенко. – К.: Дніпро. 1989. – 558 с.
5. Клочек Г. Історичний роман Ліни Костенко «Маруся Чурай»/ Г. Клочек. – Кіровоград: Степова Елада, 1998.

РЕЗЮМЕ

Кравцов В. И. Женщина в поэтическом мире Лины Костенко.

В статье проанализировано интерпретацию образов женщины в творчестве Л. Костенко. Очертано традиции и новаторство в их изображении

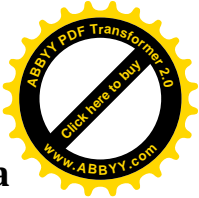
Ключевые слова: образ, женский образ.

SUMMARY

Kravcov V. The woman in the poetical world of Lina Kostenko.

The interpretation of the images of woman in Lina Kostenko's works is analyzed in this article. Traditions and innovations are outlined in its representation.

Key words: the image, the image of woman.

А. М. Могиліна

ОСОБЛИВОСТІ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ ЛІРИЧНОГО ГЕРОЯ В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

У статті досліджуються особливості світосприйняття ліричного героя у поезіях Василя Симоненка. Особливу увагу зосереджено на тематичній різноманітності лірики поета.

Ключові слова: шістдесятництво, ліричний герой, світосприйняття.

*«Ми – не безліч стандартних «я»,
А безліч всесвітів різних.»
(В. Симоненко «Я»)*

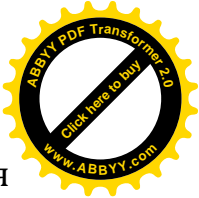
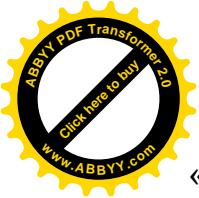
Постановка проблеми. Основою літературного доробку багатьох поетів різних епох стали філософські мотиви. Осмислення основних філософських категорій добра і зла, життя і смерті, вірності й зради стало невід'ємною частиною творчості багатьох шістдесятників (І. Драча, Л. Костенко та ін.). Формування світосприйняття поетів крізь призму філософського бачення дало можливість заглибитись у внутрішній світ людини, діалектику її душі та переживань. В. Симоненко став новим явищем у літературному житті ХХ століття, утвердивши панування радості життя та добра за будь-яких обставин. Звернення до вічних цінностей людського існування, **актуальне** й у наш час, адже саме на цих категоріях базується людське існування.

Аналіз актуальних досліджень. Вивченню творчого доробку В. Симоненка присвячено багато наукових розвідок, серед яких праці А. Ткаченка, В. Яременка, В. Пахаренка, В. Марка, Г. Дудника та ін.

Мета статті – простежити особливості творення ліричного героя в поетичних творах митця, що передбачає виконання ряду **завдань**:

- дослідити зв'язок тематичної різноманітності лірики з історико-соціальними умовами життя письменника;
- узагальнити світосприйняття ліричного героя поезій В. Симоненка.

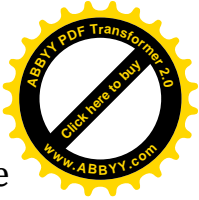
Виклад основного матеріалу. «То був духовний феномен з пріоритетами достеменної культури, таланту, естетичного смаку», – зазначав про шістдесятництво Ю. Ковалів [2, 266]. У

«Літературознавчому словнику-довіднику» подається таке трактування поняття «шістдесятників»: «Шістдесятники – творче молоде покоління 60-х рр. ХХ ст., сформоване в період тимчасового потепління радянського режиму, осудження сталінізму та часткової реабілітації деяких представників «розстріляного відродження» [3, 727–728]. Шістдесятництво стало осередком нової думки в українському письменстві, до нього увійшли українські письменники, поети, перекладачі та режисери. Усі вони звертались до питання людського буття та переосмислювали основні людські цінності. У системі цінностей шістдесятників проявився індивідуалізм, внутрішня свобода самовираження, культурний плюралізм та утвердження загальнолюдських цінностей над класовими. Поява шістдесятників спричинила так званий ідейно-естетичний «вибух», який викликав ряд суперечок у процесі обговорення їхньої творчості [4].

Серед покоління шістдесятників постать В. Симоненка займає особливе місце. Спорідненість його ліричних творів з іншими представниками шістдесятництва виявляється саме у філософізмі його лірики. Ліричний герой поезій митця – людина нового типу, цілеспрямована та заглиблена у свій внутрішній світ: *«Я поважаю себе. Не стала навколішки гордість моя»* [5, 158]. Здатність протистояти політичній системі, утверджується у багатьох поезіях, зокрема у тих, які відносять до патріотичної лірики. Велика кількість поезій В. Симоненка присвячена любові до Батьківщини, у яких проголошується відданість ліричного героя Україні, готовність захищати її мову та культуру (*«Ні перед ким не станеш спину гнути...»*, *«Лебеді материнства»*, *«Україні»*, *«Ні, не вмерла Україна»*, *«Моя мова»* та ін.). Сильна й водночас мрійлива особистість ліричного героя часто звертається до рідної землі. Так у вірші *«Земле рідна! Мозок мій світліє...»* утверджується єдність ліричного героя з землею, нерозривний зв'язок з нею:

*Я живу тобою і для тебе,
Вийшов з тебе, в тебе перейду,
Під твоїм високочолім небом
Гартував я душу молоду* [5, 143].

Такий же настрої панує й у поезії «Я чую у ночі осінні», де ліричний герой зливається з землею, стає її частиною та прагне продовжити поривання предків.

Чільне місце серед творчого доробку письменника посідає поезія «Ти знаєш, що ти – людина?». О. Бондаренко та В. Сиротенко називають цей вірш «свідченням постійних роздумів ліричного героя над кожним прожитим днем, прийнятим рішенням» [5, 101]. Утверджуючи в поезії гуманізм, В. Симоненко підводить читача до думки, що людське життя – найбільша цінність, неповторна та особлива. Необхідність залишити свій слід на землі, віра у всепереможність людської особистості та оптимістична настроєвість ліричного героя утверджується у поезії «Люди – прекрасні»:

*Воскресайте, камінні душі,
Розчиняйте серця і чоло,
Щоб не сказали
Про вас грядущі:
– Їх на землі не було...[5, 142].*

Дотримується такого потрактування віршів поета й В. Гончаренко, що в передмові до одного з найповніших видань його творів «Ти знаєш, що ти – людина», зазначає: «Поезія його напоєна душевною добротою і незгасимою любов'ю до всього чесного, гуманного, справедливого» [5, 24]. Боротьба добра й зла – основний лейтмотив поезій В. Симоненка. Оптимістичне сприйняття світу ліричним героєм підтверджується непереборним гуманізмом та вірою в можливість людини змінити світ на краще. Підтвердженням тому є поезії «Світ який – мереживо казкове!», «Ми думаєм про вас. В погожі літні ночі...», «Немає смерті. І не ждїть – не буде.» та ін.

Ліричний герой поетичних творів митця нерозривно пов'язаний з природою, вона дарує йому натхнення, стає вірним другом та помічником («Як хороше радіти без причини», «Суперники», «Степ» та ін.). У творчому доробку письменника присутні й твори, де ліричний герой взагалі не виступає окремо від природи, а споглядання пейзажу стає основним:

*Зимовий вечір,
Закуривши люльку,
Розсипав зорі,*

*Неначе іскри,
Пустив хмарки,
Мов кільця диму,
І, проскрипівши чобітьми,
Шепнув морозам,
Щоб готували вікна,
Ліси вбирали
У білий іній
Та готували
Йому постіль [5, 49].*

У деяких віршах В. Симоненка порушується проблема поета й суспільства. Ліричний герой у таких творах – уособлення самого письменника, який живе у важкий час, проте не здається й продовжує творити:

*Я не вмирав. На прив'язі міцному
Мене, мов пса, покірні холуї
Тримали в закутку холодному, тісному,
Закинувши в віддалені краї.
Та не піддавшись зарібку легкому,
Я не прислужував ніколи і нікому [5, 159].*

Важка доля поета-шістдесятника пояснюється також у вірші «Про поезію», де ліричний герой розповідає про процес творення поезії. Основою для її появи є не бездоганне володіння мовою чи римою, а складна система душевних переживань та стан неспокою, який «вогнем і пристрастю напоює ту річ» [5, 27]. Тільки поетова душа «слова звучать примусить сильно й гучно» [5, 27].

Таким чином маємо багатогранність світосприйняття ліричного героя поезій В. Симоненка, адже в них підіймається ряд важливих філософських проблем.

Висновки. Тематична розмаїтість лірики В. Симоненка тісно пов'язана з життям самого поета та умовами, у яких працювали шістдесятники. Ліричний герой поетичних творів В. Симоненка – сильна й водночас мрійлива особистість. Основними його рисами є гуманізм, любов до природи, України, віра в краще майбутнє та добро. Він часто зливається з природою, яка є його другом і помічником.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко О., Сиротенко В. Позиція автора-шістдесятника в ліриці В. Симоненка / О. Бондаренко, В. Сиротенко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка – Луганськ: ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – №24 (235). – Ч. II. – С. 99 – 105.
2. Ковалів Ю. Колізії шістдесятництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Lits/2010_26/266_271.pdf
3. Літературознавчий словник-довідник/ Ред. рада: Р. Гром'як, Ю. Ковалів, В. Теремко. – К.: Видавничий центр «Академія», 2006. – 752 с.
4. Лисенко-Єржиківська Н. Початкова фаза культурно-філософської парадигми феномену шістдесятників [Електронний ресурс] / Н. Лисенко-Єржиківська // Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту) : збірник наукових праць. – Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tkht/2008_8/index.html
5. Симоненко В. Ти знаєш, що ти – людина: вірші, сонети, поеми, казки, байки / Василь Симоненко. – К.: Наук. думка, 2001. – 296 с.

РЕЗЮМЕ

Могылина А. М. Особенность мировосприятия лирического героя в поэтических произведениях Василия Симоненко.

В статье исследуются особенности мировосприятия лирического героя в поэзиях В. Симоненко. Особенное внимание сосредоточено на тематическом разнообразии лирики поэта.

Ключевые слова: шістдесятництво, лирический герой, мировосприятие.

SUMMARY

Mogilina A. Features of perception of the world of lyric hero are in poetuc works of Vasyl Simonenko.

In the article the features of perception of the world of lyric hero are probed in the poetries of Vasyl Simonenko. Special attention concentrated on the thematic variety of lyric poetry of poet.

Keywords: shistdesyatnictvo, lyric hero, perception of the world.

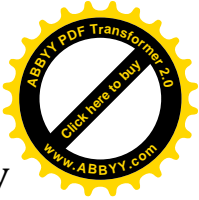
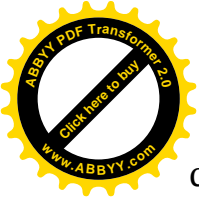
Ю. П. Павленко

ФОЛЬКЛОРНІ МОТИВИ В ПОЕЗІЯХ ДМИТРА ПАВЛИЧКА

У статті досліджуються фольклорні мотиви та аналізуються образи поезій Д. Павличка, інтерпретовані з української народної творчості, їх новизна.

Ключові слова: фольклор, поезія, лірика, мотив образ.

Постановка проблеми. Для Дмитра Павличка фольклор є достовірним джерелом народознавства, колективним ідейно-естетичним кредом українського народу. Народна пісня, фольклор

служили йому для оновлення поетичного живопису. Звертаючись у своїй творчості до української пісні, думи, балади, занурюючись у їх стихію як у животворний, освіжаючий струмок, автор досягав доступності своїх творів для широкого кола читачів, збагачував індивідуальну манеру письма.

Аналіз актуальних досліджень. До творчості Дмитра Павличка зверталися такі науковці, як В. Панченко, О. Сліпушко, Г. Радько, С. Паламар, І. Карий, але проблема інтерпретації народнопоетичних мотивів у ліриці поета висвітлена недостатньо.

Мета статті – дослідити особливості втілення фольклорних мотивів у ліриці Дмитра Павличка.

Виклад основного матеріалу. Україна – це взаємопереплетення обрядових та релігійних свят. Різдво Христове розпочинає зимові свята. Поет вміло, зі своєрідним колоритом змальовує зимове свято. Народжений на Заході України, на Косівщині, змальовує все, що відбувається на його Батьківщині. Ці поетичні описи водночас точні й достовірні етнографічно:

*Було Різдво. Колядував Стопчатів.
Співала під хатами дітвора...
... Сніг віщував, що будуть свята файні
Узвар, пампушки, креплики, кутя,
Що в жолобі на сіні, в нашій стайні.
Народить діва сяюче дитя [1, 401].*

Поет згадує своє дитинство, згадує віру в те диво, яке очікували з приходом Різдва, у магічну силу молитви:

*Я вірив, що колядка порятує
Усіх страждених у моїм селі,
Я вірив, що Господь на небі чує
Мої різдвяні просьби та жалі [1, 401].*

У цих колядках (а також і щедрівках) необхідним елементом є прохання – прохання страв зі святкового столу, інших подарунків. Діти ходили колядувати зразу ж після Святої Вечері, а от дорослі – аж наступного дня, при чому вони розігрували цілий спектакль вертеп з переодяганнями, масками, музикою й різними колядами:

*Йшли загримовані царі
Зі мною поруч, вдячні долі
За ті свої вертепні ролі,
Я ж задихався в машкарі!
Бездарний з мене сатана
Та й ангел теж не був, як геній,
Та жив я на землі, натхненній
Різдвом, хмільнішим од вина [1, 404].*

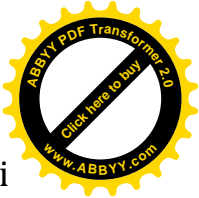
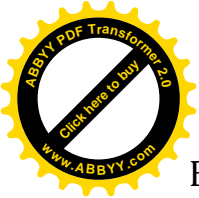
За своєю структурою свята та обряди – не тільки форма дозвілля. У них закодовані всі найосновніші етнопсихічні, психологічні й етичні геноформи. Засвоюючи їх з раннього віку, людина за допомогою обрядодій формує не тільки стереотипні дієства, але й світоглядні структури. Будь-яке свято не існувало сам по собі; воно обростало цілою вервечкою допоміжних дієств. Так, різдвяно-новорічна святковість – це, крім колядок і щедрівок, вертепів та маланкових вистав, ще й засівання збіжжям осель, дідухом, романтичні ворожіння, обряди з кутею тощо. Він описує Свят-вечір, страви так, що ми уявляємо їх, бачимо щойно поставлені на святковий стіл:

*Дванадцять страв пісних приготувала мати;
І першою була пшениця, чи кутя.
То божі смакощі, осінні аромати,
Горіх, і мак, і мед, і зерен розняття[1, 402].*

Отже, знайомлячи читачів зі святами й обрядами, Дмитро Павличко відроджує важливий пласт духовної культури, національної свідомості та самозбагачення. Для митця Різдво асоціюється з часом відновлення, народження нового:

*Вітай держави рождество, як плоть,
Що потребує, наче глина, духу –
Вдихнім же в неї – та не потеруху,
А той вогонь, що людям дав Господь! [1, 397].*

Дмитро Павличко намагається розпалити вогонь духовності у людей, а не тління душі й згарище пережитого. Тему свят, обрядів автор, пройнятий глибокою народністю, продовжує у віршах описувати інше найвеличніше й найсвітліше християнське свято –

Великдень. А передує йому Вербна (або як кажуть у Стопчатові Шуткова) неділя: «– Шутка б'є, не я б'ю: за тиждень – Великдень! – постьогують один одного вербовим розквітлим прутиком на Шуткову неділю, бажаючи здоров'я, щастя». То було знаком весни, пробудження й передчуття чогось нового, незвіданого:

*Вже весна воскресла, зеленіє нива.
Вмилася в потоці дівчина вродлива.
Дівчина вродлива, що зветься Ива,
Вербної неділі гілочка сяйлива.
Стала ж вона в церкві, сріблом осіянна,
Гілочка – здалека, але зблизька – панна [1, 410].*

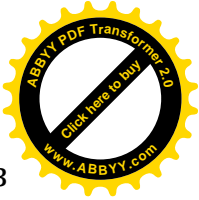
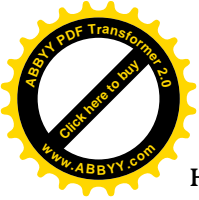
Лише та Паска є по-справжньому відсвяткованою й прийнятою, якщо вона передає нам справжнє світло, що просвічує кожну людину. Світло справжнє просвічує кожного, хто від Бога народився. Митець намагається розібратися в невпізнанні того світла, яке приходило до нас, але ми його не прийняли:

*Воскреснути, зійти на сходи
Своїх могил, стоптати лож,
Явитись, наче правда строга,
Сильніша смерті востократ!
Ти – Бог, подай їм сили Бога
На світло вийти з темних врат![1,411].*

Воскресіння відновило в Дмитра Павличка дитячі безпосередні спогади про Великодній ранок, коли поспішали під перегук воскресних дзвонів до церкви, несучи в руках зі свіжовипеченою паскою й пахучими стравами:

*А в нашім кошику – як сонце, паска,
Шматочок сала, яйця, цвілі, хрін,
Кружальця ковбаси і стопка солі...[1, 409].*

Уміст великоднього кошика має своє обрядове значення: паска – ангельський хліб, яким став для нас Ісус Христос, символ воскресіння. Це хліб вічного життя, який зійшов з неба, нагодувавши нас духовною поживою. Паска теж символ Агнця, який добровільно за нас був розп'ятий на хресті, визволивши нас від усяких бід і поборовши всяку

недугу. Для виготовлення тіста на паску вживають закваску з дріжджів. Це – символ Царства небесного; сир і масло – це молочні страви, а молоко є первотвором, сировиною, яка не походить із діяльності людських рук; є даром природи. Так, як мати годує свою дитину молоком, так само сир і масло є символами жертвності та ніжності Бога. Тому Божої благодаті маємо прагнути, як немовля прагне материнського молока; яйце – самостійне й неповторне життя. Воно представляє нам закритий простір, звідки виходить життя, дане Сотворителем (наприклад: материнське лоно – народження тіла, гриб – воскресіння тіла). Єдиний Бог є носієм цієї животорящої сили; писанка – це своєрідне мініатюрне народне малярство, відоме із сивої давнини. Це вид українського народного мистецтва, який має назву писанкарство. Історія його зародження пов'язана з давньою культурою, з віруванням древніх слов'ян і з ритуалом весняного відродження життя на землі. Яєчко було емблемою Сонця, Весни; Птиця – це вісник весни, радості, сонця. Птахи починають нести яєчка й виводити пташенят лише з весною, із сонцем. Яєчко було талісманом, за допомогою якого людина заворожувала в собі та з'єднувала добрі сили, а лихі відвертала. Вони символізують життя, достаток, вічний рух.

У «Великодні» Дмитро Павличко торкається ще однієї наболілої для сучасної України теми – теми заробітчанства, скитання в пошуках заробітку по чужих державах :

*Заробив собі в Європі,
На роботі, як в окропі.
Догоджав панам, жебрачив,
Світу Божого не бачив,
Але має те, що має...[1, 410].*

Цей зароблений гріш не завжди легко приходить – не одна гірка сльоза впаде на чужинську землю, здоров'я погіршується. Та автор вірить, що як Христос терпів муки, так і муки заробітчан колись закінчатся:

*Ти переміг життям своє вмертя,
Тягар хреста, і цвяхи, й спис у кості, –*

*Це теж було нескорене життя
На надєрусалимські високості [1, 410].*

Використання поетом народної традиції виявляється в безпосередньому звертанні його до народної пісні й до її ідейного стрижня. Дмитро Павличко відзначає органічний зв'язок усної творчості народу з його життям:

*Тече Дунай в піснях мого народу.
Як у повітрі в них я змалку ріс.
У Відні бачив дунайську воду,
Збагнув чому в ній так багато сліз...[1, 411].*

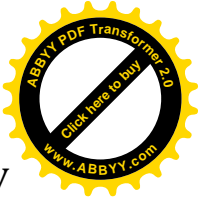
Образ Дунаю як древній слов'янський топонім дуже розповсюджений в українських народних піснях і виконує різні функції. У «Віденських сонетах» поет не прив'язується тематично до якоїсь конкретної пісні. Думка зосереджена на іншому – зображенні ностальгії емігрантів, їх страждань, які повертаються в Україну стражданнями-піснями:

*Де плакали катовані рекрути,
Там емігранти, тужачи, живуть,
І пісні про Дунай їм вже не вчути.
На рідну землю сльози їх течуть, –
Ріка крізь гори мусить повернути,
Щоб на Вкраїні закінчити путь! [1,418].*

У поезії присутня тема рекрутства й еміграції, яка притаманна також для фольклору. Образ Дунаю виступає символом рідної землі, уособленням зв'язку з безсмертними народними піснями. Народна традиція зосереджена тут у ідейній основі вірша й визначається асоціативним насиченням поетичного образу Дунаю.

Варта уваги поезія Д. Павличка «Два кольори» [1, 477], яка відома не тільки українцям, але й усій літературі. Світла легенда нашої літератури навіть не потребує представлення, досить лише згадати рядки цієї чарівної поезії:

*Як я малим збирався навесні
Піти у світ незнаними шляхами,
Сорочку мати вишила мені
Червоними і чорними нитками [1, 410].*

Ця поезія, яка стала піснею, набула серед авторських пісень таку ж популярність, як «Червона рута» або «Дивлюсь я на небо...». Поезія «Два кольори» стала невід'ємною складовою частиною українського менталітету.

Червоні й чорні нитки пронизали сніжно-біле полотно, зробилися складним візерунком, дивитися на який можна безкінечно. Лише мати-берегиня могла вишити той візерунок життя для двох станів людської душі, для двох станів людського серця, відбитком чого є ці два кольори: «Червоне – то любов, а чорне – то журба». Зазначимо, що поет протиставляє не любов і ненависть, як це заведено, а саме любов і журбу. Дуже цікаво й корисно спостерігати за ходом ліричної думки Дмитра Павличка. Ліричний герой немало походив шляхами життя, які бувають такими кам'янистими або ж слизькими:

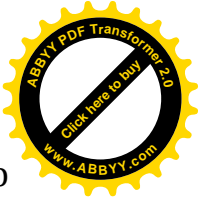
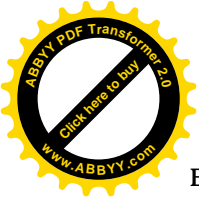
*Переплелись, як мамине життя,
Мої сумні і радісні дороги [1,410].*

Збереження традицій – ось пафос цієї поезії. Адже вишивані сорочки або рушники дарували не просто так. Подарувати вишивану річ означало певною мірою подарувати саму себе. Так і вчинила мати ліричного героя. Життя продовжується, і плин часу неспинний. Проте в людини тепер є своєрідна мапа власного життя, де уважне око побачить і пройдене, і те, що доведеться пройти:

*Мені війнула в очі сивина,
Та я нічого не везу додому,
Лиш згорточок старого полотна
І вишите моє життя на ньому [1, 410].*

Мотив вишитої матір'ю сорочки червоним і чорним вплітається в мотив дороги. Дорога виступає тут як модифікація здійсненого, один із її образних, символізованих виявів. У поезії – це один із найпоширеніших мотивів.

Вірш «Два кольори» типологічно прилягають до цього магістрального мотиву великої подорожі життя, хоч автор не підкреслює метафоричність самого образу подорожі. Постійна націленість у трансцедентне не властива Д. Павличкові, проекція на сферу універсального проходить глибоким підтекстом, скоріше

вгадується, аніж свідомо акцентується, поет підкреслює всю привабливість земних доріг, радості й суму життя, бо це й становить вищий сенс людського буття, його велику доцільність. Традиційними фольклорними образами дощу й червоного маку, ранкової роси й сріблястої сльози, мов золотими нитками, проткані вірші збірки «Таємниця твого обличчя». Різноманітна і багата художня палітра кольорів у поета, в ній: «блискавка червона», «багряна зірниця», «блакитна радість», «золота печаль».

Прекрасним зразком такого авторського переосмислення традиційного фольклорного мотиву стала поезія «Я стужився, мила, за тобою» [1, 480]. Закоханий хлопець перетворюється на явір – вічний символ любові та дружби. Лине сповнена суму пісня кохання: герой бачить свою сужену лише у снах. Навесні, коли грає сонце, узимку, коли летить колючий сніг, «яворові сниться яворина». Прийдуть люди, зрубують явір, але пісня кохання не вмирає, не зникає безслідно:

*Він не знає, що надійдуть люди,
Зміряють його на поруби,
Розітнуть йому печальні груди,
Скрипку зроблять із його журби* [1, 410].

Висновки. Дмитро Павличко сьогодні є тим носієм звичаїв, традицій, обрядів, що пов'язані з його життям, життям Косівщини й загалом українського народу як етносу. Лірика письменника багата й різноманітна, вона дихає історією, народними звичаями. Митець, зачарований поезією народних свят, і сам творить поезію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павличко Д. Вибрані твори: У двох томах. – Том 1: вірші поеми / Вступна стаття М. Жулинського; укладач Д. Пилипчук. – К.: Українська енциклопедія, 2008. – 608 с.
2. Панченко В. Два кольори Дмитра Павличка / В. Панченко // День. – 2009. – 2 жовтня. – С. 4.
3. Сліпушко О. Код поезії Дмитра Павличка / О. Сліпушко // Літературна Україна. – 2009. – 1 жовтня. – С. 3.

РЕЗЮМЕ

Павленко Ю.П. Фольклорные мотивы в поэзиях Дмитрия Павличко.

В статье исследуются фольклорные мотивы и анализируются образы поэзий Д. Павличко, интерпретированные с украинского народного поэтического творчества, их новизна.

Ключевые слова: фольклор, поэзия, лирика, мотив, образ.

SUMMARY

Pavlenko Y. Folklore motives in the poetry of Dmytro Pavlichko.

In the article investigates the folklore motives and analyzes the characters of poetries D. Pavlichko, interpreted from Ukrainian national poetry, their novelty.

Keywords: folklore, poetry, lyrics, motive, characters.

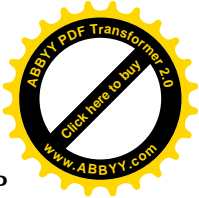
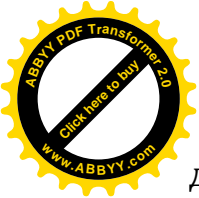
М. В. Патрікеєва

ВІДОБРАЖЕННЯ ЖИТТЄВОЇ ДІЙСНОСТІ У ТВОРАХ ГРИГОРА ТЮТЮНИКА

Стаття присвячена з'ясуванню особливостей відображення життєвої правди у творах Григора Тютюнника, вивченню засобів змалювання об'єктивної дійсності та характеротворення персонажів на основі таких творів письменника-шістдесятника, як «Зав'язь», «Оддавали Катрю», «Климко», «Вогник далеко в степу».

Ключові слова: Григiр Тютюнник, шiстдесятництво, вiдображення життєвої дiйсностi.

Постановка проблеми. В історії української літератури нерідким явищем були такі випадки, коли імена деяких талановитих письменників чи взагалі цілої плеяди молодих та перспективних авторів було просто знищено та вилучено з літературного процесу. Таким чином, нівелювалася загроза поширення реакційних ідей, які знаходили своє відображення у різноманітних творах літераторів. Особливу «загрозу» у цьому плані становила творчість письменників-шістдесятників, які сміливо відстоювали ідеї гуманізму, лібералізму, духовного демократизму та аристократизму думки. До числа таких сміливих, правдивих та безкомпромісних письменників відносимо Григора Тютюнника (1931-1980). Зберегти свої переконання письменникові було нелегко, але Гр. Тютюнник зумів залишатися самим собою. «Після опублікування чи не кожного нового твору в його бік щедро сипалося каміння «праведної» критики. Дещо з його

доробку не друкували зовсім. Однак кожне оповідання чи повість продовжували «кричати» все тією ж гіркою правдою життя, що й попередні. Тепер ми визнаємо: він мав мужність казати в ті задумливі часи те, що нам дозволено тільки нині» [3, 297].

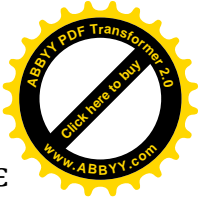
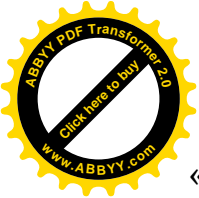
Григор Тютюнник посів визначне місце серед українських письменників-шістдесятників. Причини загального визнання його творів варто шукати у своєрідному відображенні дійсності у творчості митця. Тютюнник вважав себе народним письменником і основне призначення вбачав у створенні таких творів, які стануть зрозумілими для усіх людей, тобто відображати актуальні злободенні проблеми, говорити про них у повну силу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Варто зазначити, що особливості творчості Григора Тютюнника в останні роки мають усе більше висвітлення в сучасній періодиці та різноманітних дослідженнях. Це свідчить про те, що дослідники нарешті переконалися в необхідності «повернення» Гр. Тютюнника до вивчення в школі, до більш глибокого аналізу його творів, до відновлення історичної справедливості щодо постаті письменника. Серед усіх публікацій та наукових статей необхідно відокремити праці А. Шевченка, М. Слабошпицького, В. Литвина, І. Захарук, О. Неживого та ін.

Проте, на наш погляд, характерні особливості літературної творчості Гр. Тютюнника не були розкриті в цілому. У цій роботі ми зробили акцент на автобіографічних рисах деяких його творів, а також на їхній життєвій основі.

Метою нашої статті є з'ясування особливостей відображення життєвої дійсності у творчості Григора Тютюнника, визначення засобів змалювання об'єктивної реальності та персонажів.

Виклад основного матеріалу. Основним мотивом творчості Гр. Тютюнника можемо визначити боротьбу за правду. В час, коли жив й працював письменник, було надзвичайно складно зберігати свої погляди й думки, які, тим більше, не збігалися із поглядами тогочасної влади. Проте Гр. Тютюнник не лише зберігав їх при собі, але й доніс багатьом українцям, які прагнули почути цю правду. І до кінця свого творчого шляху письменник не зраджував своєму творчому кредо.

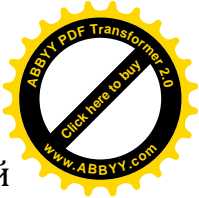
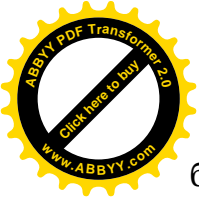

«Григір Тютюнник не пише на так звану робітничу тему, не створює образи комуністів й зовсім далекий од намірів змальовувати отих ідеалізованих персонажів, тих персонажів, від яких відчайдушно тхнуло ідеологічним нафталіном» [5, 15].

О. Гончар неодноразово називав Гр. Тютюнника «живописцем правди». Він наголошував на зв'язку творчості Гр. Тютюнника із найкращими зразками класичної української літератури. Саме цим можемо пояснити яскраво змальованих представників народу, які зустрічаються на сторінках його творів. Гр. Тютюнник турбувався про долю українського селянина, про його майбутнє. Як наслідок, змальовував їхні образи дуже обережно, намагаючись передати усі свої симпатії, зобразивши їх такими як вони є, просто передати основні відомості про них, не вигадуючи чогось зайвого.

Сюжет для своїх майбутніх творів письменник шукав лише навколо себе в оточуючій дійсності. Звідси й визначаємо майстерність письменника надзвичайно вдало відображати дійсність. Проте не слід забувати й про творчий хист самого митця, який умів дуже легко у декількох словах, фразах передати настрій оповіді, змалювати портрет героя, відобразити місце дії тощо. Згадаємо новелу «Зав'язь», де перед нами постають яскраво змальовані образи закоханих Соні та Миколи, дідуся Лавріна. Виникає враження, що нам відоме практично все про життя героїв, про їхні прагнення та почуття. У цьому полягає неабиякий талант Гр. Тютюнника.

У творах письменника простежується й маргінальна тема. Так, О. Забужко наголошує: «Григір Тютюнник, чи не єдиний наш «підрадянський» прозаїк, що спромігся <...> жорстоко й безжально показати руїну традиційної селянської етнокультури» [2, 166]. Оповідання «Оддавали Катрю», яке ілюструє втілення маргінальної теми у творчості письменника, вражає водночас своїм трагізмом і правдивістю. Гр. Тютюнник усвідомлює, що з від'їздом «чергової Катрі» з ще одного села в інший край у пошуках чогось нового це саме село поступово деградує й зникає. І залишається невідомим, чи зуміє повернутися на свою батьківщину або ж повторить долю своїх старших сестер, зрідка відсилаючи листи до своїх батьків. Звичайно, ці теми

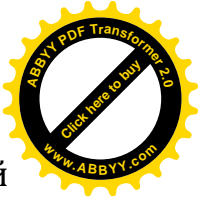
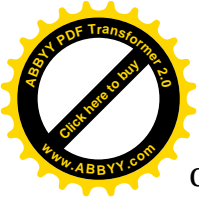
були й навіть зараз залишаються актуальними. У листі Дангулової Гр. Тютюнник пише: «В селі було краще, не так суєтно і ніяких новин» [1, 101]. Письменник робить гучний заклик на захист села.

Таким чином, твори Григора Тютюнника набували пророчого характеру. У них він розкривав ті теми й проблеми, які непокоїли й турбували не тільки його, але й увесь український народ. У цьому полягає причина особливого визнання письменника серед народних мас. Гр. Тютюнника можна сміливо назвати представником народу в тогочасній літературі.

Ще одним фактором напрочуд реального відображення дійсності у творах Гр. Тютюнника є автобіографічність матеріалів, які знайшли своє відображення у творчості прозаїка. Тобто, письменник у образах головних героїв, в їхніх думках і переживаннях намагався передати власні спогади й погляди. Він писав про те, що колись сам пережив або побачив.

Повісті «Климко» й «Вогник далеко в степу», за які письменник посмертно отримав Шевченківську премію, стають безперечним доказом тези про автобіографічність творів. Особливо це стосується повісті «Климко», в якій Гр. Тютюнник відобразив надважкий похід хлопчика Климка через окуповану територію України з Донбасу до свого рідного села на Полтавщині. «Ішов пішки, маючи за плечима 11 років, три класи освіти й порожню торбинку, в якій з початку подорожі було 9 сухарів, перепічка і банка меду...Потім харчі вийшли. Почав старцювати. Першого разу просити було неймовірно важко, соромно, відбирало язик і в грудях тепло, далі трохи звик. Ішов рівно 2 тижні...» [3, 369]. Звичайно, пізніше людині, яка пройшла через усі ці негоди, набагато легше висловити й переказати ті відчуття, які їй довелося пережити. Гр. Тютюнник зробив це надзвичайно вдало, зумівши вразити читача тонкою ліричністю й зворушливістю оповіді.

Ще одним твором про стосунки між дітьми є повість «Вогник далеко в степу», що розповідає нам про непросте життя дітей, які навчаються у ремісничому училищі у повоєнні роки. О. Неживий зауважує, що «тогочасна освітньо-виховна система в усіх навчальних закладах була спрямована на знищення й нівелювання будь-якої

особистості, підпорядкування її волі панівній ідеології та колективній думці» [4, 143], що знайшло своє втілення в повісті «Вогник далеко в степу». Необхідно зазначити, що письменник теж пройшов через цей етап свого життя. Він досконало знав типові характери дітей, міг розкривати певні причини конфліктів між ними, відображав їхні тогочасні прагнення й мрії.

Так само вдало виходили у Гр. Тютюнника і образи звичайних селян та працівників, яких він щиро поважав упродовж всього життя. Він міг з легкістю передати у творі їхні звички, особливості говірки, типові вчинки та дії. Гр. Тютюнник постійно прагнув удосконалюватися, розмовляв з селянами задля того, щоб краще пізнати життя у селі, його проблеми та шляхи їх вирішення.

Саме тому письменник йшов свідомо на конфлікт із владою, оскільки розумів необхідність гучної заяви про проблеми тогочасного суспільства. Гр. Тютюнник не підлаштовувався під загальну течію розвитку літератури, він попри все знаходив шлях для вираження своїх думок і поглядів. «Навіть за умов нелюдської цензури, в яких довелося жити Григорові Тютюнникові, він зумів – де натяками для вдумливих, де алегоріями, де так званими фігурами умовчання – сказати кілька моментів, важливих для зрозуміння української трагедії в жорстокому ХХ столітті» [5, 14].

Висновки. Отже, Гр. Тютюнник у своїх творах зумів відобразити картину важкого життя українців, створив незабутні образи звичайних селян, відтворив цікаві сторінки життя українського села. В основу своєї творчості він поклав принцип змалювання правдивих подій і явищ з життя звичайних людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вічна загадка любові: Літературна спадщина Григора Тютюнника, спогади про письменника/ упоряд. А. Шевченко. – К.: Радянський письменник, 1988. – 495 с.
2. Забужко О. Хроніки від Фортінбраса: Вибр. Есеїстка 90-х/ О. Забужко. – К.: Факт, 1990. – 340 с.
3. Нові імена в програмі з української літератури. Посібник для вчителя / упоряд. В. Я. Неділько. – К.: Освіта, 1993. – 351 с.

4. Неживий О. Григір Тютюнник: текстологічна та джерелознавча проблема життя і творчості/ О. Неживий. – Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 272 с.

5. Слабошпицький М. Григір Тютюнник/ М. Слабошпицький // Дивослово – № 12 – 2001 – С. 14-16.

РЕЗЮМЕ

Патрикеева М. В. Отображение жизненной действительности в произведениях Григора Тютюнника.

Стаття посвящена изучению особенностей отображения жизненной правды в произведениях Григора Тютюнника, изучения средств реализации объективной действительности и персонажей на основе таких произведения писателя-шестидесятника, как «Завязь», «Оддавали Катрю», «Климко», «Огонек далеко в степи».

Ключевые слова: Григор Тютюнник, шестидесятничество, отображение жизненной действительности.

SUMMARY

Patrikeeva M. Reflection of vital reality in works of Hryhir Tyutyunnik.

The Article is devoted to finding out of features of reflection of vital true in works of Hryhir Tyutyunnik, to the study of facilities of image of objective reality and creating the character of personages on the basis of such works of writer, as «Ovary», «Oddavali Katra», «Klimko», «Light far in steppe».

Keywords: Hryhir Tyutyunnik, reflection of vital reality.

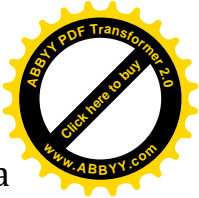
Н. О. Перепічай

ЗВ'ЯЗОК ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО ІЗ НЕОКЛАСИЦИСТИЧНОЮ ТРАДИЦІЄЮ

У статті проаналізовано особливості творчості Ліни Костенко, визначено та охарактеризовано основні грані, що поєднують творчість поетеси з неокласицистичною традицією.

Ключові слова: неокласицизм, естетичний еквівалент, образ.

Постановка проблеми. Класицистичні напрямки та стилі в різних країнах і в різний час відрізнялися між собою. Аналізуючи їх сукупність, можна виділити певний естетичний еквівалент, наявний незалежно від темпорального чинника. Таким знаменником є орієнтація на античність і відповідна генетична пов'язаність, архетип художнього мислення, превалювання національного, пластичність і виразність образів.

Художній літературі кінця ХІХ – поч. ХХ ст. притаманна активна взаємодія з різними напрямами та стилями європейського модернізму. Винятком є український неокласицизм, що майже не зазнав цієї інтеграції. Він починав розбудовуватися на міцному фундаменті, яким виступала класична традиція з високою культурою слова.

Одна з найбільших заслуг неокласиків початку ХХ ст. на чолі з М. Зеровим полягає в розширенні художньо-стильових параметрів літератури, розвитку класицистичних форм і стилів. Проте розгорнуте в небачених до того масштабах руйнування української культури та її цінностей, репресії на кілька десятиліть зупиняють розвиток літературної традиції. У шістдесятих роках ХХ ст. після тривалого застою починає активно виявляти себе нова генерація молодих письменників.

Одним із найяскравіших представників дисидентства в Україні є Ліна Костенко [2, 46], у поезіях якої ми вбачаємо генетичне продовження творчості неокласиків.

Аналіз актуальних досліджень. Деякі аспекти особливостей творчості Л. Костенко у різний час були предметом дослідження В. Брюховецького, Н. Кириленко, О. Ковалевського, Т. Коляди, Л. Краснової. Але відсутність аналізу творчого доробку поетеси щодо наявності неокласицистичних рис у сучасному літературознавстві, малодослідженість і неопрацьованість змісту зумовлюють **актуальність** пропонованого дослідження.

Мета статті полягає у визначенні спорідненості поезії Л. Костенко з неокласицистичною традицією на ідейно-тематичному рівні.

Виклад основного матеріалу. Більша частина ХХ ст. на радянських теренах проходила під егідою руйнування культури та її цінностей, інтелігенції, жорстокого переслідування і репресій, що пов'язано з особливостями влади на території України. Після тривалого застою нова генерація молодих поетів і письменників яскраво заявила про себе в шістдесятих роках ХХ ст. Серед них була й Ліна Костенко. Її поезія в скрутні часи повертала людям віру в слово та державу, додавала впевненості й надії. Вона своїм життям, своєю поведінкою була й залишається прикладом нонконформізму і безстрашності [5, 3].

Творчість Ліни Костенко вирізняється багатою тематикою, самобутністю стилю викладу та засобів впливу на реципієнта. Вона дещо пов'язана з неокласицистичними взірцями, але в той же час є оригінальною формою вираження національного, власне українського.

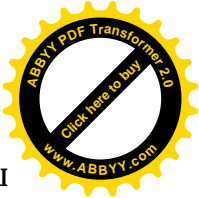
Цілісність і завершеність форм, чуттєве сприйняття світу, тяжіння до «складного в простому», чітка структурна організація, ремінісценції античних тем і сюжетів, міфологічних образів і мотивів – домінанти творчості поетеси. Вони дають підстави для розкриття зв'язку творчості Л. Костенко з неокласицистичною традицією.

Тяжіння до античних сюжетів із подальшою їх репрезентацією – одна з констант індивідуального у творчості Л. Костенко. Тенденція до таких ремінісценцій простежується у творчості поетеси, але вона поступово акцентує увагу на минулому саме української історії, стверджуючи необхідність національного відродження, підносить націю на рівень вищої духовної цінності. За такої ідейно-тематичної побудови творів сугестивно-символічний характер образів стає засобом розширення меж відтворюваного світу й вимагає своєрідного мовного оформлення.

Л. Костенко робить ближчим і зрозумілішим для читача саме сприйняття, паралельно з цим узагальнюючи життєвий досвід. Вона органічно поєднує минуле із сучасним, часом трансформуючи та спираючи межі; висловлює власні переживання з приводу злободенних проблем і намагається вирішити їх через слово, тим самим виконуючи своєрідну санацію суспільства. Досягається це за допомогою сатири, яку Л. Костенко влучно застосовує в поєднанні з низкою персонажів, узятих із міфології або історії.

У вірші «Кінь Калігули» поетеса переказує історичний парадокс, коли імператор Калігула робить сенатором свого коня: *«Який закон? Феміда переклінає. /Центуріон – кентаврові рідня. /Коли із Риму від'їжджав Калігула, /він замість себе залишив коня»* [3, 362].

Написаний про давнє минуле, твір вражає актуальністю проведених паралелей. Іронічно-сатиричного удару завдано не Калігулі з його прибічниками, а сучасному світу політиків, тиранів, можновладців, підлабузництву рядових громадян.

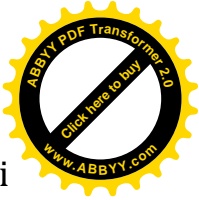
Сумом за приреченою природою сповнений вірш більш традиційної версифікаційної форми «Прощай, морська корово із Командорських островів!»: *«Чи нафта розлилась, чи, може, це казки, /- на Командорах, , кажуть, серед літа /з морської піни вийшла на піски / коров'яча остання Афродіта»* [3, 55]. Тут слід наголосити й на репрезентації асоціативно-метафоричних аспектів. Переданий образ «коров'яча остання Афродіта» асоціативно створює візуальну картину – богиню Афродіту, що виходить із морської піни. Удаючись до міфологізації, Л. Костенко розкриває зміни буденного на ідейно-психологічному рівні.

Лірика Л. Костенко носить філософсько-медитативний характер. Категорії, що превалюють, – час, життя, людина, буття – мають філософський характер. Через них і відбувається осягнення світу [1, 143]. Кожне слово-образ випромінює поезію, співвідноситься з іншими, що, у свою чергу, допомагає нарощувати нові відтінки значень: *«Підслухаю цей дощ. Підкрався і шумить. / Бляшаний звук води, веселих крапель кроки. / Ще мить, ще мить, ще тільки мить і мить, / І раптом озирнись, а це вже роки й роки!»* [3, 10].

Художнє мислення Л. Костенко має унікальну здатність – на мінімальній «словесній площі» розкрити будь-яке філософське поняття, думку, категорію. У чотирьох рядках Л. Костенко вдається осмислити усі вищезгадані філософські категорії, зробивши акцентуацію на категорії часу, що призводить до сугестивного впливу на читача рефлексії щодо осмислення, розширення інтерпретаційного поля думок, переживань їх на інтуїтивному рівні. Час як категорія вічного й плинного – основа, на якій базується тематика поетичної творчості.

Поетеса примушує замислитися над предметом власного існування кожного, намагається донести відповідальність за втрачену мить і спрямувати на шлях, де час не буде розстріляно «кулеметною чергою слів»: *«Невже і я в тумані – як туман / і я вже йду за часом, як за плугом?...»* [3, 4].

Настрій незавершеності, недокінченості дійства ніби зупиняє, залишає сам на сам у своїй первозданності, разом із тим сугестуючи кожному клітину людського ества до дії.

Виміри часу в Л. Костенко різноманітні та багатогранні («Здається, часу і не гаю...», «Мені відкрилась істина печальна», «Вже почалось, мабуть, майбутнє», «Сосновий ліс перебирає струни» тощо). Час виступає як темпоральний код структури людського досвіду [6, 44]. Кожна мить у творі спроектована на вічність, кожен твір – рефлексія власних переживань.

Майстерно переплітаючи «три вічності», поетеса підсилює зміст сказаного, примушує замислитись над сенсом буття кожного з нас: *«В минулому у нас відняли майбутнє. /В майбутньому нам віддадуть минуле. /А де ж наше життя сьогодні?»* [5, 3].

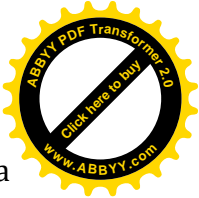
На загальному літературному тлі вірші Ліни Костенко виглядають класичними за своєю структурою, зовнішнім малюнком, дисциплінують виклад поетичної думки, визначають строгий добір художньо-образного матеріалу, підпорядковані усталеним формам версифікації, гармонізують емоційно-інтелектуальний зміст.

Висновки. Зв'язок творчості Ліни Костенко з неокласицистичною традицією розкривається на рівні використання античних тем і сюжетів, міфологічних образів і мотивів з подальшим їх опрацюванням. Цілісність і завершеність форм, чуттєве сприйняття світу, прагнення побудувати мистецтво на началах розуму, чітка структурна організація споріднюють творчий доробок поетеси з творчістю неокласиків.

Вірш поетеси при усій його «класичності» не втрачає смислової насиченості, його художня ідея не спрощується, а навпаки – набуває невимірних обширів, зокрема, завдяки самобутньому ідіолекту й особливому стилю, що позбавлений зайвих прикрас, але є чітким, лаконічним і вишуканим. Поезія насичена ідеями нонконформізму та любові до України, відкрита для безпосереднього сприйняття, інтерпретацій, а водночас така, що має своє невичерпну змістовність, непрявленість остаточних смислів та екзистенційних планів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш С. Філософія осягнення світу: про лірику Ліни Костенко / С. Барабаш // Дзвін. – 2003. – №4. – С. 142-145.
2. Ковалевський О. Ліна Костенко: Нарис творчо-світоглядної біографії / О. Ковалевський. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Харків : Прапор, 2004. – 192 с.
3. Костенко Л. Вибране / Ліна Костенко. – К. : Дніпро, 1989 – 559 с.

4. Краснова Л. Грані поетичної майстерності Ліни Костенко / Л. Краснова // Слово і Час. – 1995. – №7. – С. 45-53.

5. Панченко В. Моя Ліна Костенко / Володимир Панченко // День. – 2008. – № 50. – С. 2-5.

6. Тарнашинська Л. Час у творчості Ліни Костенко як темпоральний код структури людського досвіду / Л. Тарнашинська // Слово і час. – 2005. – №6. – С. 42-52.

РЕЗЮМЕ

Перепичай Н. О. Связь творчества Лиины Костенко с неокласической традицией.

В статье проанализированы особенности творчества Лиины Костенко, определены и охарактеризованы основные грани, которые совмещают творчество поэтессы с неоклассической традицией.

Ключевые слова: неоклассицизм, эстетический эквивалент, образ.

SUMMARY

Perepichay N. Combine poetry of L. Kostenko with neoclassical tradition.

The features of the Lina Kostenko's poetry are analyzed in the article, the basic verges, which combine this poetry with neoclassical tradition are determined and described here.

Keywords: neoclassic, hero.

Н. П. Пономаренко

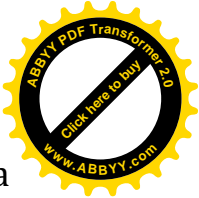
ЕВОЛЮЦІЯ ЖІНОЧОГО ХАРАКТЕРУ В ПОЕЗІЇ ДМИТРА ПАВЛИЧКА

Стаття присвячена аналізу еволюції жіночого характеру в ліриці Дмитра Павличка. У статті представлені характеристики жіночих образів у ранніх і зрілих віршах поета. Окреслені їхні головні характеристики.

Ключові слова: жіночий образ, інтимна лірика, мотив кохання.

Постановка проблеми. Протягом багатьох тисячоліть люди намагаються розкрити таємниці кохання. Ця тема хвилювала й буде хвилювати поетів, письменників, художників, архітекторів, простих людей. Неодноразово намагалися створити формулу кохання, яка б позбавила страждань мільйонів людей. Та все дарма. І ця тема так і залишається найневичерпнішою, найінтригуючішою, найчуттєвішою, найактуальнішою. Ще можна назвати безліч таких най-.

Протягом віків проблема кохання чоловіка та жінки була предметом гострих філософських, релігійних, психологічних, естетичних і соціологічних дискусій.

Аналіз актуальних досліджень. Інтимну лірику Дмитра Павличка досліджували багато літературознавців, зокрема Д. Прокопов (збірка «Золоте ябко»), Л. Гострик (кохання в поезії), Г. Маковей, Т. Савчин (сонети) та інші.

Мета статті – дослідити еволюцію жіночого характеру в поезіях Д.Павличка.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- простежити еволюцію образу жінки;
- розкрити художні особливості творення образу.

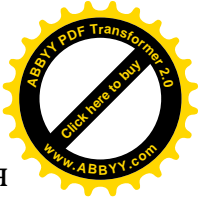
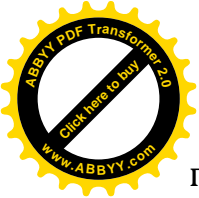
Виклад основного матеріалу. Образ великого кохання – образ Жінки – у творчості Дмитра Павличка пройшов трансформаційний шлях крізь десятиріччя, через життя поета, знайшовши витoki в збірці «Пахощі хвої», злегка відкрив таїну любові в «Таємниці твого обличчя»; продемонстрував усю свою красу, тонкість еротизму й незрівнянність у збірці «Золоте ябко».

Тема кохання була й залишається однією з центральних тем у творчості поета. Д. Павличко трактує любов по-своєму, наскрізь оригінально й самобутньо. Інтимні вірші поета – це не звичайне освідчення в почутті, у них присутнє значно більше – несвідомі глибини душі, вічна туга не так за самим коханням, як за молодечим шаленством, невідворотним «зеленим» часом, неминучістю втрат і, врешті-решт, розумінням, що ідеал краси й кохання мусить бути незбагненне не досягнутим:

*Щасливий той, хто бачив мрію,
Але не доторкнувсь її [3, 56].*

Фанатично в кожній збірці поет шукає «таємниці обличчя» любові, відкриваючи для себе та інших риси та можливість жіночого образу.

Тема кохання водночас дуже складна, породжує багато запитань, одне з-поміж яких, майже головне, звучить: так хто ця дівчина чи жінка, до якої він звертається? Не може не відчувати, що це образ, ніби яблуко, складається з двох частин: одна половинка – це чітко вказувана або названа «мати», «дружина»; вимріяне або пережите колись почуття, згадка про це. Друга – надреальна, неозначена особа, яка нібито вимріяна, вигадана. Вона для нього ніби не існує, бо

позбавлена найменших вад. І водночас, – парадоксально – усеприсутня у світі, про що свідчить те її існування, яке робить нестерпним його життя. Поет убачає частку жіночого єства в кожній захоплюючій його уяві постаті, дівчинці чи жінці. Та одразу добудовує «складники», яких не вистачає, і на якусь мить частина стає цілою. Чи виникає цілісність і взаємне почуття. Але це незначний час самообману, певного роду міраж, який рано чи пізно щезне.

Уже в збірці «Пахощі хвої» образ коханої найдивніше поєднує недоторкану цнотливість і відвертий еротизм, світле й темне людської душі, божественно-язичницьке й людське, приземлене, реальне й химерне. Його Жінка – це Єва, Діва Марія й богиня, що зійшла з ікони й танцює рок-н-рол із підлітками в одному образі.

У циклі «Пахощі хвої» спостерігаємо, як помилки й невдачі першого кохання поступово виліковуються бальзамом часу й у душі ліричного героя визрівають перші мудрі висновки.

Образ жінки лише починає окреслюватися, покладаючись на підсвідомо-інтуїтивні порухи чуттєвої душі. Перші почуття починають виливатися в перші емоційні рядки закоханої людини:

*Тільки хто ж то погасить зуміє
Перші мрії, перші поривання?
У багатті другого кохання
Першого завжди іскринка тліє [4, 192].*

Вона втілює найкращі, чисті порухи душі й те, що йде від глибин підсвідомості. Фізична довершеність, привабливість, природня простота, грація сарни, ніжність і водночас сповнена гарячої пристрасті – таким постає образ жінки в пізнішій поезії, спопеляючи поглядом і примушуючи кинутись у вир кохання. Від «молодого дівча», студентської подруги з глибоким поглядом карих очей, до космічних злетів «довгих ніг», чуттєвої зваби фатальної жінки – змінюється мрія ліричного героя. Все життя він шукає цього вогню – спопеляючого чи жертвовного вогню кохання, з якого як після бою виходить змужнілим, оновленим, сильнішим.

Можливо, саме в ранній поезії починається мотив підвладної героя жінці:

*Ти рішуча була, як повстання,
Рахувала секунди бою.
Кожен раз я казав: це остання,
Це остання розмова з тобою...
Кожен раз я прощався навіки
З тобою,
А ти навіть не розтуляла повіки,
Знаючи, що повернуся скоро [3, 186].*

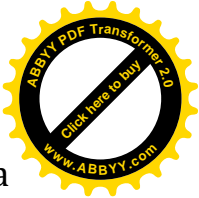
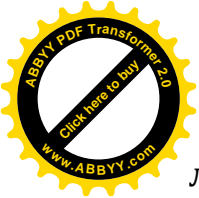
Поступово жіночий образ набирає сили, додаються риси божественного й величального. Дуже часто, звертаючись до коханої, поет називає її богинею. Водночас це допомагає змалювати зовнішній вигляд «богині» – класична краса, тонкі обриси обличчя, горда постава, зверхньо кинутий погляд.

*Візьми собі, моя богине,
І передай за даль століть
Душі моєї всі клітини,
А плоті – лиш єдину кліть [3, 22].*

Несподіваним спалахом одкровення Д. Павличка стала поява в досить зрілому віці еротичної збірні «Золоте ябко», де автор виклав потаємні мрії й фантазії, відверто розкрив перед читачем найінтимніші бажання.

Ключовий образ авторової еротичної лірики, що дав назву збірці, асоціюється, з одного боку, з повнотою, досяглістю людського життя й природи, а з іншого – із забороненим плодом, фізичною спрагою, протягом довгого часу недосяжною й нарешті втамованою. Золотий колір є типовим у поетичному світі автора. Це колір сонця, вогню, пристрасті. Як епітет, що характеризує жіноче начало, передає цінність, коштовність, бажання володіти. Золотий колір проходить крізь усю збірку і є характерною ознакою чуттєвості ліричного героя: «золота краса» [3, 108], «золотом панчіх» [3, 118], «під злотом блискавок» [3, 127], «золоті шибки» [3, 127], «золота хвилина» [3, 129].

Близьким до золотого можна вважати й рудий колір – колір сексуальної привабливості жінки, він виступає в еротичному світі

ліричного героя ознакою осердя чоловічих поривань – жіночого лона в таких метафорах:

Може, я золою стану

І впаду.

Саме біля твого стану

В грань руду [3, 114]

...там палає поміж нами

Рудий вогонь із крилами рудими [3, 18].

Беручи до уваги весь цей спектр значень, доходимо висновку, що «золоте ябко» уособлює в інтимній ліриці Дмитра Павличка спокусу, пристрасть, чуттєву насолоду, носителькою й дарителькою якої є жінка.

Еротичною піснею захоплення коханою виступає поезія «Боже, яка ти в цілунку глибока...». Побудована за допомогою майстерних порівнянь, вона передає глибину почуття до жінки:

Боже, яка ти в цілунку глибока,

Про океану рухливі рамена!

Наче безодня в тремтячій сльозі

Боже, яка ти в коханні пестлива,

Із всевидючого Божого ока!

Наче той вітер вівсяний, що спить

Боже, яка ти в торканні спрагненна,

В полі, коли починаються жнива! [3, 47].

Відвертою медитацією на тему акту кохання як кроку до безконечності, до поклоніння жінці як земній богині, яка володіє вічністю, бо переносить вогонь життя від покоління до покоління, є поезія «Злітає сукня і сорочка...». Автор змальовує плотську любов як сцену «таємного творіння», де кохана виступає вічною, сталою матерією, землею, що трансформує енергію життя, володаркою над його майбутніми перевтіленнями (нащадками). Закоханий ліричний герой – лише ланцюжок, зерно, колосок, який без землі приречений на загибель:

Зерно таємного творіння,

Візьми собі, моя богине,

Що з Божої руки зросло,

*І передай за даль століть
Що в ньому сховане коріння
Душі моєї всі клітини,
Й нового колоска стебло.
А плоті — лиш єдину кліть [3, 49].*

Висновки. Отже, жінка в ранній творчості поета суттєво відрізняється від жінки в зрілому періоді творчості – з молодої цнотливої дівчини виростає зваблива, божественна, пристрасна, іноді фатальна жінка. Любовна поезія Д. Павличка, твердо увібравши досвід української інтимної лірики, являє собою абсолютно нову якість – ступінь підйому на вершини почуття, обсягом зображуваного, перепадами реального й нереального, почуття індивідуального, утіленого в безмежну кількість облич. Дмитро Васильович виспівує вічну тему одним подихом, укладаючи в неї світлу радість, тиху печаль, тугу осяяного великого кохання, пристрасного бажання ліричного героя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Равлів І. Тематичне і жанрове розмаїття Павличкової лірики 90-х/ Равлів І. // Слово і час. – 1998. № 9-10 – С.53-86.
2. Словарь символов: Тресиддер Д. Словарь символов/ Тресиддер Д. – Москва: Просвещение, – 1999. – 580 с.
3. Павличко Д. Золоте ябко/ Дмитро Павличко – К.: Дніпро, 1998. – 270 с.
4. Твори у трьох томах: Павличко Д. Твори у трьох томах/ Павличко Д. – К.: Дніпро, 1989.

РЕЗЮМЕ

Пономаренко Н. П. Еволюція женского характера в творчестве Дмитрия Павличко.

Статья посвящена анализу эволюции женского образа у поэтических произведениях Дмитрия Павличко. В статье представлены характеристики женских образов в ранних и зрелых произведениях поэта.

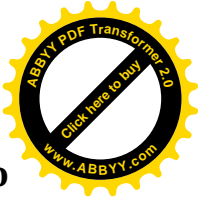
Ключевые слова: женский образ, интимная лирика, мотив любви.

SUMMARY

Ponomarenko N. Evolution of the female character in lyrics of Dmytro Pavlychko.

The article is devoted to analysis of the evolution of the female character in lyrics of Dmytro Pavlychko. This article presents the characteristics of women's images in the early and mature poet's poetry. An outline of their main characteristics.

Keywords: female image, intimate lyrics, the image of love.

Н. П. Пономаренко

УКРАЇНСЬКЕ «СУМАШЕСТВО» ЗА РОМАНОМ ЛІНИ КОСТЕНКО «ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО»

Стаття присвячена аналізу роману Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» крізь призму української ментальності. Охарактеризовані особливості характеру поведінки сучасного українця, зважаючи на дослідження соціологів.

Ключові слова: національний характер, українець, сучасність, менталітет.

*«Скільки героїв було, скільки сподвижників,
чому ж печать меншовартості?»*

(Л. Костенко «Записки українського самашедшого»)

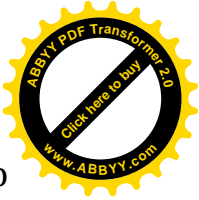
Постановка проблеми. Хто такий сучасний українець? Це питання виникає, коли читаєш роман Ліни Костенко «Записки українського самашедшого». Усе, що за ці роки відбувалося із суспільством, відтворено та осмислено в романі. Цей роман не тільки про українське «самашедство»...В українців психологія не рабів, а набагато гірше – психологія «вільно звільнених». Тобто відпущеного хазяїном раба, який дякує йому за це звільнення й продовжує жити й працювати разом із хазяїном [6]. За двадцять років незалежності України виховала нове покоління. Настав час ідентифікувати населення як націю. Про те, як змінився наш менталітет, які моральні цінності в сучасного громадянина України і як вплинула воля на наш характер – питання **актуальне** для вивчення, адже саме ці чинники впливають на формування української нації.

Аналіз актуальних досліджень. Питання «портрету нації» хвилює нині багатьох дослідників, зокрема психологів і соціологів: О. Шнеєр, Н. Журмій, О. Покальчук.

Розвідки про прозовий твір Ліни Костенко на даний момент нечисленні (М. Наєнко, П. Іванишин, І. Драч, Ю. Горблянський, А. Миколаєнко, М. Борсак).

Для підтвердження виведених ученими-соціологами характеристиками образу українця **об'єктом дослідження** було обрано особливості менталітету сучасного українця.

Предмет дослідження – образ громадянина України через призму роману Ліни Костенко «Записки українського самашедшого».

Мета статті – простежити характеристики поведінки сучасного українця на прикладі головного героя роману Ліни Костенко «Записки українського самашедшого», що передбачає виконання завдань:

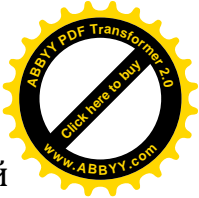
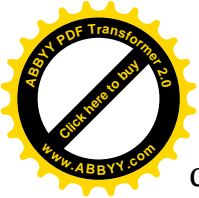
- проаналізувати особливості менталітету українця на прикладі головного героя роману Ліни Костенко «Записки українського самашедшого»;
- узагальнити «портрет» українця ХХІ століття;
- схарактеризувати причини українського «самашествія».

Виклад основного матеріалу. Головний герой роману, 35-річний комп'ютерний програміст, постає як безпосередній учасник світових абсурдів, «базовою травмою» якого, як зізнається він сам собі, є Україна. У центрі «Записок українського самашедшого» був по своєму типовий український чоловік із його чеснотами й вадами. Але це факт, з яким можна посперечатися. Чи всі сучасні українці так цікавляться проблемами, читають художню й публіцистичну літературу? «Куди подітись від інформації? Читай-не читай газет, не слухай радіо, не заглядай в Інтернет – усе одно доганяє. На роботі скажуть, по дорозі почуєш, уривком трансляції долетить. Вже навіть з мобільного телефону можна почути останні вісті. Може, вже просто вчепити в голову чіп і хай транслює цілодобово?» [3].

Ліна Костенко побудувала сюжет свого роману, як хроніку, «довіривши» роль Хронікера героєві, який веде «діаріуш людства», а водночас – рефлексує з приводу того, що відбувається з ним самим, з Україною й загалом із цивілізацією.

Автор наголошує, що однією з головних проблем сучасності є втрата моральних цінностей: «Людської якості тепер вже не треба. Не треба совісті, гідності, не треба освіти. Це вже не бренд. Потрібні гроші. Потрібен імідж і рейтинг». Біда не лише українська – біда планетарна [3].

У цілому людські проблеми з роками не змінюються, якщо акцентувати увагу на вічних цінностях – про сім'ю, дружбу, внутрішній світ, – запевняє О. Шнеєр [6]. Але, як бачимо, за останні двадцять років кардинально змінились сімейні атрибути – стало більше громадянських шлюбів. Люди стали легше сходитися, жити разом

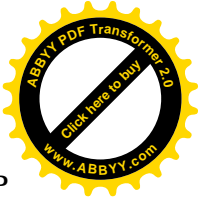
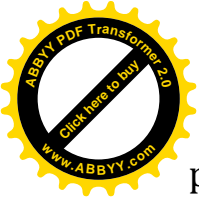

стало простіше, але гарантій – менше. Це стверджує й головний герой твору: «Відсталий ми народ, українці, зі своїми поняттями про кохання. Нам би все, як у пісні: «Я ж тебе, милая, аж до хатиньки сам на руках однесу». Тепер би він її тричі трахнув по дорозі»; «Новим зізнанням у коханням є слова: «Давай займемося коханням» [3].

Ледь не головним діагнозом українців є «самашествіє» на матеріальних цінностях: «Не «квартирний вопрос» нас зіпсував, а ми самі» [3]. На додачу можна сказати, що українцям у спадок від СРСР дістався голод до грошей. Адже «всі були рівні», приватна власність – то нонсенс. Але й тоді наші співгромадяни знаходили спосіб стати рівнішими за інших: «Дикі ми люди, нема в нас покуття, є інтер'єр, є побутова техніка, стелажі й картини, а ікону нема де поставити» [3].

Далі, певно що, можна говорити про лінь, чи то байдужість громадян. Не знаю, як це назвати. Просто українці залюбки можуть посидіти з тобою на кухні, розказати, наскільки погане в нас життя. Або поплакатися на різних форумах про «поганість» нашої влади. Усе. На цьому ініціативи «з низів» мруть, як мухи в полудень. Коли справа доходить до реальних дій, більшість знаходить причини, аби «хата з краю». А громадянська активність? Кожен здатен обгидити існуючу владу, фінансове становище, якість надання послуг тощо, в інтернеті. Справді, для цього майже нічого не потрібно робити. Лишень видати «на-гора» гнівну тираду. А коли необхідно відстоювати власні права реально, збирати документи, вибивати дозволи або ж просто висловлювати протест – хата українця знов стоїть десь на відшибі активного громадянського життя. Так і головний герой-комп'ютерник лежить, вивчаючи інформацію про негаразди світу, сварячись із дружиною, маючи спеціальність, яка знаходиться в першій трійці питомих професій на ринку праці, не може знайти роботу. Саме тут виринає на поверхню величезний монстр, що засів ледь не в кожному жителі України. Ім'я того монстра – невпевненість у завтрашньому дні.

Далі в українців відзначили байдужість до навколишнього середовища й невміння радіти життю. Що тут можна сказати? Байдужість описується однією фразою «...Люди дивляться серіали, трилери, детективи, переймаються життям вигаданих персонажів. А

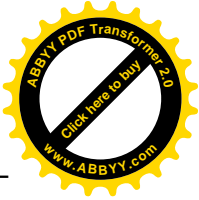
реальні події, реальні учасники цієї всесвітньої драми – хай щезають безслідно, не зачепивши свідомості? Бог з вами, люди. Все, до чого ми байдужі, байдуже до нас. Через те ми такі й смертельно самотні. Хтось же й наше страждання дивиться, як серіал» [3].

Еволюція «українського самашедшого» в романі Ліни Костенко саме така: споглядання, рефлексії – зрив, спроба самогубства – повільний ренесанс. Думки Хронікера про «українське питання» найчастіше обертаються навколо того, що традиція рабства в нас стократ дужча за традицію волі. Державу взялася будувати «недоліплена», бита й перебита, закомплексована, а до всього ще й анархічна нація, яка продукує «еліту», схожу на окупантів.

Соціологи впевнені, що дійсно цікавить незалежність або незалежність своєї країни, не більше п'яти відсотків населення. Олег Покальчук вважає, що українці ментально завжди готові постійно переживати драматизм. Наприклад, якщо немає приводу для печалі, згадаймо історію України. Соціолог вводить поняття стосовно українців «запит на стресогенність». Учений зазначає, що девізом українців є правило: «якщо нас гноблять, ми чогось варті» [6]. «Та ж українська мова,... – Маєте свою державу – говоріть. Та ж держава. Це не та, про яку ви мріяли? То побудуйте ту... Вам не подобається влада – оберіть собі іншу. Або історія. Росіяни написали свою історію, де немає вас. Карамзін...відкрив їм їхню історію. То відкрийте собі свою!..» – кричить Ліна Костенко всією душею, звертаючись до кожного з нас.

Якщо говорити про стресогенні ситуації українського народу, то на думку соціологів, – це вбивство Г. Гонгандзе і Майдан [6]. Ці дві події на загальному рівні задавали нові орієнтири на майбутнє. «Записки українського самашедшого» про важку перемогу над поразкою. Хроніка завершується майданом 2004 року. Ліна Костенко вважала за можливе зберегти у фіналі роману неповторний піднесений настрій пори – попри всі розчарування наступних років.

Адже Майдан – це спалах, це імпульсивний героїзм, услід за який мав би прийти «тихий» героїзм повсякденної роботи суспільства громадян, нації, яка добре знає, чого вона хоче, і вміє вручати владу тим, хто не зраджує.

Але логіка оптимізму авторки все ж полягає в тому, що Майдан – це особливий стан вільної душі, і він не розвіється, як дим. Він залишиться.

Висновки. Божевілля – це діагноз українців, який поставила Ліна Василівна? Божевілля тут – аж ніяк не негативний діагноз, не вирок. Авторка нікому з персонажів не виносить вироку: ні пані Гламур, ні Леву, інвертованому на пустелю, ні чоловікові, ні його дружині, ні Борьці... Вони всі – живі, хоч і існують у просторі мертвих, які ніяк не можуть насититися від вродженого «вампіризму»: енергетичного, політичного. Світовими державами править Мефістофель; Воланд знову літає над планетою. Адже спрага – ніщо. Імідж – усе. Отака психологія. Ми – ушкоджене покоління. Ще від предків щось узяли, а нащадкам уже не маємо що передати. Щоб схаменутися, треба пригадати!

ЛІТЕРАТУРА

1. Горблянський Юрій. «Кривава фієста сучасності» в одкровенні від Ліни Костенко (зауваги про «Записки українського самашедшого»)/ Ю. Горблянський, М. Кульчицька// Слово і час. – 2011. – №5. – С. 73-83.
2. Іванишин Петро. Роман опору Ліни Костенко/ П. Іванишин// Дивослово. – 2011. – №4. – С. 57–60.
3. Костенко Ліна. Записки українського самашедшого/ Л. Костенко. – Режим доступу: <http://filestore.com.ua/?d=1EDA30DB9>.
4. Миколаєнко Алла. «Записки українського самашедшого» – перший прозовий роман Ліни Костенко/ А. Миколаєнко// Літературна Україна. – 2010. – №47 (23 грудня) – С. 1, 2, 5.
5. Наєнко Михайло. Гоголівські візії в «Записках українського самашедшого»: спроба компаративного аналізу/ М. Наєнко// Всесвітня література в середніх навчальних закладів. – 2011. – №4. – С. 53 – 55.
6. Покальчук Олег. Про ментальність сучасного українця [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.blog.i.ua./user/468604/779783>.

РЕЗЮМЕ

Пономаренко Н. П. Украинское сумашество за романом «Записки украинского самашедшого».

Стаття посвящена аналізу роману Ліни Костенко «Записки украинского самашедшого» сквозь призму ментальности. Схарактеризированы особенности характера поведения современного украинца, основываясь на социологических исследованиях.

Ключевые слова: національний характер, українець, сучасність, менталитет.

SUMMARY

Ponomarenko N. Ukrainian «Sumashestvo» in the novel «Messages of ukrainian madman».

The article is devoted to the analysis of the novel of Lina Kostenko novel «Messages of ukrainian madman» through the prism of Ukrainian mentality. Described features of pattern of behaviour of modern Ukrainian, because of research of sociologists.

Keywords: national character, Ukrainian, contemporaneity, mentality.

Т. В. Рева

ГРОМАДЯНСЬКО-ПОЛІТИЧНІ МОТИВИ В ЛІРИЦІ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

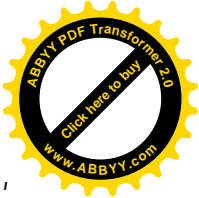
Стаття присвячена аналізу художніх особливостей відтворення реальної картини суспільно-політичного життя України наприкінці 30 – сер.60-х років ХХ ст. Автор простежує особливості життя всіх верств населення, шляхом ретроспекції історичних етапів, умонтовуючи їх у життя своїх ліричних героїв.

***Ключові слова:** громадянська позиція, політичні мотиви, хрущовська «відлига».*

Постановка проблеми. Ознайомлення українців із різноаспектною творчістю Василя Андрійовича Симоненка припадає на останні десятиліття, збігаючись у часовому проміжку зі здобуттям Україною незалежності. «Радянська влада всіляко замовчувала значення «самвидавчої» поезії Симоненка, а після його смерті вийшли друком збірники «Земне тяжіння» (1964) і «Вірші» (1966), де творчість поета піддалася численним переробкам і фальсифікаціям, щоб переконати читачів у його «партійності» [2, 111]. Суть цієї проблеми полягає у викривленні дійсного ідейно-тематичного навантаження лірики поета, намагання при тогочасних умовах показати партійного поета, а не інакомислячого.

Громадянські, політично-соціальні мотиви поезії В. Симоненка сприймалися як своєрідний вияв непокори шляхом відтворення дійсності не за шаблоном влади, а за допомогою іронії, сарказму. В цьому вбачали підстави в зниженні ролі командно-адміністративної системи.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням поетичного доробку В. Симоненка займалися такі дослідники: О. Гончар, М. Жулинський, І. Кошелівець, Є. Сверстюк, А. Ткаченко та інші.

Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених аналізу поетичної творчості В. Симоненка, у цій галузі літературознавства є прогалини, що потребують заповнення. Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує розгляд лірика, що пройшла цензуру радянської влади та поезія, що тривалий час не друкувалася через політичне підґрунття.

Постановка завдань. Метою статі є з'ясування сутності громадянської позиції автора та шляхи її реалізації за допомогою мовних засобів, особливість змалювання ліричного героя шляхом експресії.

Вирішення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

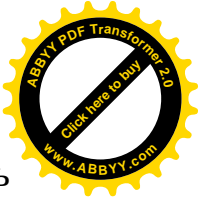
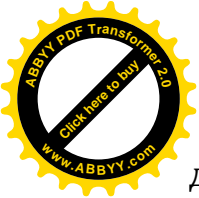
- дослідити природу ліричного персонажа та зіставлення його з позицією автора;
- визначити особливості залучення автором індивідуальних прийомів застосування іронії, сарказму.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи поетичну спадщину поета, спостерігається новаторський підхід до поезії, що спричинений переосмисленням самих підходів до літературної діяльності. Василь Симоненко вливається в літературу новим, не заангладжованим мисленням, простою композицією ліричного твору, що має на меті донесення до читача реалій повсякденного життя. Науковець В. Гончаренко зазначає з приводу новаторства митця в поезії: «Він відкидає штучарства, неприродну гіперболізацію образів і наповнює свої твори жилавою мужицькою фактурою, повертається обличчям до реалій повсякдення, заглиблюється у психологію простого трудівника, наповнюючи кожен твір конкретикою життя» [3, 14].

У вірші з символічною назвою «Толока» поет правдиво відтворює свої погляди на стан тогочасної поезії, що перебуває в стані занепаду, процвітання культу шаблону:

*Поезія безплідна, мов толока,
Усе завмерло, мов пройшла чума* [3, 228].

На думку автора, поет повинен мати власні погляди щодо дійсності, не перебувати в лабетах влади та бути її вірним прислужником. Призначення митця – нести правду в народні маси,

діяти на благо народу. В. Симоненко висміює не пасивність українського народу, а пристосування, запроданство тих, хто при владі:

...Біля керма запроданці, кастрати

Дрижать від страху в немочі сліній [3, 228].

Важливим для розуміння поета як творчої особистості, так і громадянського діяча є події, що пов'язані з 1960 роком, які незабаром позначилися на подальшій долі не тільки В. Симоненка. Як відомо, напровесні 1960 року в Києві з волі пробудженого хрущовською «відлигою» юнацтва був заснований Клуб творчої молоді... Хоча на той час В. Симоненко жив і працював у Черкасах, проте разом з Аллою Горською й Іваном Драчем, Ліною Костенко й Іваном Світличним, Євгеном Сверстюком і Василем Стусом, Миколою Вінграновським і Михайлом Брайчевським він став душею й окрасою цього Клубу.

Громадянська позиція поета вимагала від нього не пасивного споглядання дійсності, а активного пошуку, знаходження результатів своєї праці. Тому тоді він залучається до комісії, метою якої було перевірити чутки про масові розстріли в енкаведистських катівнях і відшукати місця потаємних поховань жертв сталінського терору. Разом із Аллою Горською, Лесем Танюком вони обходили десятки прикиївських сіл, опитали сотні й сотні тамтешніх жителів, виявили урочища, де, за свідченням селян, більшовицькі кати ховали сліди своїх мерзенних злочинів. « ... Із заявою вони звернулися до органів місцевої влади, після чого всі троє піддалися цькуванню і залякуванню» [2, 111].

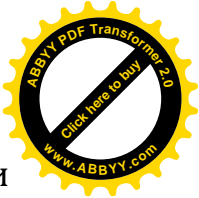
Згодом це стало поштовхом для написання багатьох поезій, в яких поет критикує політику Радянського Союзу, що створюють культу народних героїв, а насправді – це трагедія народу, що гине через політику самодержавства. Для простеження громадянських та політичних мотивів пропонуємо для аналізу поезію «Земля кричить. Шинкують кров'ю війни...», датована 1963 роком.

На перших погляд, здається, що провідна тема – спогади, роздуми автора про Велику Вітчизняну війну:

... і війни йшли не на життя – на смерть,

гриміли залпи, і ятривались рани,

і світ ішов, здавалось, шкереберть... [3, 152].

Однак на тлі війни автор зображує тих інакомислячих, що були репресовані, переслідувані, знищені; тих, що змивали свою правду кров'ю в штрафбатах і про долю яких замовчували. І тепер поет убачає своєю місією донести істину до народу, адже цьому сприяє й «відлига»:

*О, не забудьте, люди,
своїх братів, що нині неживі,
що руйнували світ тиранства і облуди
і нищили в'язниці вікові [3, 152].*

У цій поезії Василь Симоненко використав прийом художньої деталі, про що свідчать наступні рядки поезії:

*О, не забудьде тих, що рвались крізь багнети, в степах поклали
голови свої...*

Поет указує на місце поховання жертв сталінських репресій – Биківнянський ліс. Однак результати дослідження, що були направлені до розгляду Київської міськради, не були розглянуті й деякий час замовчувалися.

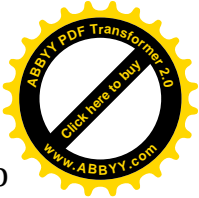
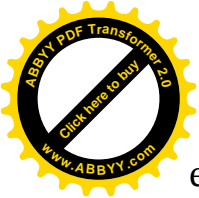
Пропонуємо до розгляду поезію «Некролог кукурудзяному качанові, що згнив на заготпункті», датовану 28.07.1963 роком, що стала своєрідною інвективою до правлячої партії та сатиричним висміюванням тогочасної політики, яку проводив вождь «відлиги», виголошуючи на одному з пленумів: «...кукурудзу потрібно впроваджувати, не зупиняючись перед примусом, подібно до того, як у 18 ст. у Росії впроваджували картоплю» [1, 521]. Ця «кукурудзяна кампанія» зазнала краху й це не розв'язало зернову проблему. Василь Симоненко не залишається осторонь суспільних проблем. Сатирично глузуючи над поразкою нової влади:

*в труні лежить не вождь і не маєстро,
А просто – кукурудзяний качан [3, 149].*

Автор водночас проймається щирим жалем до селянських проблем, дарма затраченої праці та сил:

*Безсонні ночі, неспокійні днини, мозолі, піт, думок гарячий щем
лягли з тобою поруч в домовину і догнивають під густим дощем [3, 149].*

Автор передчуває «розслідування невдач», що очікують на нижчі прошарки влади, що будуть нести відповідальність за невдачі вищого

ешелону влади: «кого трясти за петельки і душу? Кого клясти за цю безглузду смерть» [3, 149].

Будучи вихідцем із села, автор співчуває селянам, для яких земля – це не тільки засіб для існування, це – їхня надія, радість. Політика аграрної реформи « вбила» в селян надію на краще в майбутньому, адже їхня праця не принесла очікуваного результату. Поет промовляє такими полум'яними словами: «Прокляття вам, лукаві лицедії, в яких би ви не шлялися чинах! Ви убиваєте людську надію так само, як убили качана» [3, 149].

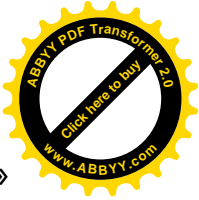
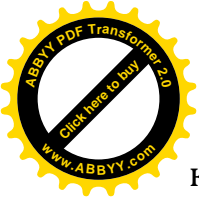
Таким чином у даній поезії В. Симоненко постає захисником прав аграріїв, показуючи, що дійсним господарем землі є командно-адміністративна система, а не селяни.

Пропонуємо до розгляду наступну поезію, що деякий час заборонялася друкуватися. Це поезія «Прирученим патріотам», написана на початку 1960-х років. Поет виступає активним громадським діячем, який відстоюючи права України на незалежність, бажаючи кращого майбутнього, висміює тих, хто пасивно спостерігає за подіями, залишається осторонь проблем, дотримуючись принципу, що «моя хата скраю». В. Симоненко сатирично відтворює образ лжепатріота, що немає власної світоглядної позиції, а комфортно пристосовуються до необхідних умов, у яких він перебуває. « І свій народ ви любите без міри, коли у міру вигідно любить» [3, 148].

За допомогою підтексту автор звертається до тих, хто відноситься до категорії приручених патріотів:

*Ви чуєте народні віщі думи,
його тривоги берете в серця,
коли потієте у черзі за костюмом,
затиснувши в долоні гаманця [3, 148].*

З наведеного уривка можемо виокремити тих, кому адресовані дані слова. Це – люди, робота яких пов'язана з політичним Олімпом. Але, маючи у своїх руках повноваження, вони залишаються осторонь від політико-соціальних проблем. Ця пасивність, пристосування, бюрократія викликають у поета опір до жорстокої дійсності « За плату ви закохані в ідею... Хто ваш народ? Яка у нього доля? Куди його

коріння проросло?» [3, 148]. Трагізм цих «приручених патріотів» полягає не скільки в пасивності, стільки в їх праці на благо держави, що поневолила український народ. Поет називає їх «нікчемними слугами чорного раба».

Наприкінці поезії В. Симоненко вдається до протиставлення ідей великого Кобзаря та обмеженості пристосуванців: « Хоч раз почувте, грамотні руїни ... нема на світі України, немає другого Дніпра».

Пропонуємо до розгляду поезію «Ще один протест», що написана поетом у студентські роки.

Молодий поет відтворює пошук людини правди, відстоювання свобод та прав громадян, що відбувається в період її молодості:

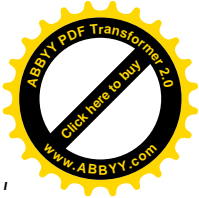
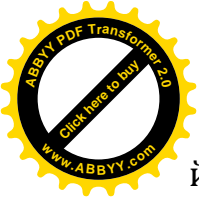
*До двадцяти бунтуємо завзято, шукаєм правди, клянемо
брехню... [3, 155].*

Пошуки особистісного щастя, віра в можливість все на краще, знайти своє покликання й сенс людського буття – все це охоплює молоду людину, вона стає активістом народу.

В. Симоненко показує хронологію людського життя, поділяючи його на «до двадцяти років» і «після». «Після» – зникає запал щось змінювати, цілковито влаштовує робота й посада чиновника. Поет протиставляє духовні й матеріальні цінності, що стають предметом внутрішньої боротьби. І в більшості випадків людина обирає останній варіант. Сатира гостро відчуваються в останніх словах:

*...уже в душі нема святого болю,
і розум наш не рається на волю –
ми раді тим, що ситі і живі [3, 156].*

Висновки. Отже, ліриці Василя Симоненка громадянсько-політичного спрямування характерна іронія, гостра сатира на тогочасний політичний устрій та економічні проекти так званого добробуту. Ліричний герой, якщо йдеться про обстоювання інтересів українців, звернення до трагічної долі народу, роздуми про призначення поезії («Земля кричить. Шинкують кров'ю війни...», « Некролог кукурудзяному качанові, що згнив на заготпункті», « Толока») деякою мірою є прототипом автора. Однак на противагу уособлення кращих рис свідомого громадянина, автор протиставляє

йому морально деградовану істоту, яка втратила духовні орієнтири, присвятивши своє існування задоволенню матеріального благополуччя (« Ще один протест», «Прирученим патріотам»). В. Симоненко не тільки засуджує їхню життєву позицію, але й звертає увагу на внутрішню боротьбу, що в багатьох випадках закінчується поразкою особистості: «до двадцяти бунтуємо завзято, шукаєм правди, клянемо брехню...та пройдуть дні і ми стаєм холодні... такі собі чиновнички черстві» [3, 155].

Перспективи подальших досліджень. Розгляд ідейно-тематичних образів лірики В. Симоненка не вичерпується здійсненням нами аналізом. Перспективним може бути виявлення інших мотивів як у ліриці, так і в прозі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. Історія України: навч.посібник / Бойко О. Д. – К.: Академвидав, 2008. – 688. – (Серія « Альма-матер»).
2. Україна. Видатні постаті / [упоряд. А. А. Клімов]. Х.: Веста, 2009. – 128 с.: іл.
3. В. Симоненко. Ти знаєш, що ти – людина: вірші, сонети, поеми, казки, байки / [упоряд. В. А. Гончаренко]. К.: Наукова думка, 2001. – 296. – (Серія « Бібліотека школяра»).
4. А. Ткаченко. Василь Симоненко: Нарис життя і творчості / Ткаченко А. О. – К.: Дніпро, 1990. – 312.

РЕЗЮМЕ

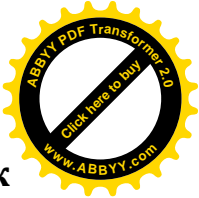
Рева Т. В. Гражданско-политические мотивы в лирике Василя Симоненко. *Статья посвящена анализу художественных особенностей изображения реалий гражданско-политической жизни Украины в конце 30 – ср. 60-х годов XX в. Автор характеризует особенности жизни всех верств населения, путем ретроспекции исторических этапов, включая их в жизнь своих лирических героев.*

Ключевые слова: гражданская позиция, политические мотивы, хрущовская оттепель.

SUMMARY

Reva T. Civil-political reasons in lyric poetry of Vasyl Simonenko. *The article is devoted to the analysis of artistic features of recreation of the real picture of social and political life of Ukraine at the end of 30 – middle 60-s of XX century. An author traces the features of life of all layers of population, by the retrospective view of the historical stages, assembling them in life of the lyric heroes.*

Keywords: civil position, political reasons, khrushchovska thaw.

О. І. Шелестюк

**«ВОЗВЕЛИЧУ ОТИХ МАЛИХ РАБІВ НІМИХ.
Я НА СТОРОЖІ КОЛО НИХ ПОСТАВЛЮ СЛОВО...»
(ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗОТВОРЕННЯ СЕЛЯН
У ПРОЗІ ГРИГОРА ТЮННИКА)**

У пропонованій статті розглядаються особливості зображення характерів селян у прозі українського письменника-шістдесятника Григора Тютюнника. Особлива увага приділяється образотворенню людей, які зазнали поневірянь і злигоднів у воєнні та повоєнні роки.

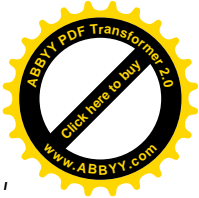
Ключові слова: шістдесятництво, характер, межова ситуація.

Постановка проблеми. Зображення індивідуальних характерів на тлі історичних подій було актуальною в українській літературі протягом усієї історії України. Багато письменників зверталися до історичної тематики не просто задля відображення фактичного матеріалу, а для розуміння деяких подій з погляду їх впливу на розвиток внутрішнього світу окремої особистості й нації загалом. У кожному епоху існували угруповання, гуртки, які ставили собі на меті зафіксувати найважливіші віхи своєї доби й у образній формі узагальнити їх.

Мета нашої статті – з'ясувати специфіку творення художнього образу селян на тлі трагічних сторінок історії України в малій прозі письменника-шістдесятника Григора Тютюнника. Для її розкриття необхідно виконати ряд **завдань**: виявити специфічні риси епохи; охарактеризувати явище шістдесятництва; розкрити особливості зображення трагічної долі людей у воєнні та повоєнні роки.

Дослідженню українського шістдесятництва присвячено ряд праць, зокрема, Н. Зборовської, Ю. Шевельова, М. Жулинського, Г. Сивоконя, Т. Салиги, І. Кошелівця, О. Каленченка та ін.

Виклад основного матеріалу. Особливої уваги потребує українське відродження 60-х років ХХ ст., яке стало «спробою зняти етнокультурну деформацію та консолідувати державу»[1, 76]. Цей період отримав назву шістдесятництва й показав, що українська література – це самобутнє, висококультурне явище. Воно стало не просто виявом національної свідомості українського народу, а й основою сучасної культурної ситуації.

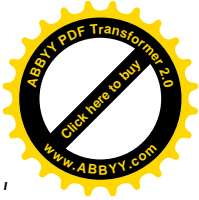
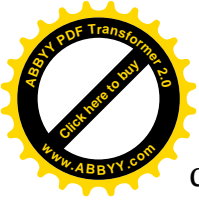
Будучи свідками багатьох історично важливих звершень, шістдесятники подавали власне їх потрактування, робили певні прогнози щодо подальшого розвитку країни й мистецтва. *«Шістдесяті роки, їхня пам'ять. Їхня філософія, їхній спадок, їхня еволюція є палючою магматичною основою української сучасності. Тому так непросто зрозуміти суть цих років, проаналізувати їхню генеалогію, окреслити їхній контекст, простежити їхню еволютивну парадигму»*[3, 65], – зазначає О. Пахльовська.

У своїх творах письменники-шістдесятники (Гр. Тютюнник, Є. Сверстюк, І. Жиленко, Н. Світлична, Р. Корогодський, М. Коцюбинська), створюючи соціально-психологічний портрет епохи, узагальнюючи й типізуючи образи, намагаються осмислити те, що відбувається навкруги, знайти цьому пояснення, зрозуміти, що буде далі й змалювати простих людей, які вкотре опинилися на роздоріжжі.

Аналізуючи мемуари та автобіографії митців, розуміємо, що поява саме такої когорти письменників була зумовлена тими історичними й культурними умовами, в які потрапив український народ: *«все втрачало значення і сенс; людина втрачала лице і будь-яку вагу; слово вивітрювалося; мова засмічувалася і зневажалася»* [4, 28]. Голодомор, події Другої Світової війни вплинули на свідомість усього народу, а особливо на свідомість творчих людей. Вони прагнули осягнути й осмислити їх.

Не винятком став і Григорій Тютюнник. Маючи велике серце й душу, сповнену любові до рідного краю та народу, він не міг стояти осторонь усього, що відбувалося з ним. У його автобіографії немає поділу на особисту та народну трагедію – для нього біль кожної окремої людини – це його біль.

«У тридцять третьому році сімейство наше опухло з голоду, а дід, батько мого батька, Василь Феодулович Тютюнник, помер ще й не сивий був і зуби мав до одного міцні... я й досі не знаю, де його могила, а я в цей час – тоді мені було півтора року – перестав ходити (вже вміючи це робити), сміяться і балакати перестав...»[5, 6], – такими словами в 1966 році згадає Григорій Тютюнник події 1932–1933 років. На фоні трагічних сторінок історії України письменник яскраво зображує

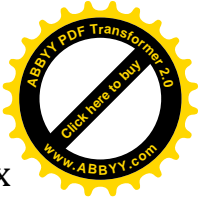
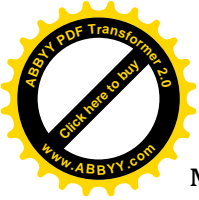
селян, які так і залишилися з чистими душами та добрими серцями, ніби того лиха й не було. Як будь-яка межова ситуація, війна є найбільш екстремальним явищем одночасно для величезної кількості людей, вона виявляє екзистенційну сутність кожного. Письменник і сам пережив багато горя: ув'язнення батька, сирітські поневірвання, смерть брата...

Проза Григора Тютюнника характеризується глибокими характерами героїв, внутрішній світ, яких як ніхто інший, він розумів. Найбільш яскраво автор зображує дітей і людей похилого віку. *«Я люблю стареньких і малих – і тих, і тих за мудрість і доброту»* [6, 8], – говорив письменник.

У центрі його творів часто опинялися каліки, сліпі, німі, тобто скривджені долею, люди. Особливо боліло йому поневірвання сиріт повоєнного часу, їхні безпросвітні злидні. Григір Тютюнник належав до митців, які нещадно ставляться до фальші та лицемірства. Усе бачене й пережите правдиво, природно переплавлялося в художнє слово. Письменник зображав життя, яке знав достеменно і яке, крім нього, ніхто б не зобразив. *«Його герої правдиві кожним своїм жестом, виразом обличчя, психологічною деталлю, природністю мови, невимушеністю думки, ідентичною до характеру чуттєвістю»*[2, 13], – писала Р. Мовчан. Новели письменника – це насамперед біль, страждання за людину. *«Іноді я відчуваю людину, як рана сіль»*[6, 7], – писав Гр. Тютюнник у щоденнику.

Улюблені герої письменника – люди, що живуть простим життям і не прагнуть дістатися до захмарних ідеалів. Він тонко вловлював соціально-психологічні, моральні зміни в житті села, й те, незмінне, що лишалося після всіх лихоліть і знущань над душею селянина. Правдивість зображуваних людських характерів, художня майстерність у відтворенні їхніх учинків, емоцій – це те, чим найбільше приваблюють читача твори Григора Тютюнника.

Серед образів, які найбільше привертають до себе увагу, чільне місце займають образи знедолених людей, що на собі відчули весь жах війни та голодомору. *«На згарищі»*, *«Перед грозою»*, *«Обнова»*, *«Сито сито...»*, *«Три зозулі з поклоном»* – герої цих творів різні й водночас схожі

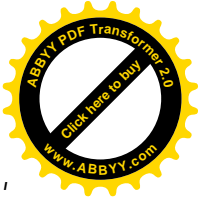
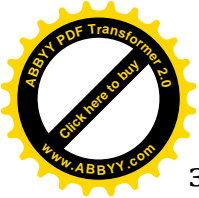

між собою. Ці оповідання дали цілу низку знедолених людей, голодних підлітків, чиї батьки загинули на фронті або були знищені в таборах. Із вражаючою достовірністю подано образи хлопчиків у оповіданнях «Перед грозою», «Обнова». Письменник не відвертає погляду від страшних картин бідності, детально змальовує злидений одяг, взуття: *«Сорочка на мені — аж торохтить. Дебела одежина! Ношу вже п'ятий рік, і не рветься, бо з плащ-палатки»*[6, 109]. Але могутність його – і письменницької, й людської – особистості полягає ще й у тому, що він за зовнішньою непривабливістю (лахміття, старість, каліцтво) умів розгледіти внутрішню красу, людську неповторність.

Одним із найтяжчих наслідків будь-якої війни є загибель людей. Причому не тільки військових, але й мирного населення – дітей, старих, підлітків, жінок. Тому серед численних творів про Велику Вітчизняну війну особливе місце посідає тема сирітства, знедоленості маленьких дітей. *«Василько сидів біля сухої порожньої торбинки, уткнувшись головою в коліна. Йому думалося про те, що сьогодні у їхній хаті не світитиметься, бо немає риби, щоб чистити. А завтра на снідання не буде юшки. Поля плакатиме, мати піде на роботу не уївши і повернеться увечері з товстими набряклими ногами»*[6, 208]. У його творах діти постають мужніми, хоробрими альтруїстами («Климко», «Вогник далеко в степу», «Перед грозою» та ін.). У межових ситуаціях вони, на відміну від багатьох дорослих, виявляють себе справжніми героями.

З жалем і невимовною тугою автор змальовує людей, скалічених війною. Прості хлібороби, яким з покоління в покоління передавалась любов до землі, Батьківщини зіткнулися з великим лихом: сини, молоді чоловіки пішли на фронт, а старі батьки, діти, жінки залишилися їх чекати. *«Тітка Ялосовета одразу заплакала, почала розказувати, що хату нашу «вкинуло бомбою в річку», що живемо ми в тій хаті, як у норі, одягатися ні в віщо, їсти теж не дуже... А я стояв, дивився у підлогу і тримав у спітнілій руці згорнуті в дудочку документи: заяву, метричну довідку, табель за п'ятий клас і автобіографію»* [6, 445].

Висновки. У творах шістдесятників, зокрема Григора Тютюнника, характери й долі подаються на тлі історичних подій, що

зумовлює утвердження через них морально-етичних принципів, визначення національної основи їх становлення. Через образи знедолених людей, життя яких перекреслила війна, автор утверджує ідеали гуманізму, доброти, звертається до наболілих проблем. Герої малої прози Григора Тютюнника не можуть залишити байдужим жодного. Вони назавжди викарбуються в пам'яті читача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зарецький О. Офіційний та альтернативний дискурси. 1950 – 80-ті роки в УРСР / Олексій Зарецький. – К. : Інститут української мови НАН України, 2008. – 440 с.
2. Мовчан Р. Григір Тютюнник / Раїса Мовчан // Україна і світ. – 2001. – Ч. 50. – С. 13.
3. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту / Оксана Пахльовська // Сучасність. – 2000. – № 4. – С. 65-84.
4. Сверстюк Є. Шістдесятники і Захід / Євген Сверстюк // Блудні сини України. – К. : Знання, 1993. – С. 23-33.
5. Тютюнник Гр. Автобіографія / Григір Тютюнник // Літературна Україна. – 1987. – 16 липня. – С. 6.
6. Тютюнник Гр. Вибрані твори : Оповідання. Повісті / передм. Б. Олійника. – К. : Дніпро, 1981. – 607 с.

РЕЗЮМЕ

Шелестюк О. И. «Возвеличу этих малых рабов немых. Я на стороже возле них поставлю слово...» (особенности творения образов селян в прозе Г. Тютюнника).

В предлагаемой статье рассматриваются особенности изображения характеров крестьян в прозе украинского писателя-шестидесятника Григора Тютюнника. Особенное внимание уделяется изображению образов людей, которые испытали скитания и бедность в военные и послевоенные годы.

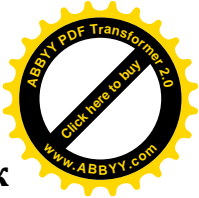
Ключевые слова: шестидесятничество, характер, граничная ситуация.

SUMMARY

Shelestyuk O. «Will eulogise those small slaves of mutes. I on watch near them will put word» (Features of image creation of peasants are in prose of H. Tyutyunnika).

In the offered article the features of image of characters of peasants are examined in prose of the Ukrainian writer-shistdesyatnik Hryhir Tyutyunnika. The special attention is spared to the image creation of people which tested wandering and poverties in soldiery and post-war years.

Keywords: shistdesyatnictvo, character, boundary situation.

О. І Шелестюк

ТРИВИМІРНИЙ ВІЯВ ЛЮБОВІ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО

Стаття присвячена виявленню особливостей зображення концепту любові у творчій спадщині письменника-шістдесятника М. Вінграновського. Особлива увага приділяється аналізу триєдиної структури даного концепту.

Ключові слова: *концепт, межова ситуація, оповідання, проблема вибору.*

Постановка проблеми. На сьогодні в літературознавстві існує цілий ряд досліджень, присвячених творчості Миколи Вінграновського. Незважаючи на це, таємницю його таланту розкрити так і не вдалось. Творчий доробок М. Вінграновського – це одне з найяскравіших явищ у літературі ХХ ст. Разом з іншими митцями-шістдесятниками він створив ряд образів, які відкрили перед читачами живописний світ його таланту.

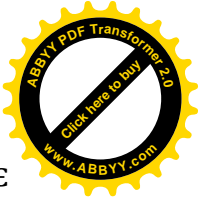
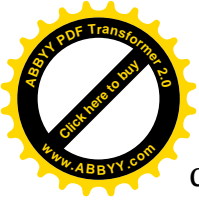
Мета нашої статті – дослідити тривимірний вияв любові у творчому доробку М. Вінграновського. Вона передбачає виконання ряду **завдань**: дослідити поетичну й прозову спадщину М. Вінграновського; розкрити особливості вияву концепту любові у творах митця.

Дослідженням творчості письменника-шістдесятника займалися такі дослідники, як І. Дзюба, С. Антонишин, С. Богдан, О. Гальчук, Ю. Ковалів, В. Моренець, В. Слапчук та ін.

Виклад основного матеріалу. Серед багатьох образів у творах М. Вінграновського чільне місце посідає образ любові. Його вияв досить своєрідний. Це почуття зображене не в одному певному аспекті, а має тривимірний характер:

- любов до людини;
- любов до всього живого;
- любов чоловіка й жінки.

Кожне з почуттів рідко існує відокремлено від інших. Їхня взаємодія створює загальний образ душі героя, її глибину. М. Вінграновський майстерно зображує ці почуття, удаючись до використання різних художніх засобів і прийомів для їх зображення. Як великий знавець людських душ, він часто поміщає героя в межову

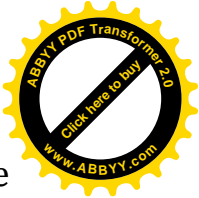

ситуацію, ставить його перед вибором «або-або», чим зумовлює гостроту вияву любові.

Щоб краще зрозуміти кожен із компонентів її тривимірної структури, пропонуємо до уваги їх аналіз на конкретних прикладах із творів. Перш за все розглянемо вияв концепту любові до людей. Будучи великим гуманістом М. Вінграновський у своїх творах зображує особистість, яка опинилася в складних життєвих обставинах, але знайшла в собі сили йти далі, залишилися з доброю душею та чистим серцем. Як і деякі інші письменники-шістдесятники, автор звертається до теми обездолених, нещасних людей повоєнних років.

Трагедію старого чоловіка, який лишився на старість сиротою зображено в оповіданні «Наш батько». У ньому зображується доля людини, що втратила найдорожче у своєму житті – синів. Незважаючи на перенесене лихо, чоловік залишився самим собою, у його серці ще тліє любов до праці, природи, корівчини. Розповідь ведеться від імені загиблих синів, що ще більше поглиблює трагізм. *«Батько прив'язує корову до береста. Берест – це я, його середній син. В одному з боїв я впав на міну і виріс оце коло нашої хати берестом»*[2, 432]; *«Корова пасеться, наш батько курить, вітер, сонце, а в цій братській могилі лежу я, його старший син»*[2, 431]; *«Мене нема. Тобто оце поле, на якому наш батько випасає череду, це я і є. Мій літак вибухнув у повітрі, і я осипався на землю попелом, так що ні могили у мене нема, нічого»*[2, 433]. Людське існування показане не як коротка мить, а як ціла вічність, яка чекає на тих, що поклали своє життя за свободу рідного краю.

Образами осиротілих сімей пронизана творчість М. Вінграновського. Звернення до них підсилює значення використання концепту любові. Під час війни люди були поставлені в межові ситуації й не всі зробили правильний вибір. Материнська любов, горе втрати дитини – ці образи знайшли свій відгук у оповіданні «Літньої ночі». Темною плямою на тлі мирного післявоєнного життя проступають сльози матері за синами: *«Люблю і над маминими сльозами, коли, буває, заплаче вона за своїми синами, а за моїми братами, які лежать десь в інших країнах з іншими кавунами, дідами, лелеками і чорнобривцями»*[2, 435].

Крім любові батьківської зустрічаємо й любов дітей. Чи не найяскравіше її відображення знаходимо в оповіданні «Первінка». Маленький хлопчик йде світ за очі, щоб купити корову, забезпечивши цим трішки краще існування своїй родині. Його сміливість та любов до рідних допомагає йому щасливо повернутися додому.

Наступним компонентом тривимірної структури любові є любов до всього живого, особливо до народу, природи. Найяскравіше це почуття виявляється у творах про дітей. Їхня любов до тварин, навколишнього середовища вражає своєю чистотою та щирістю. Герої таких оповідань, як «Літньої ночі», «Первінка», «Сіроманець» утілюють у собі сердечну чистоту, єдність людини й світу природи, зв'язок між ними, який так часто буває втраченим дорослими.

«З води сходило сіре сонце, на ньому скидалась риба, і Сашко обнімав Сіроманця за шию:

– А ти думав, вовчику, як? Ти думав, що це нам вже і кінець з тобою?»[2, 335]. Зображення дружби дитини й тварини утверджує вічні цінності, які мають стати основними для кожної людини: гармонійного співіснування з природою, любові до братів наших менших.

Однією з найяскравіших і найчистіших є любов чоловіка й жінки. Це сакральне почуття ставало музою для письменників та поетів. У всі часи кохання оспівувалось як щось сакральне, вічне, до кінця нерозгадане. Немає, мабуть, у світі такого митця, який би не творив свої шедеври в його честь. Не став винятком і М. Вінграновський. *«Любов – почуття, незалежне від людської свідомості, волі бажання, моралі, воно ніби дається якоюсь вищою силою, тому мусить лишатися поза осудом чи запереченням»*[4, 185], – зазначає Р. Мовчан. Саме таке кохання й зображує у своїх творах М. Вінграновський.

Поет змальовує різну любов: зовсім юну – *«Передчуттям любові і добра / І в ці рази я тішусь та радію»*[2, 167] – й таку, що загартована в полум'ї життя. Це світле почуття постає в образі пташки, яку так легко сполохати: *«Не зрадь хоч раз, не проминися даром, / Один хоч раз, передчуття моє»*[2,167]. Найсолідшим поет бачить перше кохання. Саме воно є найчистішим і найнеповторнішим. Кохання ще зовсім юних парубків і дівчат автор змальовує на тлі буяння весни:

*«То був мій перший день колись...
Стояло серце на колінах,
І профіль твій в бузкових тінях
Очима почуття дививсь...»*[2, 55].

У поезії М. Вінграновського кохання – це могутня сила, яка може воскресити серце, повернути надію й віру в добро. Лише воно здатне відродити душу, знищену негодами й лихом. До любові автор звертається як до вищої святої сили, уклінно просячи:

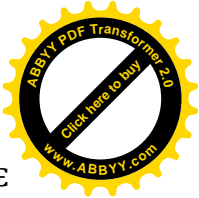
*«Йди ж, моя любове, доки твоя воля,
Коли навіть пройдеш і саму себе...»* [2, 102].

Таке молитовне звернення надає цьому почуттю дійсно сакрального значення. Розуміння кохання як чогось святого пронизує всю інтимну поезію М. Вінграновського:

*«І не зроню я слова, як з молитви,
До тих любовей, де любов ще гріх!»*[2, 81];
*«З вогню і вод, від неба і до неба
Твоїм ім'ям на тебе я молюсь...»*[2, 81]

Любов у творах митця набуває сакрального значення, а отже, залишається вічною не розгаданою загадкою. І тим стає ще прекраснішою. Автор часто проводить паралель між природою й коханням, роблячи акцент на його досконалості, святості: *«Біля тополі Дмитро зупинився. Як птах, налетіла на нього Марія, і вони покотилися в траві»*[2, 338]. Крім щасливого й взаємного почуття М. Вінграновський часто змальовує таку любов, яку варто здобути в боротьбі. Саме таке кохання й варте того, аби за нього змагатися, адже лише здобувши його таким чином, людина буде по-справжньому його цінувати:

*«І знов несу в твоєму слові,
Як світле сніво, як плавбу,
Як рух тієї ще любові,
Що визнає лиш боротьбу»*[2, 81];
*«Тебе любити – не збагнути,
Прощанням щастя доганять...»*[2, 81].

Висновки. Любов у творчості М. Вінграновського має тривимірну структуру, і кожний з її елементів – це велике й чисте почуття, яке здатне зцілювати душу й загоювати сердечні рани. Лише воно кожного разу рятує нашу планету. Саме любов була тим стимулом, який знову й знову давав сили нашому народу жити далі. Мистецький доробок М. Вінграновського назавжди залишиться одним із шедеврів літературного процесу ХХ ст. Адже саме любов до людей, природи – це те, заради чого варто жити.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонишин С. Я вас люблю. Роздуми над поезією М. Вінграновського / С. Антонишин // Київ. – 1992. – №7.
2. Вінграновський М. Вибрані твори / передм. І. Дзюби. – К.: Дніпро, 1986. – 463 с.
3. Дзюба І. Поезія Миколи Вінграновського / І. Дзюба // Визвольний шлях. – 1967. – березень. – Лондон. – 375 с.
4. Мовчан Р. Українська проза ХХ ст. в іменах : посібник для старшокласників, студентів, учителів : у 2 ч. / Р. Мовчан. – К., 1997. – Ч. 1. – С. 174-200.

РЕЗЮМЕ

Шелестюк О. И. Триединая структура любви в творчестве Н. Винграновского.

Статья посвящена выявлению особенностей изображения концепта любви в творческом наследии писателя-шестидесятника М. Винграновского. Особенное внимание уделяется анализу триединой структуры данного концепта.

Ключевые слова: концепт, граничная ситуация, рассказ, проблема выбора.

SUMMARY

Shelestyuk O. Three dimensional display of love in creative work of M. Vingranovskiy.

The article is devoted to the exposure of features of image of concept of love in the creative inheritance of writer-shistdesyatnika M. Vingranovskogo. The special attention is spared to the analysis of triune structure of this konceptu.

Keywords: koncept, boundary situation, story, problem of choice.

Н. М. Шепеленко

ІВАН СВІТЛИЧНИЙ В КОНТЕКСТІ ШІСТДЕСЯТНИЦТВА

У статті досліджено роль Івана Світличного у русі шістдесятників, визначено основні напрямки його праці, а також прослідковано формування ідейного ядра, скерованого на протидію існуючому тоді режиму.

Ключові слова: дисиденти, самвидав, шістдесятництво, Іван Світличний.

Постановка проблеми. На нашу думку, постать Івана Світличного в наш час залишається малодослідженою, при тому що його внесок у розвиток українського національного руху 1960–1970-х років досить високо оцінюється як його діячами, так і науковцями. Наприклад, на відміну від В. Симоненка, Іван Світличний не був видатним поетом, а його літературознавчі праці мають інтерес лише для вузькопрофесійного кола. А на відміну від В. Стуса, що трагічно загинув у боротьбі з владою і став своєрідним символом нескореності, смерть Івана Світличного стала наслідком тривалого згасання життєвих сил.

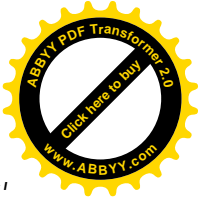
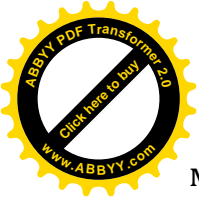
Аналіз актуальних досліджень. Постать Івана Світличного привертала увагу таких дослідників, як Б. Горинь, В. Дончик,

М. Коцюбинська, Є. Сверстюк. Однак, на нашу думку, зазначений аспект проблеми залишається й досі малодослідженим.

Мета статті – визначити роль Івана Світличного у русі шістдесятників та проаналізувати основні напрямки його праці.

Виклад основного матеріалу. Життя Івана Світличного першої половини 1960-х років не вичерпується виключно літературознавством. Його не можна вписати в образ «кабінетного вченого» чи теоретика, який відірваний від життєвих реалій. На наш погляд, саме І. Світличному належить вирішальна роль у формуванні шістдесятництва як особливого феномену в межах українського національного руху. Ось саме під його впливом долається потяг до нелегальної боротьби, що у той час мала місце в Україні в діяльності «перехідних організацій» типу Української робітничо-селянської спілки або Українського національного фронту.

Іван Олексійович пориває з радикальним націоналізмом, але залишає актуальними його ідеали такі, як національна ідея, державність, соборність. Долає односторонність колективного суспільного ідеалу й активно пропагує свободу особистості. Відмовляється митець від принципу «організації» на користь моделі неформальних зв'язків індивідів, об'єднаних спільними ідеями та інтересами. Активно долучається до руйнування стереотипів і упереджень ідеологічного і ментального характеру, що існували між українцями, й пропонує нові

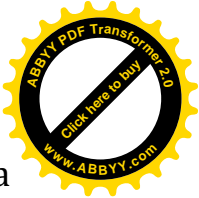
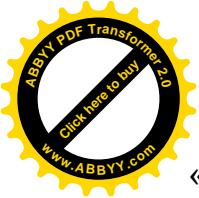
моделі порозуміння на основі демократизму, толерантності, відкритості. Знаходить сильний потенціал для досягнення ідеалів у таких формах, як мистецтво і наука, і таким чином, вводить український національний рух у новий дискурс боротьби, який умовно можна назвати «інформаційним».

На переконання Л. Танюка: «У Світличного не було відчуття, що він вождь або що він повинен рухати маси кудись у бій. Ні, він був людиною пера, людиною мислення, але, тим не менш, навколо нього моментально об'єднувалися люди тому, що він мів дати хорошу пораду, витягнути із людини його талант і спрямувати у потрібне русло. Це були люди внутрішньої наповненості – маленькі планети, навколо яких починали обертатися інші планети» [6, 443].

Літературознавчі ідеї Івана Світличного руйнували не лише монополію соціалістичного реалізму, але й допомагав молодим поетам та прозаїкам. Він був саме серед тих, хто зміг творчий потенціал молоді скерувати у виключно «україноцентричне русло», оперти її на традиції митців «розстріляного відродження».

Іншою складовою впливу І. Світличного на шістдесятництво, поруч із А. Горською, стає роль об'єднувача молоді. Обставини, в яких зароджувалося це явище, далекі від ідилій західного суспільства, у якому одним із чинників «бунту молоді» була невідповідність між відносно високим рівнем матеріального благополуччя та запитами духовного життя. Молоді таланти потребували моральної підтримки, хорошої рекомендації, заохочення, додаткової роботи, пов'язаної з фахом, ну й, звичайно ж, таких прозаїчних речей як притулок під час різноманітних подорожей чи поїздок. Без людини, яка б узяла на себе бодай частину цих приватних проблем, шістдесятництво навряд чи змогло організуватися.

Схожі роздуми знаходимо в Є. Сверстюка: «Я б хотів зупинитися на постаті організатора культурного життя як на постаті, більшій за автора віршів і статей. Чому він, маючи власні вірші, переклади і статті, розшукував талановитих, збирав їхні твори, знайомив, популяризував і на це тратив сили і час? Чому сам виконував ту роботу, якої не виконували інститути, кабінети молодого автора, фінансовані за

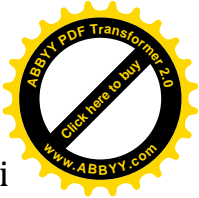
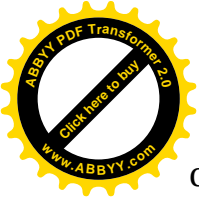

«роботу з молоддю»? Якщо подумати, це винятково важлива національна робота – підіймати, підтримувати, радити і вільно говорити в атмосфері організованої мовчанки і пригніченості» [4, 182].

I. Світличний належав саме до тих, хто щедрістю душі компенсував матеріальні труднощі. Його умови життя не відзначалися розкішшю. Заставлена книжками тісна квартира була одночасно дискусійним клубом, готелем і власне помешканням. Звичайно, що за всіма цими клопатами зникало особисте життя. Однак, саме в невеличкому помешканні на Уманьській, «голубівнику», багато молодих людей із усіх куточків України, що з'їжджалися до Києва у пошуках знань, освіти, реалізації, знаходили гарячу підтримку. Для багатьох із них Іван Олексійович ставав не лише порадиником у виключно фахових питаннях, але й людиною, що відкривала широкі обрії знань, натхненником ідей, помічником у роботі. «Доброокий», – так називав Івана Світличного В. Стус. Про «доброокість» як про «безкорисливе захоплення всім, що хоч трохи було талановитим у тодішній Україні» [5, 356], говорили ті, хто його знали.

Комунікабельність та різносторонність інтересів I. Світличного була важливим чинником об'єднання творчої молоді у першій половині 1960-х років він творить навколо себе середовище. Без Світличного, шістдесятництво не стало б інтегральним явищем, а було б розпорошеним між окремими жанровими номінаціями, у якому художники малювали б автопортрети, поети і прозаїки заглибилися б у монологи, музиканти співали б акапелло, а «фізики» досліджували б неживу матерію тощо.

Показовою є участь I. Світличного в діяльності київського Клубу творчої молоді, навколо якого гуртувалися молоді літератори, художники, театральні, музиканти. До роботи в ньому він долучився наприкінці червня 1960 р. Тоді це було доволі вузькопрофесійне об'єднання молодих акторів і музикантів. Та вже за його порадою туди сходяться молоді поети, дещо пізніше – художники. Своє завдання I. Світличний вбачав у забезпеченні його активістів найрізноманітнішою літературою. Він розумів, що молоді люди, які стали на шлях громадської роботи, повинні бути, насамперед,

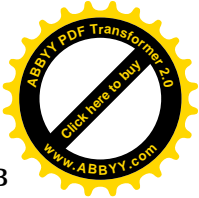
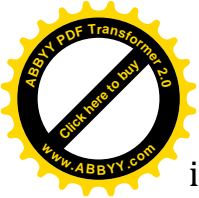
освіченими, поінформованими з історією, філософією, мати хороші естетичні смаки тощо [1, 262].

Своєю діяльністю І. Світличний реалізовував ідею соборності України, що, проявилось у налагодженні плідних зв'язків між Києвом і Львовом та між Україною та українцями за кордоном. Інтерес до Львова у нього пробуджується в 1960 р. У щоденнику Леся Танюка від 21 грудня 1960 р. є щодо цього цікава замітка: «Водив Чорновола до Світличного. Насміялися на тиждень вперед ... У Славка загашник львівських «типів», колекція... Івана Олексійовича цікавив Львів «с толком, с чувством, с расстановкой» – всі аспекти» [6, 44]. Із 1961 р. І. Світличний налагоджує особисті контакти з львів'янами. Утім, не йому, а трійці М. Вінграновський, І. Драч, І. Дзюба у травні 1962 р. вдалося «прорвати» атмосферу настороженості. Відтоді до Львова почалося паломництво творчої інтелігенції спочатку з Києва, а потім із Сум, Харкова, Чернігова та інших міст.

Приблизно з 1964 р. за активної участі І. Світличного налагоджується зв'язок із українцями за кордоном, насамперед тими, які проживали в країнах соціалістичного табору, а пізніше – державах Заходу. Ці зв'язки за своїм характером не зводилися до якихось вузькопрактичних речей на зразок особистих знайомств, обміну інформацією та літературою. У їх основі лежали спроби подолати українську розколотість бодай на рівні інтелектуальної еліти. Її прикладів можна назвати багато: це й поділи на «східняків» і «галичан», православних і уніатів, міських жителів та сільських.

Коли заходить мова про зв'язки шістдесятників, а пізніше й дисидентів із їхніми закордонними ровесниками, дуже часто можна почути про інтелектуальну залежність, що впливала на світогляд, погляди, естетичні смаки тощо. Напевно, не варто це абсолютизувати як у випадку із копіюванням Заходу стилями 1950-х рр. Обмін думками завжди передбачає певне взаємозбагачення, проникнення нових ідей, створення синтезів тощо. І. Світличний також стикався з цим, але при цьому зберігав за собою право приймати чи не приймати їх.

Центральною постаттю був Іван Олексійович у взаєминах із московськими шістдесятниками та представниками молодії

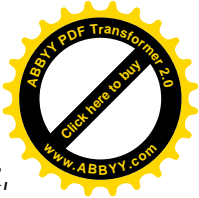
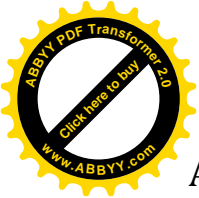
інтелігенції інших союзних республік. Особливо це проявилось в контексті поширення самвидаву та в кампаніях боротьби з незаконними репресіями.

Уже в 1963 р. стали помітні перші спроби влади «пришпорити» рух молоді. У пресі розпочалися «викривальні» кампанії, запряцювали парткоми, жорсткішою стала цензура. За таких умов шістдесятники вимушено вдалися до творення альтернативного середовища, яке розкрилося у самвидаві. На початку доволі стихійне явище, зусиллями таких осіб, як І. Світличний, В. Чорновіл, М. Горинь, він перетворився у організовану мережу підготовки матеріалів, їх конспіративної публікації та нелегального поширення. Літературний, а пізніше публіцистичний український самвидав мав своїх авторів. І. Світличний не належав до їх числа. Його роль полягала в іншому. Належачи до організаційного, хоча і не формального, ядра, він впливав на формування обличчя українського самвидаву – його жанрову та ідейну скерованість.

Автори, які писали твори, належали до того кола, яке творив І. Світличний, а багато задумів визначалися ним. Фактично саме Світличний започаткував записування на магнітофонну плівку віршів молодих поетів: І. Драча, М. Вінграновського, В. Симоненка, Б. Мамайсура, Л. Костенко та інших, а згодом поширював записи серед зацікавлених.

Упродовж всього часу, І. Світличний залишався центральною ланкою в поширенні самвидаву в Україні. Доречно буде додати, що у травні 1964 р. в Каневі відбувалися урочистості зі вшанування пам'яті Т. Шевченка. Готуючись до поїздки, львів'яни під керівництвом М. Гориня підготували майже дев'ятсот примірників різних текстів, що поширювались самвидавом. Через М. Зваричевську ці матеріали потрапили до І. Світличного, а вже через нього поширилися серед приїжджих до Канева.

Із 1964 р. матеріали українського самвидаву передавалися за кордон. Для цього І. Світличний домовлявся зі спортсменами, журналістами, українськими комуністами з Канади, які в той час приїздили до Києва. Ці ж функції виконували М. Мушинка,

А. Куримський, З. Генік-Березовська, А.-Г. Горбач, В. Вовк, С. Козак, Ф. Неуважний, М. Мольнар.

Займаючись поширенням самвидаву, І. Світличний був прихильником поміркованого напрямку, що передбачав, по можливості, уникнення гострого конфлікту з владою. У самвидаві, на його переконання, мали переважати мистецькі твори, а не публіцистика, що розкривала злородні політичні проблеми. Це, зокрема, проявилось в обережному поширенні ним статті «Стан і завдання українського визвольного руху», твору доволі радикального за своїм звучанням, що для частини шістдесятників, так званих «політиків», став програмою дій.

Висновки. Слід все-таки відзначити, що з особою Івана Світличного пов'язано творення міфу шістдесятництва. Це проявляється не так у активному просуванні творів молодих поетів, як намаганні зберегти їх творчу спадщину. Цьому сприяли, найперше, магнітофонні записи, а також створення самвидаву та «тамвидаву». І. Світличний як ніхто інший зумів створити атмосферу «співпричетності до справи». Осмислення його життя та діяльності не можливе поза дискурсом шістдесятників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горинь Б. Двигун шістдесятників / Богдан Горинь // Доброокий. Спогади про Івана Світличного. – К.: Час, 1998. – С. 257-267.
2. Горинь Б. Не тільки про себе. Книга перша (1955 – 1965) / Богдан Горинь. – К.: Пульсари, 2006. – 348 с.
3. Коцюбинська М. Мої обрії: У 2-ох томах. / Михайлина Коцюбинська / Том 2. – К.: Дух і літера, 2004. – 386 с.
4. Сверстюк Є. Трудівник / Євген Сверстюк / Доброокий. Спогади про Івана Світличного. – К.: Час, 1998. – С. 177-194.
5. Танюк Л. З Іваном і без Івана / Лесь Танюк / Доброокий. Спогади про Івана Світличного. – К.: Час, 1998. – 143-172.
6. Танюк Л. Твори в 60-ти томах / Лесь Танюк / Том 5. Щоденники 1960-1961 рр. – К.: Альт прес, 2005. – 808 с.

РЕЗЮМЕ

Шепеленко Н. Н. Іван Світличний в контексті шістдесятництва.

В статті досліджено роль Івана Світличного в русі шістдесятників, визначено основні напрями його роботи, прослідковано формування навколо нього ідейного ядра, направлено на протидію існуючому тоді режиму.

Ключеві слова: дисиденти, самиздат, шістдесятництво, Іван Світличний.

SUMMURY

Shepelenko N. Ivan Svitlychny in the context of social thinkers of the sixties.

Ivan Svitlychny's role in the social movement of the sixties is studied, the main areas of his work are defined, shaping of the kernel of ideas of resistance to regime is traced.

Key words: dissidents, samizdat, movement of the sixties, Ivan Svitlychny.

М. М. Ячменик

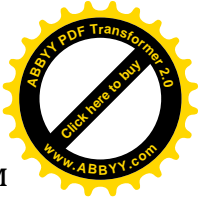
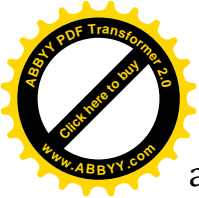
ФОЛЬКЛОРНО-МІФОЛОГІЧНІ ОБРАЗИ У ТВОРАХ ІВАНА ДРАЧА

У статті аналізуються провідні образи поезій І. Драча, інтерпретовані із української народної поетичної творчості та міфології, розглядається їх символіка.

Ключові слова: міф, фольклор, соняшник, сонце, крила, калина, образ.

У творчості Івана Драча провідним фольклорним образом є сонце. У народних віруваннях сонце виступало в образі сонця-колеса. Воно зустрічається в українських весільних піснях, у веснянках («Колесом, колесом вгору сонце йде»), («Кропивнеє колесо понад лісом котиться»). Із сонцем у народі порівнюють і хліб: «Хліб, випечений, як сонце». Дослідники пишуть про обрядове вживання хліба як про залишки принесення жертви сонцю. Коровай у весільних піснях служить символом сонця або місяця. У дитячій народній літературі зустрічається образ сонця в загадках: «Із-за лісу, з-за пралісу золота діжа сходить».

У «Баладі про соняшник» добре відома в літературі тема обдарованості й таланту була подана цілком по-новому: тільки той творець зможе відкрити сонце поезії, хто, поглянувши на це сонце, навіки ним захопиться. Досить цікавим є вибір образів на роль поезії та поета. Якщо сонце – символ світла, тепла, чистоти, життя цілком підходить на роль поезії, то на соняшник як образ поета вибір випав через його національну символіку. Можна говорити, що заглиблений корінням в землю соняшник, який тягнеться голівкою до сонця й нагадує його формою й кольором, досить точно передає думку автора: поет має прагнути високості в поезії, але при цьому «закорінюючись» у рідний ґрунт, у національну творчість. Також новим у цьому творі було ще й те, що І. Драч звернувся не до класичного римованого вірша,

а до верлібру, тобто вірша без рими й розмірів із довільним чергуванням рядків різної довжини. Отже, тільки в одному поетичному творі збірки «Соняшник» спостерігається новаторство І. Драча в жанрі балади, в ритмічно-інтонаційних особливостях твору й неординарному розкритті теми, в поясненні образу сонця.

Жанр балади у творчості І. Драча представлений ще одним твором – «Балада роду»[10;180], хоча він також, як і «Балада про соняшник», не вкладається в загальноприйняте визначення цього жанру. У цьому творі поет передає щире переконання в безсмертності українського народу попри всі негаразди, які йому довелось пережити:

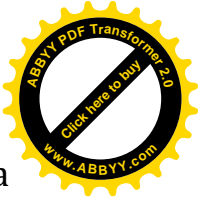
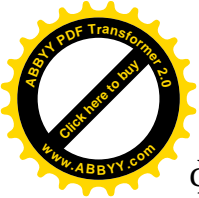
*Сто скажених сивих бід
Та й сушило ж роду вроду,
Та не висхне зроду рід
Ні в погоду, ні в негоду [1, 28].*

У цій поезії І. Драч звертається до змалювання відомого з усної народної творчості образу стежки як символу життєвої дороги людини:

*Внучок тупцю тупотить.
Тупцю, внуцю, тупцю, хлопче.
Сто стежин у світ летить,
Він – сто першеньку протопче...[1, 28]*

Одним із найбільш навантажених символічних образів у системі поетичного стилю І. Драча є образне втілення крилатості. Образ крила нерідко формує смислову єдність взаємодією з символами сонце й серце. Для поета крилатим уявляється не лише навколишній світ, а й людське життя, творче діяння людини. Саме тому він підносить цей символ до рівня непорушного закону педагогіки, позначаючи ним усе справжнє, суттєве й високе в людині. Розширення семантичного обсягу й посилення експресії відповідного слова-образу автор досягає за рахунок новотворів, які стають визначальними в смисловій структурі надслівного мікрообразу: стокрилата доля; тисячокрильно б'ючи сторінками.

У міфології крила – це символ духовності, багатства думки, емоційного піднесення, могутності, незалежності й впевненості. У греків крила символізували любов і перемогу. Давньогрецький

філософ Платон уважав крила символом розуму. Їх зображують на взутті, що означає здатність до величезного духовного піднесення.

Балада «Крила» [1,85] Івана Драча (хоча автор і назвав цей твір «Новорічна Казка», за жанровими ознаками це все-таки балада) розповідає про те, як Новий рік обдарував людей різними подарунками. Дядькові Кирилові дістались крила. Але подарунок не радував ні Кирила, ні його дружину, бо від такого подарунка родина не мала ніякої користі. І тоді він:

*Так Кирило до тьми брів,
І, щоб мати якусь свободу,
Сокиру брусом задобрив!
Крила обтяв об колоду [1, 85].*

Але дядькові не пощастило, бо на ранок крила знову відросли. Тоді, щоб мати хоч якусь вигоду від подарунку він:

*На крилах навіть розжився –
Крилами хату вшив,
Крилами обгородився [1, 85].*

На перший погляд, цей твір має суто розважальний характер, але, як це було й у «Баладі про соняшник», автор уводить до тексту кілька рядків, які мають підказати, що твір має значно глибший філософський підтекст, ніж це здається спочатку:

*А ті крила розкрили поети,
Щоб їх муза була не безкрила,
На ті крила молились естети,
І снилося небо порубаним крилам [1, 86].*

Іван Драч ставить читачів перед питанням духовності, а висновки пропонує зробити їм самим. І. Драч не єдиний із поетів та письменників української літератури, хто розкривав проблему духовності й бездуховності через міфологічний образ крил.

Одним із ключових образів рідної землі у творчості Івана Драча є калина. Їй присвячена ціла збірка «Лист до калини» й «Калинова балада», що закінчується такою строфою:

*Та знаю: мене колисала Калина
В краю калиновім тонкими руками,*

*І кров калинова, як пісня єдина,
Горить в моїм серці гіркими зірками [1,87].*

У даному уривку поезії «Калинова балада» образ калини символізує материнство: кущ – сама мати; цвіт, ягідки – діти. Це також уособлення дому, батьків, усього рідного. Калина – український символ позачасового єднання народу: живих з тими, що відійшли в потойбіччя тими, котрі ще чекають на своє народження.

У даному уривку поезії «Калинова балада» образ калини символізує материнство: кущ – сама мати; цвіт, ягідки – діти. Це також уособлення дому, батьків, усього рідного. Калина – український символ позачасового єднання народу: живих з тими, що відійшли в потойбіччя і тими, котрі ще чекають на своє народження.

У поезії «Калина»[1, 83] немає традиційного опису зеленого куща з весільно-білим цвітом чи червоними кетягами соковитих ягід. Тут використано асоціації одоративного характеру: ціле гроно асоціацій внутрішнього сприймання й переживання, градація асоціацій різних позитивних уявлень, нанизаних на одну анафору:

*Спиваю сік жарких жовтневих розкошей,
Спиваю шуркотливий падолист,
Спиваю золоту оскому осені,
Сметану вогняну співаю й захиляюсь –
Спиваю гіркоту коханих вуст,
Спиваю материнський дикий трунок.
Спішу до неї через гони літ. ...[1, 84]*

Фольклорно-пісенна форма викладу змісту виразно проявляється в «Баладі про мою дівчину», у якій демінутивна ампліфікація підсилена авторськими новотворами – вір'яночко, кароньки, темнаві, купаві:

*Ой ти дівчинонько, моя вір'яночко,
У тебе личенько – рум'яне яблунько.
А твої вустонька, а твої губоньки –
Звелись пелюстоньки з вогнем докупоньки.
Писали ж радили темнаві ноченьки
Списали, зладили хупаві оченьки.*

*Та ще й при місяцю, ще й при горішеньку
Пустили в кароньки лукавцю кришечку.
Ой малювали влад ті малярове,
Намалювали вряд тонюні брови.
А вже при соненьку, при жайворіненьку
Рівняли брівоньку та й під шнурівоньку [1, 175].*

Висновки. Проаналізувавши творчість Івана Драча, бачимо прояв фольклорно-міфологічних образів на високому рівні. У його ліриці домінують сонцепоклонницькі мотиви, а також присутні образи української народної творчості – калина, хліб, крила та інші.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гречанюк С. Сонце і слово. Іван Драч / С. Гречанюк // Дзвін. – 1990. – №4. – С. 130-134.
2. Драч І. Твори: У 2-х томах. – К.: Дніпро.
3. Ільницький М. М. Іван Драч: нарис творчості / М. М. Ільницький . – К.: Рад. письменник, 1986. – 221с.

РЕЗЮМЕ

Ячменик М. М. Фольклорно-мифологические образы в произведениях Ивана Драча.

В статье анализируются ведущие образы поэзий И. Драча, заинтересованных с украинского народного поэтического творчества и мифологии, рассматривается их символика.

Ключевые слова: миф, фольклор, подсолнух, крылья, калина, образ.

SUMMARY

Yachmenik M. Folklore and mythological characters in the works of Ivan Drach.

In the article analyzes the leading characters of poetries I. Drach, interpreted from Ukrainian national poetry and mythology, discusses their symbolism.

Keywords: myth, folklore, sunflower, wings, guelder-rose, character.

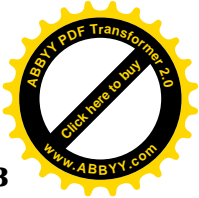
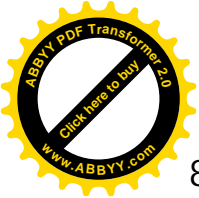

РОЗДІЛ 2

ТЕСТИ

ЄВГЕН ГУЦАЛО

1. **Уперше про творчість Є. Гуцала в журналі «Вітчизна» написав:**
 - а) Ю. Бадзьо «Пора перших підсумків»;
 - б) М. Жулинський «Нація. Культура. Література: національно-культурні міфи та ідейно-естетичні пошуки української літератури»;
 - в) І. Дзюба «З криниці літ».
2. **Є. Гуцало представник:**
 - а) фантастики;
 - б) химерної прози;
 - в) лірики.
3. **Перша збірка Є. Гуцала має назву:**
 - а) «Скупана в любистку».
 - б) «Хустина шовку зеленого».
 - в) «Люди серед людей».
4. **До химерної трилогії належить твір:**
 - а) «Парад планет»;
 - б) «Запах кропу»;
 - в) «Ментальність орди».
5. **Концептуальним продовженням «Імпровізації плоті» став твір:**
 - а) «Ментальність орди»;
 - б) «Блуд:Україна: розпуста і виродження».
 - в) «Приватне життя Феномена».
6. **Є. Гуцало визначив жанр збірки «Блуд: Україна: розпуста і виродження» як:**
 - а) повість;
 - б) епос-ерос;
 - в) новела.
7. **Повісті «Мертва зона» та «Родинне вогнище» присвячені темі:**
 - а) голодомору;
 - б) чорнобильській катастрофі;
 - в) подіям Другої світової війни.

8. «І тут ми повинні не забувати, що Євген Гуцало одним із перших з-поміж письменників пройшов селами Чернігівщини, записав розповіді сотень людей, які пережили невимовний жах фашистського пюндрування української землі, й відтворив долі спалених сіл очима небагатьох очевидців у повісті-документі «З вогню воскресли». Слова належать:

- а) І. Жулинському;
- б) М. Слабошпицькому;
- в) І. Наєнку.

9. **Химерну трилогію Є. Гуцала пов'язують з творчістю:**

- а) Р. Іваничука;
- б) П. Загребельного;
- в) О. Гончара.

10. **Цикл публіцистичних статей Є. Гуцала має назву:**

- а) «Ментальність орди»;
- б) «Імпровізації плоті»;
- в) «Ментальність ясиру».

11. **Українським декамероном називають твори:**

- а) «Парад планет», «Приватне життя феномена», «Позичений чоловік»;
- б) «Ментальність орди»;
- в) «Імпровізації плоті», «Блуд: Україна: розпуста і виродження».

12. **Повісті «Шал», «Кліщ» написані:**

- а) у ранній період творчості;
- б) у 70-ті роки;
- в) у 90-ті роки .

ІВАН ДРАЧ

1. Дебютний твір І. Драча –

- а) «Соняшник»;
- б) «Ніж у сонці»;
- в) «Балада про хліб».

2. На думку Ю. Івакіна, «образне пере ускладнення» Драчевих віршів виявилось відповіддю на

- а) прояв естетичного ідеалізму;
- б) потреби комуністичної доби;
- в) художньо-естетичну програму модернізму.

3. Мотиви зб. «Соняшник»:

- а) оспівування науки і техніки;
- б) злиття «земного» і космічного»;
- в) інтимні мотиви.

4. Після якої події Іван Драч звернувся до народної основи у своїй творчості?

- а) розчарування у всемогутності людського розуму;
- б) неприйняття його поезій односельцями;
- в) захоплення фольклором.

5. Що правило поетові за основу освоєння народної творчості?

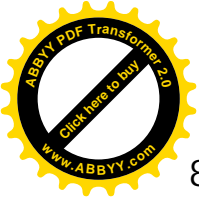
- а) вірші А. Малишка;
- б) малярські роботи Т. Яблонської;
- в) музика українських композиторів.

6. Новаторство І. Драча в освоєнні народнопісенної форми полягає в уведенні:

- а) драматичного змісту;
- б) імпресіоністичних деталей;
- в) сатиричності.

7. Що об'єднує балади «Балада про дядька Гордія» і «Балада банальна з банальних»?

- а) мотив самотності;
- б) філософські питання буття;
- в) проблема роду.

8. Солярні мотиви виявилися у збірці:

- а) «Корінь і крона»;
- б) «Протуберанці серця»;
- в) «Соняшник».

9. За яку поетичну збірку І. Драч отримав премію імені Т. Шевченка?

- а) «Балади буднів»;
- б) «Американський зошит»;
- в) «Корінь і крона».

10. Остання збірка поета:

- а) «Сивим конем»;
- б) «Шабля і хустина»;
- в) «Корінь і крона».

11. Художній засіб, який превалює в останній збірці І. Драча:

- а) метафора;
- б) іронія, сарказм;
- в) відвертий гумор.

12. «Дискурс» започаткований письменником на початку 60-х років:

- а) «помаранчевий дискурс»;
- б) «біло-блакитний дискурс»;
- в) «білосердечний дискурс».

13. Темпоральний маркер для І. Драча:

- а) сучасність;
- б) романтична минувшина;
- в) щасливе майбутнє народу України.

14. Драматичні поеми Івана Драча:

- а) «Смерть Шевченка», «Смерть Пабло Неруди»;
- б) «Ніж у сонці», «Чорнобильська мадонна»;
- в) «Гітара Пабло Неруди», «Соната Прокоф'єва».

15. У драматичних поемах простежуються елементи:

- а) імажизму та сюрреалізму;
- б) символізму;
- в) натуралізму.

ЛІНА КОСТЕНКО

1. Збірка Ліни Костенко, яка була відзначена премією Франческо Петрарки:

- а) «Сад нетанучих скульптур»;
- б) «Інкустрації»;
- в) «Неповторність»;
- г) «Мандрівки серця».

2. «Ліна Костенко нагадує нею ж витворений образ «пілігрима віків», який подорожує дорогами історії, прямуючи до свого Слова». Так визначав специфіку постаті і творчості Ліни Костенко:

- а) М. Жулинський;
- б) В. Симоненко;
- в) В. Базилевський;
- г) В. Неділько.

3. У поезії «Українське альфреско» Ліна Костенко змальовує:

- а) праобрази самотніх діда з бабою;
- б) долю жінки у великому місті;
- в) картини природи;
- г) долю творчої особистості.

4. В. Базилевський зазначав, що «українській літературі поталанило, що є в ній постать, яка життям і творчістю утверджує благородство вищих мистецьких принципів». Проблема ролі митця й мистецтва у суспільстві висвітлюється в такому творі Ліни Костенко, як:

- а) «Записки українського самашедшого»;
- б) «Маруся Чурай»;
- в) «Дума про братів неазовських»;
- г) «Сніг у Флоренції».

5. Один із найвідоміших творів Ліни Костенко «Маруся Чурай» написаний у жанрі:

- а) історичний роман у віршах;
- б) поема-балада;
- в) драматична поема;
- г) поезія в прозі.

6. Дослідники визначають жанр «Скіфської Одісеї», як:

- а) драматичну поему;

- б) поему-баладу;
- в) баладу-притчу;
- г) роман у віршах.

7. Дебютною збіркою Ліни Костенко є:

- а) «Неповторність»;
- б) «Мандрівки серця»;
- в) «Проміння землі»;
- г) «Інкустрації».

8. Фільм, який знімався за сценарієм Ліни Костенко, але був знятий з плану знімання:

- а) «Дорогою вітрів»;
- б) «Мадонна перехресть»;
- в) «Дорогою ціною»;
- г) «Неповторність».

9. Під час суду над ними Ліна Костенко разом із іншими громадськими активістами кидала їм квіти:

- а) брати Горині;
- б) М. Осадчий та М.Зваричевська;
- в) М. Осадчий та брати Горині;
- г) М. Зваричевська та брати Горині.

10. Збірка віршів Ліни Костенко для дітей має назву:

- а) «Берестечко»;
- б) «Сад нетанучих скульптур»;
- в) «Бузиновий цар»;
- г) «Проміння землі».

11. У лютому 2011 року вийшла поетична збірка Л.Костенко, куди ввійшли раніше написані вірші та 50 нових поезій:

- а) «Річка Геракліта»;
- б) «Гіацинтове сонце»;
- в) «Мадонна перехресть»;
- г) «Неповторність».

12. Фільм знятий 1964 року, але на екрани не вийшов. Він був так перероблений під назвою «Хто повернеться – долюбить», що Л.Костенко відмовилася від авторства:

- а) «Перевірте свої годинники»;
- б) «Берестечко»;
- в) «Дорогою вітрів»;
- г) «Інкустрації».

ДМИТРО ПАВЛИЧКО

1. Везуть з театру декорації

*Старі, совітські – на смітник.
Рабів шалені демонстрації,
Де сміхом сяє кожен лик.*

Рядки узяті з твору Дмитра Павличка:

- А) «Мріє, наче сніг здалека»;
- Б) «Два кольори»;
- В) «Любі друзі»;
- Г) «Я буду витрачати».

2. Укажіть художні засоби, використані в уривку з вірша Дмитра Павличка «Найліпше любитись в надрання...»

*Найліпше любитись в надрання,
Як никне нічна каламуть,
Як сон переходить в кохання,
І крила на плечах ростуть.*

- а) порівняння;
- б) метафора;
- в) епітет;
- г) гіпербола.

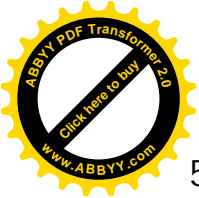
3. За жанром твір «Золоторогий олень» (2011) є

- а) вірш;
- б) поема;
- в) новела;
- г) роман у віршах.

4. Визначте віршований розмір вірша «Комп'ютери»

*Прийшли комп'ютери-пророки.
Усе, що буде, все назвуть:
Всі банки, грошові потоки,
Всіх армій ядерну можуть.*

- а) анапест;
- б) дактиль;
- в) чотиристопний ямб;
- г) хорей.

5. Патріотичні почуття автора висловлено в поетичних творах:

- а) «Таємниця твого обличчя»;
- б) «Любі друзі»;
- в) «Занадто»;
- г) «Коли ми йшли удвох з тобою».

6. Оберіть рядок, в якому перераховані збірки Дмитра Павличка.

- а) «Любов і ненависть», «Днина», «Чорна нитка», «Моя земля».
- б) «Соняшник», «Протуберанці серця», «Балади буднів».
- в) «Проміння землі», «Вітрила», «Мандрівки серця»;
- г) «Гайдамаки», «Яса», «Жорстоке милосердя».

7. В якому журналі працював Д. Павличко.

- а) «Жовтень» (тепер «Дзвін»);
- б) «Літературна Україна»;
- в) «Сучасна література»;
- г) «Всесвіт».

8. Д. Павличко стверджував, що біда поетичного покоління 50-х, у тому, що

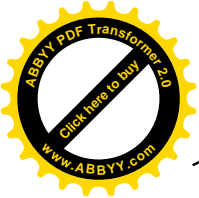
- а) «немає талантів серед нас»;
- б) «... ніяк не може знайти свою тему»;
- в) наявність нарікань на відбір поетів;
- г) жорстка цензура.

9. Яка збірка Дмитра Павличка засвідчила, що автор був сповнений віри в можливість появи в тогочасних суспільних умовах вільної й духовно багаті людини?

- а) «Поеми й притчі»;
- б) «Покаянні псалми»;
- в) «Правда кличе»;
- г) «Гранослов».

10. У якій збірці Дмитра Павличка утверджується ідея незнищенності національної культури?

- а) «Поеми й притчі»;
- б) «Покаянні псалми»;
- в) «Правда кличе»;
- г) «Гранослов».

11. Кому присвячений цикл «Гранослов» у однойменній збірці?

- а) Максиму Рильському;
- б) Аллі Горській;
- в) Ліні Костенко;
- г) Івану Драчу.

12. Які поезії покладені на музику?

- а) «Два кольори»;
- б) «Пісня про рушник»;
- в) «Акації»;
- г) «Батько і син».

13. Назвіть різновид віршу:

*Мені згадають людські серця
Крихке й тоненьке серце олівця –
Зламати легко, застругати важче,
Списати неможливо до кінця.*

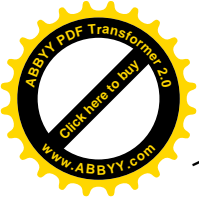
- а) ода;
- б) гімн;
- в) осанна;
- г) рубаї.

13. Які характеристики можна віднести до Дмитра Павличка?

- а) автор дослідницьких статей про польських, білоруських, російських письменників;
- б) один із організаторів Народного Руху України, Демократичної партії України;
- в) лауреат премії Т. Шевченка;
- г) нагороджений орденом князя Ярослава Мудрого.

14. Знайдіть пару.

«Чорна нитка»	1953
«Над глибинами»	1958
«Любов і ненависть»	1984
«Моя земля»	1955

15. **Збірка «Світовий сонет» (1983) – це**

- а) збірка інтимних поезій;
- б) антологія перекладів;
- в) збірка прозових творів;
- г) збірка літературно-критичних праць.

16. **Яка доля збірки «Правда кличе» (1958)?**

- а) вийшла за життя письменника;
- б) готується до друку;
- в) тираж знищено цензурою;
- г) вийшла за кордоном.

17. **Яку назву має збірка літературно-критичних праць Дмитра Павличка?**

- а) «Магістралями слова»;
- б) «Над глибинами»;
- в) «Біля мужнього слова»;
- г) «Поеми й притчі».

18. **Заслугою Дмитра Павличка-перекладача є:**

- а) вперше українською мовою з'явилося повне зібрання творів В. Шекспіра;
- б) автор запропонував нове прочитання Данте Аліг'єрі;
- в) переклав усі твори Олександра Пушкіна;
- г) не займався перекладами взагалі.

ВАСИЛЬ СИМОНЕНКО

1. До письменників-шістдесятників належать:

- а) Олександр Довженко, Андрій Малишко;
- б) Василь Барка, Іван Багряний;
- в) Дмитро Павличко, Василь Симоненко;
- г) Юрій Яновський, Микола Куліш;

2. Які псевдоніми мав Василь Симоненко?

- а) В. Сивенький, Іваненко, Полтавець, Л. Сумний;
- б) В. Щербань, С. Василенко, Симон;
- в) Джеджалик, Брут Фома, Мирон, Живой, Кремень, Марк, Виршороб Голопупенко.

3. Назвіть прижиттєву збірку творів В. Симоненка:

- а) «Земне тяжіння»;
- б) «Тиша і грім»;
- в) «Лебеді материнства»;
- г) «Ти знаєш, що ти – людина...».

4. За який вірш В. Симоненка мало не вбили, зсилаючись на «неправильність поезії», а насправді – це була правда про тогочасну політику держави?

- а) Вірш про Сталіна;
- б) Вірш про Берію;
- в) Вірш про Хрущова;
- г) Вірш про молодих шістдесятників та їхнє цькування.

5. Назва першої збірки В. Симоненка:

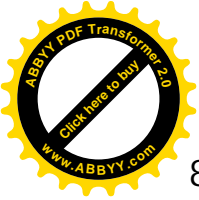
- а) «Земне тяжіння»;
- б) «Тиша і грім»;
- в) «Лебеді материнства».

6. Особливе місце серед джерел творчості В. Симоненка належить:

- а.) Давній літературі;
- б) Літописним оповідям;
- в) Народним пісням.

7. Скільки збірок вийшло за життя В. Симоненка?:

- а) Одна;
- б) Дві;
- в) Три.

8. «Витязем української поезії» назвав В. Симоненка:

- а) Д. Павличко;
- б) О. Гончар;
- в) Є. Маланюк.

9. Кому належать слова:

*«Не докорю ніколи і нікому,
Хіба на себе інколи позлюсь,
Що в 20 літ в моєму серці втома,
Що в 30 – смерті в очі подивлюсь...»*

- а) В.Симоненку;
- б) О.Гончару;
- в) Д. Павличку.

10. Віршовий розмір поезії «Лебеді материнства»:

- а) ямб;
- б) хорей;
- в) дактиль.

11. Композитор, який поклав музику на слова поезії В. Симоненка «Лебеді материнства»:

- а) А. Пашкевич;
- б) О. Білаш;
- в) М. Мозговий.

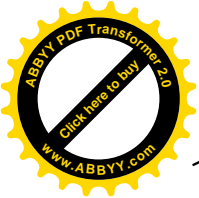
12. З якого вірша В. Симоненка ці слова:

*«Все на світі можна вибрати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину!»?*

- а) «Задивляюся у твої зіниці»;
- б) «Ти знаєш, що ти – людина...»;
- в) «Лебеді материнства»;
- г) «Україні».

13. Установіть відповідність між автором і художнім твором:

а) Дмитро Павличко	1. «Вона прийшла, непрохана й неждана...»
б) Андрій Малишко	2. «Прапорonosці»
в) Олесь Гончар	3. «Чорнобильська Мадонна».
г) Василь Симоненко	4. «Коли ми йшли удвох з тобою».
	5. «Ми підем, де трави похилі».

14. З якого вірша В. Симоненка ці слова:

*«Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Пощезнуть всі перевертні, й прибуду,
І орди завойовників-заброд!»?*

- а) «Україні»;
- б) «Пророцтво 17-го року»;
- в) «Монархи»;
- г) «Де зараз ви, кати мого народу?».

15. Жанр поезії В.Симоненка «Задивляюсь у твої зіниці»:

- а) інтимна;
- б) громадянська (патріотична);
- в) пейзажна.

16. До покоління яких митців належить В. Симоненко?

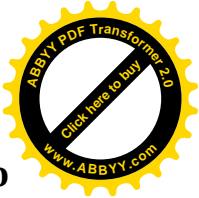
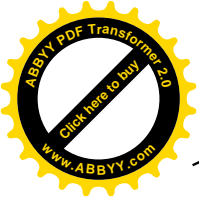
- а) розстріляного Відродження;
- б) поетів Празької школи;
- в) Нью-Йоркської групи;
- г) поетів-шістдесятників.

17. Який вірш В. Симоненка став піснею?

- а) «Лебеді материнства»;
- б) «Кирпатий барометр»;
- в) «Вона прийшла»;
- г) «Є в коханні і будні, і свята».

18. Назвіть прізвище найближчого друга Василя Симоненка, що не залишив поета до кінця його днів, який на похороні поета поклав у труну поклав книжечки – збірку «Тиша і грім» та казку «Про царя Плаксія та Лоскотона». Він вихопив їх і докірливо сказав, щоб усі почули: «Ми хоронимо Василя Симоненка, а не його твори. Їм жити вічно...»

- а) Сом;
- б) Кіпоренко;
- в) Кальченко.

19. Які мотиви об'єднують вірші В. Симоненка «Я», «Ти знаєш, що ти – людина?», «Дума про щастя»?

- а) образ України – єдиної Вітчизни;
- б) утвердження неповторності кожної особистості;
- в) мотиви історичної пам'яті;
- г) поетика інтимних почуттів.

20. У якому творі В. Симоненко розкрив потворний світ перевернутих явищ, у якому панують фальшиві цінності?

- а) «Дід умер»;
- б) «Дума про щастя»;
- в) «Казка про Дурила»;
- г) «Де зараз ви, кати мого народу?».

21. Хто став прототипом головного героя оповідання «Дід умер»?

- а) батько Василя Симоненка;
- б) сусідський дід Василь, який відіграв важливу роль у вихованні хлопця;
- в) дід Федір;
- г) це вигаданий письменником герой.

22. Яку книгу В. Симоненка було висунуто на здобуття Державної премії УРСР ім. Т.Г. Шевченка 1965р. (посмертно)?

- а) «Земне тяжіння»;
- б) «Тиша і грім»;
- в) «Окрайці думок»;
- г) Казка «Про Царя Плаксія і Лоскотона».

23. Яку назву має зібрання прозових творів Василя Симоненка?

- а) «Окрайці думок».
- б) «Вино з троянд».
- в) «Чорна підкова».
- г) «Лебеді материнства».

ГРИГІР ТЮТЮННИК

1. **Перше оповідання Григора Тютюнника було опубліковано:**
 - а) у 1961р;
 - б) у 1969р;
 - в) у 1967р.
2. **Григорові Тютюннику було присуджено літературну премію ім. Лесі Українки 1980 року за книги:**
 - а) «Батьківські пороги» і «І деревій»;
 - б) «Зав'язь» і «Крайнебо»;
 - в) «Климко» і «Вогник далеко в степу».
3. **Проблеми міграції сільського населення відображаються у творах:**
 - а) «Син приїхав»;
 - б) «Бушля»;
 - в) «Житіє Артема Безвіконного»;
 - г) «Оддавали Катрю»;
 - д) «Холодна м'ята».
4. **У творчості Григора Тютюнника звучать мотиви:**
 - а) М.Коцюбинського й В.Стефаника;
 - б) С.Васильченка;
 - в) Г.Косинки.
5. **Диваками у творчості Григора Тютюнника постають герої:**
 - а) Павло Дзякун («Син приїхав»), Миколка («Зав'язь»);
 - б) Артем Безвіконний («Житіє Артема Безвіконного»), Юхим Кравчина («У Кравчини обідають»);
 - в) Марфа («Груші з копанки»), Данило Коряк («Деревій»);
 - г) Палажечка («Печена картопля»), Андрій («Холодна м'ята»).
6. **У повісті «Климко» йде мова про:**
 - а) Міграцію сільського населення;
 - б) Життя повоєнних ремісників;
 - в) Лихоліття повоєнної дійсності.
7. **Прозаїк займався перекладом:**
 - а) М. Шукшина;
 - б) М. Шолохова;

- в) М. Горького;
- г) М. Гоголя.

8. Григір Тютюнник створює літературний сценарій за:

- а) За романом Г.Тютюнника «Вир»;
- б) За романом М.Шолохова «Тихий Дон»;
- в) За романом І.Багряного «Сад Гетсиманський».

9. Яке оповідання новеліста було опубліковане першим:

- а) «Зав'язь»;
- б) «Деревій»;
- в) «В сутінки».

10. Оберіть серед названих творів новели:

- а) «Вогник далеко в степу»;
- б) «Зав'язь»;
- в) «Сито, сито...»;
- г) «Климко»;
- д) «Холодна м'ята».

11. Із якого твору рядки: «Іду садом на край кутка до провалля, і вже здалеку бачу маленьку білу постать на обніжку. То – Соня. Жде... Мені здається, що я ширшаю в плечах, твердішаю в ході і ось-ось підлечу. А от голосу – не стає...»:

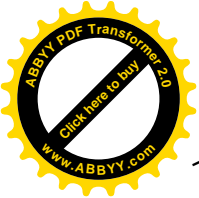
- а) «Три зозулі з поклоном»;
- б) «Тайна вечеря»;
- в) «Зав'язь».

12. Тема кохання розкривається в таких творах/творі:

- а) «Проти місяця»;
- б) «Гвинт»;
- в) «Ласочка».

13. Установіть відповідності між назвами творів і героями

1 «Син приїхав»;	а) Їгорко, Васюта Скорик;
2 «Дивак»;	б) Павло, Параска, Рита;
3 «Кленовий пагін»;	в) Христоня, Ілько;
4 «Смерть кавалера»;	г) Олесь, Прокіп, Федько.

14. **Оберіть твори для дітей:**

- а) «Лісова сторожка»;
- б) «Нічний злодій»;
- в) «Сміхота»;
- г) «Медаль».

15. **Установіть із якого твору ці рядки: «Незабаром він повернувся, тримаючи в руках гайворона. Птах сердито каркав, бив крилом Данила по грудях в намагався клюнути його в руку. Тоді Данило піймав розчепіреного дзьоба, затис у кулаці й тихо та лагідно засміявся»?**

- а) «Нічний злодій»;
- б) «Як спіймали розбишаку»;
- в) «Однокрил».

16. **Допишіть речення: «Я прожогом кидаюся в садок, нагрібаю п'ятірнями сякого-такого труску і розкладаю вогонь аж на межі, щоб тягло дим і на Сонин садок. «Та не там, ближче до сажа розкладай!» – сердито гукають дід. «Нічого, – одказую так, як вони мене вчили, – ...»:**

- а) Буде в людей – буде і в нас;
- б) Хай так і знають: завтра я з ними по рибу не піду;
- в) А сам собі думаю: за чим би його сьогодні забігти до сусідів...

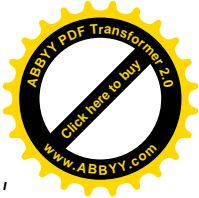
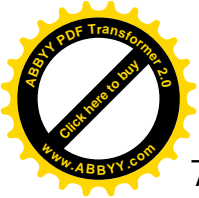
17. **Григора Тютюнника називають українським:**

- а) М. Шукшиним;
- б) М. Лермонтовим;
- в) І. Криловим.

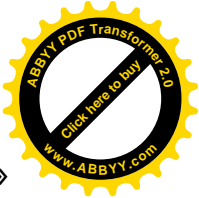
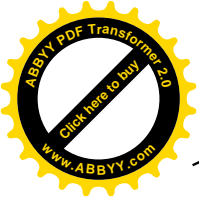

ВАЛЕРІЙ ШЕВЧУК

1. **У прозі Валерій Шевчук дебютував:**
 - а) 1965 року;
 - б) 1961 року;
 - в) 1966 року;
 - г) 1960 року.
2. **Перше оповідання митця мало назву:**
 - а) «Вона чекає його, чекає»;
 - б) «Заспів»;
 - в) «Щось хочеться»;
 - г) «Настунька».
3. **Роман «На полі смиренному» присвячено зображенню:**
 - а) життю монастиря;
 - б) жахів концтабору;
 - в) сільських буднів;
 - г) козацької доби.
4. **Повість «Середохрестя» була написана:**
 - а) 1966 року;
 - б) 1959 року;
 - в) 1981 року;
 - г) 1967 року.
5. **Перу Валерія Шевчука не належить твір:**
 - а) «Біс плоті»;
 - б) «Лебедина згряя»;
 - в) «Золота трава»;
 - г) «Око прірви».
6. **Валерій Шевчук є автором п'єси:**
 - а) «Сад божественних пісень»;
 - б) «На полі крові»;
 - в) «Три Ніцше»;
 - г) «Язичник».

7. Оповідання «Дерево пам'яті», «Освітлена сонцем кімната», «Місія» Валерія Шевчука є зразками:
- а) наукової фантастики;
 - б) інтелектуальної прози;
 - в) історичної фантастики;
 - г) історичної прози.
8. 1988 року Валерій Шевчук отримав Шевченківську премію за книгу:
- а) «Долина джерел»;
 - б) «Дім на горі»;
 - в) «У череві апокаліптичного звіра»;
 - г) «Три листки за вікном».
9. Автор визначив жанр твору «Дім на горі» як:
- а) роман-калейдоскоп;
 - б) роман-епопею;
 - в) химерний роман;
 - г) роман-баладу.
10. Роман «Дім на горі» складається з двох частин:
- а) повісті-преамбули «Дім на горі» та циклу «Голос трави»;
 - б) повісті-преамбули «Джума» та циклу «Перелесник»;
 - в) повісті-преамбули «Голос трави» та циклу «Дім на горі»;
 - г) повісті-преамбули «Перелесник» та циклу «Джума».
11. У новелі «Джигун» змальовано демонологічний образ:
- а) розгніваної відьми;
 - б) юного чорта;
 - в) домовика-невдахи;
 - г) сірого птаха.
12. «Одним дані сльози, що ллються при світлі струмками, другим дані сльози, сховані в п'тьму» – ці слова Р. Тагора стали епіграфом до другого розділу повісті-преамбули до твору «Дім на горі», що називається:
- а) «Спокій»;
 - б) «Синя дорога»;
 - в) «Дім на горі»;
 - г) «Вода із кінського копита».

13. Одна з 13 новел другої частини роману «Дім на горі» має назву:

- а) «Панна квітів»;
- б) «Жінка-змія»;
- в) «Відьма»;
- г) «Камінна луна».

14. Про яку героїню роману «Дім на горі ідеться»: «Тихий жаль огортав дівчину, і саме цей синій і тремкий, як вересневе небо, жаль збуджував її і хвилював. Саме він відривав її від підручників і підводив до дзеркала. Дивилася на себе і знову бачила дві дівчини: одну сіру і пригноблену, повну кострубатих колючок – знання, що набирала їх з підручників, і другу – голубу й майже казкову»?

- а) Олександру Панасівну;
- б) Галину Іванівну;
- в) Марію Яківну;
- г) Оксану Володимирівну.

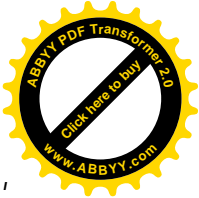
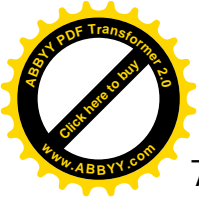
15. Твору «Дім на горі» притаманні ознаки:

- а) химерної прози, сентименталізму, барокової літератури;
- б) інтелектуальної прози, неокласицизму, постмодерної літератури;
- в) химерної прози, інтелектуалізму, барокової літератури;
- г) інтелектуальної прози, неореалізму, постмодерної літератури.

ШІСТДЕСЯТНИЦТВО ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

1. **Шістдесятники це – ...:**
 - а) назва нової генерації радянської та української національної інтелігенції, що ввійшла у культуру та політику в СРСР в другій половині 1950-х — у період тимчасового послаблення комуністично-більшовицького тоталітаризму та хрущовської «відлиги» і найповніше себе творчо виявила на початку та в середині 1960-х років;
 - б) назва літературного напрямку, що поширився у 60-70-х роках;
 - в) культурницький феномен.
2. **Шістдесятники виступали на захист:**
 - а) національної мови і культури, свободи художньої творчості;
 - б) російської мови, друку книжок і газет російською мовою;
 - в) бідних верст населення.
3. **До визначних шістдесятників належать:**
 - а) Л. Костенко, В. Симоненко, І. Драч, Є. Сверстюк, І. Дзюба, М. Вінграновський;
 - б) Л. Курбас, В.-Е. Блакитний, П.Тичина;
 - в) Л. Денисенко, В. Шевчук, Ю. Іздрик, Ю. Андрухович.
4. **Поети, письменники і критики 60-х років:**
 - а) вимагали виправлення «помилки» сталінського минулого та гарантій, що розвиток української культури не буде задушене в майбутньому;
 - б) щоб партія більше уваги приділяла справам літератури й мистецтва;
 - в) були спокійними свідками непослідовної десталінізації.
5. **Значний вплив на їх становлення справили:**
 - а) західна гуманістична культура;
 - б) традиції «розстріляного відродження»;
 - в) бажання самоствердження та самовираження.
6. **Владі не вдалося:**
 - а) втримати рух шістдесятників в офіційних ідейно-естетичних межах;
 - б) піти на компроміс нестримній інтелігенції;
 - в) організувати тиск на активну культурницьку діяльність шістдесятників.

7. Пляда «літературних батьків» шістдесятників (Павло Тичина, Платон Воронько, М. Шеремет, М. Чабанівський):

- а) схвалила появу нової генерації;
- б) поставилася вороже до новаторства молодих митців;
- в) долучилися до нових ідей.

8. Якими методами влада намагалася спинити рух молоді генерації:

- а) загнано у внутрішнє «духовне підпілля» арештами 1965–72 рр;
- б) витіснення з літературного процесу;
- в) заборона проживати та друкуватися у своїй країні.

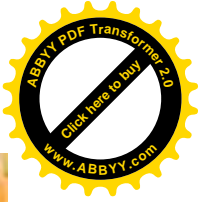
9. Якими словами можна зафіксувати появу шістдесятників. Аргументуйте свій вибір:

а) І. Світличний: «У багатьох із нас одразу після ХХ з'їзду було багато наївного, рожевощогокого оптимізму, телячого ентузіазму, багато було ілюзій, побудованих на піску; багатьом здавалося, що всі проблеми народного життя вирішуються одним махом, і нам нічого не лишається, як з високо піднятими прапорами урочисто марширувати до комунізму»;

б) І. Дзюба: «Я пропоную ... тільки одну річ: свободу – чесного, публічного обговорення національних проблем, свободу національного вибору, свободу національного самопізнання і самовдосконалення. Однак спочатку і в першу чергу повинна бути свобода на дискусію і незгоду».

10. Наведіть прізвища шістдесятників про яких йде мова.

- а) став прислужником влади;
- б) знайшов відповідну нішу у суспільстві, де намагався розвивати українську культуру;
- в) відійшов від офіційного культурного життя.
- г) увійшов до Української гелсінської групи (1976) або співпрацював із нею;
- г) помер у таборі;
- д) рятувався втечею у Москву;
- е) зламався фізично й морально;
- є) залишився самим собою;
- ж) пережив заслання й табори та повернувся, щоб померти на свободі.

БЕРЕГІНЯ

Присвячується Ліні Костенко

*У жінки – нев'януча краса,
Яка стає помітніша з роками.
Це не рум'янець, не важка коса.
Не обличчя з очима-берегами.
Це не розкішний шлейф і аромат,
Який зникає в незримій димці.
Це неповторний неоціненний дар,
Що притаманний тільки справжній жінці.
Вона несе його усе життя,
Не демонструє як свою принаду.
Для неї – скромність – це не прикриття,
Бо фальш вона розцінює як зраду.
Обравши раз, сама торує шлях
І серцем відчуває, що їй треба.
Щаслива там, де є родинний дах,
І не чекає, що впаде із неба.
Завжди у всьому прагне чистоти:
У дружбі, у коханні, у роботі
Її не знайомий погляд з висоти
Горить вогнем, а не гниє в болоті.
Там, де вона – поезії політ,
Палітра слів, як фарба на мольберті.
Тому й не в'яне, бо вже стільки літ
У неї твори чесні і відверті.
У чім секрет? А втім, його нема
Хіба сховаєш, що дала природа?
Любов, повагу здобула сама,
І це для неї – вища нагорода!
Ліно Василенко! Хай буде вічність завжди молода,
Хай завмирає небо од блакиті.
Торкнуться твоїх віршів не літа,
А посмішка. Сердечна і відкрита.*

Наталія Пономаренко

Навчальне видання

ХУЖОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІ КОНЦЕПТИ ШІСТДЕСЯТНИЦТВА

Суми: СумДПУ, 2012 р.
Свідоцтво ДК №231 від. 02.11.2000 р.

Відповідальна за випуск **А. А. Сбруєва**
Комп'ютерний набір та верстка **Н. П. Пономаренко**

Здано в набір 05.03.12. Підписано до друку 09.04.12.
Формат 60x84/16. Гарн. Cambria. Друк. ризогр. Папір офсет.
Умовн. друк. арк. 7,8. Обл.-вид. арк. 7,1.
Тираж 100. Вид. № 37.

Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

Виготовлено на обладнанні СумДПУ імені А. С. Макаренка

